

Asylpolitikken i media:
Konstruksjonen av asylsøkere som et nasjonalt
problem

Ida Bakke

Veileder: Yngve Lithman

Masteroppgave i sosiologi
Sosiologisk institutt
Universitetet i Bergen
Mai 2005

INNHold:

1: Innledning	4
1.1: Det globale utgangspunkt	5
1.2: Det nasjonale utgangspunkt	6
1.2.1: Asyl eller opphold på humanitært grunnlag?	7
1.3: Innvandringsdiskurs	9
1.4: Problemstilling	10
1.5: Utvelgelse av materialet	11
2: Teoretiske perspektiver	12
2.1: Frivillighet og tvang i migrasjonsprosesser	12
2.1.1: Politiske og økonomiske årsaker til migrasjon	12
2.1.2: En alternativ klassifisering	12
2.2: Nasjonalstatsdiskurs og globalisering	14
2.2.1: Nasjonalt eller globalt utgangspunkt for politikkutforming	14
2.2.2: Root Causes	15
2.2.3: Norske tiltak	15
2.3: Språk og diskurs	16
2.3.1: Kritisk diskursanalyse	17
2.3.2: Politikk og opinion	19
2.4. Moralske og normative aspekter	20
2.4.1: Kontroll og folkerett	20
2.4.2: Objektivisering	21
2.4.3: Anstendighet	21
2.5: Risiko, krise og kollektive problematiseringer	22
2.5.1: Krisekonstruksjon	22
2.5.2. Sikkerhet	24
2.6: Konstruksjonen av asylsøkere	26
2.6.1: Strategier og retoriske knep	26
2.6.2: Kategorier	27
3: Metode	30

3.1: Content analysis	30
3.2: Diskursanalyse av avistekster	31
3.2.1: Materialet	31
3.2.2: Diskursanalyse	32
3.2.3: Retningslinjer	33
4: Analyse av datamaterialet	35
<hr/>	
4.1: De to vedtakene	35
4.1.1: 48-timers prosedyren	35
4.1.2: Bortfall av botilbud i mottak	36
4.2: "Grunnløse asyløkere": begrepets bakgrunn	37
4.2.1: Fra økonomiske flyktninger til grunnløse asyløkere?	40
4.2.2: Språk	41
4.2.3: Grunnløse asyløknader	42
4.2.4: De ulike avisene	43
4.3: Naturkatastrofer og tallmagi	44
4.4: Kriminalisering og mistenkeliggjøring	47
4.4.1: Hva slags kriminalitet?	47
4.4.2: Svart arbeid	48
4.4.3: Asyløkere som sikkerhetsrisiko	49
4.4.4: En grunnleggende mistenksomhet	51
4.5: Belastning for staten og skattebetalerne	52
4.6: Hjelp til dem som trenger det mest	54
4.6.1: Hva slags hjelp, til hvem?	54
4.6.2: Hvor mange har reelle behov?	55
4.6.3: Norge kan ikke hjelpe alle	57
4.7: For deres eget beste	58
4.8: Trivialisering og moralisering	59
4.8.1: Lyst, popularitet og konsum	59
4.8.2: Ytelser og konsum	60
4.8.3: Asyløkernes moral	62
4.9: Gjenopprettelse av kontroll	63
4.9.1: Kontroll over antall	63
4.9.2: Nedgang i antall	64
4.9.3: Statistikk	66

5: Motstand	68
5.1: Politisk og moralsk motstand	68
5.1.1: Forståelsesfull kritikk	68
5.1.2: Regjeringen skaper flere problemer enn den løser	72
5.1.3: Jern-Erna	73
5.2. Kritikk av forståelsesrammene og politikken	75
6: Tolkning i lys av teori	78
6.1: Problematiseringene	78
6.1.1: Objektiviserende problematiseringer	79
6.1.2: Individualiserende problematiseringer	79
6.1.3: Anstendighet	80
6.1.4: Krise og kontroll	81
6.2: Vagheten i begreper	81
6.3: De rare uttrykkene	82
6.4: Flere typer asylsøkere	84
6.5: Snillismens død	86
6.5.1: Debattklima	86
6.5.2: Konsekvenser	86
6.5.3: Rasisme og Anstendighet	87
6.6: Hva handler debatten egentlig om?	88
6.6.1: Oss og De Andre	88
6.6.2: Mer om Oss	90
6.6.3: Kontroll eller løsninger?	91
6.7: Nasjonal versus global diskurs	93
6.8: Til slutt	95
6.8.1: Legitimering av politikken	95
6.8.2.: Nasjonalt eller globalt perspektiv	96
7: Litteraturliste	98

1: Innledning:

"A kind of schizophrenia seems to pervade Western responses to asylum seekers and refugees; great importance is attached to the principle of asylum but enormous efforts are made to ensure that refugees (and others with less pressing claims) never reach the territory of the state where they could receive its protection" (Gibney 2004: 2)

Denne oppgaven er en diskursanalytisk studie av konstruksjonen av asylsøkere som et problem i norsk offentlighet. Det sentrale spørsmålet er hvordan asylsøkere fremstilles i norske aviser. Dette granskes i lys av hvordan asylpolitiske vedtak blir presentert og legitimert, men også kritisert.

Jeg begynner med en presentasjon av prosjektets bakgrunn og problemstilling. Kapittel 2 er en gjennomgang av det teoretiske utgangspunktet og en presentasjon av tidligere lignende studier, mens jeg i kapittel 3 redegjør for hvordan jeg har foretatt den konkrete analysen av avistekster. En del av det jeg har valgt å presentere i teoridelen kunne like gjerne vært plassert i metodekapitlet. I diskursanalyse er teori og metode to overlappende områder. Så kommer det mest interessante, nemlig funnene fra analysen, i kapittel 4 og 5. Først er det en grundig gjennomgang av opprinnelsen til, og bruken av, begrepet "grunnløse asylsøkere". Interessen for dette uttrykket var utgangspunktet for at jeg valgte å skrive denne oppgaven, og det står meget sentralt. Det er særlig fremstillingen av to saker jeg har konsentrert meg om i analysen, innføring av 48-timers behandling for antatt grunnløse asylsøkere og bortfall av botilbud i mottak for søkere som har fått avslag og som ikke returnerer frivillig. Jeg analyserer hvordan disse tiltakene og asylpolitikken i sin helhet blir presentert, begrunnet og forsvart. I uttalelsene om politikken kommer det fram hvilket syn på asylsøkere som er rådende. Hovedvekten ligger altså på språket som brukes for å snakke om asylsøkere i norske aviser. I Kapittel 4 tar jeg for meg uttalelser fra myndighetspersoner¹ og andre som forsvarer dagens asylpolitikk, mens kapittel 5 er viet dem som yter motstand mot politikken og til en viss grad språkbruken. Det hele blir så flettet sammen i det avsluttende kapittel 6 hvor jeg presenterer mine tolkninger og konklusjoner fra materialet. Det er tre hovedtendenser, eller områder som er spesielt vektlagt: Problematisering av asylsøkere, uttrykk for, og krav om, anstendighet, og et uttalt ønske om kontroll fra myndighetenes side.

¹ Med myndighetspersoner vil jeg i det følgende mene personer tilknyttet regjeringen og forvaltningen, spesielt Kommunaldepartementet og Utlendingsdirektoratet.

1.1: Det globale utgangspunkt

Vi lever i en tid der forflytninger over landegrenser har blitt stadig enklere og vanligere. Teknologirevolusjonen har gjort informasjon fra fjerne verdensdeler dagligdags. Kommunikasjon er ikke lenger bundet av tid og sted og også mennesker forflytter seg i stadig større grad, om enn ikke like fritt som valuta, varer og informasjon. Alt dette, kombinert med det store velstandsgapet mellom det vi kan kalle Nord og Sør, har gitt grobunn for en rekke nye fenomener som stadig vokser i betydning. I denne oppgaven vil jeg undersøke aspekter ved et av disse fenomenene, nemlig det at stadig flere mennesker fra fattige og urolige deler av verden flykter eller emigrerer, og at de mer velstående regionene i verden forsøker å begrense eller hindre disse forflytningene.

Zygmunt Bauman hevder at bevegelsesfriheten har blitt den viktigste lagdelingsfaktoren i dagens globale (forbruker)samfunn. Passkontroller og innvandringspolitikk blir brukt til å sile dem med global bevegelsesfrihet fra dem som ikke er verdige denne friheten. Bauman mener menneskeheten er delt i to grupper; turister og omstreifere, eller globale og stedbundne (Bauman 1998).

'Turisten' reiser fordi han eller hun har lyst, dyrker hjemlengselen mer enn selve hjemmet og møter få hindringer. Verden er åpen for dem med riktig statsborgerskap, for eksempel norsk eller britisk. Man trenger ikke bevege på seg fysisk for å være en 'turist', men man har muligheten og kunne i teorien alltid vært et annet sted en der en befinner seg i øyeblikket. 'Omstreiferen' reiser fordi han eller hun ikke har noe annet utholdelig alternativ, eller blir der han/hun er med små muligheter til å skape et bedre liv på grunn av økonomiske og andre strukturelle hindringer. For dem som befinner seg høyt oppe i det globale hierarkiet er riksgrensene revet ned, slik de også er det for verdens varer, kapital og finanser. For de andre blir murene av innvandringskontroller, visumregler, oppholdstillatelser, av "rene gater" og "null toleranse-politikk" høyere og høyere. Vi har fått to adskilte verdener, de globales verden versus de stedbundnes verden. Men informasjon flyter fritt og de stedbundnes situasjon blir enda mer uutholdelig fordi de globales idealer også blir deres idealer (Bauman 1998).

Sagt med Baumans begrepsapparat skal jeg foreta en undersøkelse av hvordan 'turistene' ser på 'omstreiferne' (som er i bevegelse), og hvordan hindringene og restriksjonene som legges på deres bevegelsesfrihet begrunnes og rettferdiggjøres. Jeg vil prøve å avdekke hvordan

diskursen om innvandring har blitt som den er i Norge i dag og skrape under overflaten på begreper som brukes hyppig og som oppfattes som nøytrale og selvfølgelig. Dette vil jeg gjøre gjennom å undersøke hvordan asylsøkere fremstilles i norske aviser.

1.2: Det nasjonale utgangspunkt:

Den norske innvandringsdebatten handler i hovedsak om asylpolitikken, med visse unntak som familiegjenforeningsregler, og det siste året hvordan en skal håndtere EU-utvidelsen og de muligheter dette gir østeuropeere for å søke om arbeidstillatelse. Både mediedekningen og selve asylpolitikken må sies å være problemorientert. Det er svært sjelden asylsøkere som fenomen eller enkeltpersoner fremstilles på en positiv måte. Det snakkes om strømmer, horder, utgifter, illegale innvandrere, kriminelle asylsøkere, tikkende bomber, ureturnerbare og, sentralt for denne oppgaven, om grunnløse asylsøkere. Vi har altså mange begreper som betegner asylsøkere, de fleste med negativt fortegn. Det har ikke lyktes meg å oppspore tilsvarende positive begreper som er like innarbeidet i språket, men det betyr ikke at det ikke finnes artikler som fremsetter et mer positivt syn på flyktninger og asylsøkere. Heller ikke alle artiklene som inneholder de negativt ladede ordene tegner et ensidig negativt bilde. Også stemmer som er mot "den strenge asylpolitikken" kan benytte de samme begrepene, noe jeg vil komme tilbake til senere.

Det har vært "innvandringsstopp" i Norge siden 1975 med unntak for EØS-borgere og en årlig kvote for såkalte eksperter fra land utenfor EØS-området, det vil si personer med høyere utdanning eller spesiell kompetanse som er etterspurt i Norge. Likevel har antallet innvandrere og asylsøkere stadig økt i dette tidsrommet, og det er det mange grunner til. I siste halvdel av 70-tallet skyldtes det at de som allerede var her bestemte seg for å bli og for å hente familien til seg. Kortsiktig arbeidsmigrasjon ble til mer eller mindre permanent bosetting rundt innvandringsstoppen, og mer familiegjenforening fulgte fordi det var opprettet migrasjonsruter eller transnasjonale rom (Brochmann 1997, Kjeldstadli 2003). Også flere såkalte spontane asylsøkere har funnet veien til Europa etter 1975. Dette har sammenheng med et høyere konfliktnivå i verden kombinert med bedre reisemuligheter, men også med at asyl er eneste lovlige innfallsport for mennesker fra land utenfor EU som ikke har mulighet til å komme på ekspertkvoten eller gjennom familiegjenforening. Med stadig større hindre som visumkrav, underholdningskrav, flyselskapers ansvar for at passasjerene har gyldige og ekte

dokumenter, prinsippet om trygge tredje land og første asylland, har andelen asylsøkere som blir smuglet eller tar seg inn med falske papirer også økt (Brochmann 1997, Nadig 2002, Castles 2004).

1.2.1: Asyl eller opphold på humanitært grunnlag?:

Mange av asylsøkerne som kommer til Norge oppfyller ikke kriteriene for å bli anerkjent som flyktning som nedfelt i FNs flyktningkonvensjon paragraf 1². Disse blir enten gitt opphold av beskyttelsesgrunner eller sterke menneskelige hensyn, eller de kan bli sendt tilbake dit de kom fra, eventuelt til et "trygt tredje land" (i henhold til Dublin konvensjonen). Noen blir værende i Norge fordi de mangler papirer, ikke vil reise frivillig eller ikke blir akseptert av hjemlandet og dermed er vanskelige å returnere. Atter andre "forsvinner" fra mottakene. De to siste gruppene har vært i myndighetenes og medias fokus siden høsten 2004.

Kun et mindretall av de som søker om det får asyl, de fleste innvilgelser av oppholdstillatelse i Norge gis av beskyttelsesgrunner eller menneskelige hensyn. I 2003 ble 585 søkere innvilget asyl, 2216 vern og 756 personer fikk bli av humanitære grunner. For 2004 er tallene: 457 asyl, 1300 annen beskyttelse og 1720 humanitære årsaker (UDI Tall og fakta, 2003 og 2004). De siste årene har vi sett en innstramning overfor asylsøkere som ikke gis beskyttelse i henhold til flyktningekonvensjonen. Flere tiltak settes i verk mot det som kalles "grunnløse asylsøkere", men det har også vært tiltak rettet spesifikt mot mennesker fra krigsrammede områder, slik som stans i behandling av søknader fra Afghanistan, Somalia og Tsjetsjenia (se også kap. 2.2).

Vi ser altså at langt de fleste innvilgelser av oppholdstillatelse er "unntak" i den forstand at reglene ikke gir rom for å gi søkeren asyl, men likevel vurderer myndighetene det som nødvendig å gi beskyttelse. Avgjørelsene om hvem eller hvilke grupper en mener trenger og fortjener beskyttelse til en hver tid, baseres på forskrifter og løpende vurderinger av verdenssituasjonen. Så hvem gir man rom for og hvem ikke? Hvorfor? Disse spørsmålene kan bli vanskelig å besvare fordi det ikke finnes noen representative samlinger av praksis der

² Artikkel 1 i FNs flyktningekonvensjon av 1951 definerer en flyktning som en person:

"...som følge av velbegrunnet frykt for forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, medlemskap i sosial gruppe eller politisk oppfatning, befinner seg utenfor det land hvor vedkommende er statsborger og er ute av stand til, eller på grunn av slik frykt er uvillig til, å påberope seg dette landets beskyttelse, eller som er statsløs og oppholder seg utenfor det land hvor vedkommende tidligere var fast bosatt og er ute av stand til, eller på grunn av slik frykt uvillig til, å vende tilbake..."

utlendingsmyndighetene utøver skjønn (Einarsen 1997). Men tilgjengelige statistikker kan i det minste gi oss svar på hvordan avslag og oppholdstillatelser fordeler seg på søkere fra ulike land.

Et viktig spørsmål i forhold til den relativt beskjedne andelen som får innvilget asyl, er om det er kriteriene eller asylsøkerne det er noe galt med. Utvalget bak NOU 2004: 20, med forslag til ny utlendingslov, ønsker å rydde opp i denne situasjonen. Deres forslag vil innebære at flere av dem som i dag får opphold på humanitært grunnlag isteden vil bli innvilget asyl. De mener det må komme klart frem om opphold er gitt på bakgrunn av folkerettslige forpliktelser eller "kun" av menneskelige hensyn. I dag fremkommer det ikke at mange av dem som får opphold på humanitært grunnlag faktisk har et beskyttelsesbehov. I statistikkene fra UDI er språkbruken noe uklar. Der skilles det ofte mellom "opphold av beskyttelsesgrunner" eller "vern" og opphold på grunnlag av "sterke menneskelige hensyn". Merk for eksempel at betegnelsene skiftet fra 2003 til 2004 i statistikkutdraget over³. I virkeligheten gis disse gruppene samme type oppholdstillatelse, nemlig opphold på humanitært grunnlag. (NOU 2004:20)

Flyktningekonvensjonen ble skrevet med henblikk på flyktnings situasjonen i Europa rundt og etter 2. Verdenskrig. Forfølgelse av folkegrupper på etnisk eller religiøst grunnlag er en "klassisk" årsak til flukt og dette ga det moderne flyktningebegrepet sitt innhold, med utgangspunkt i forfølgelsen av protestantiske minoriteter i Nederland og Frankrike i det 16. og 17. århundre. Også i dag er dette grupper som faller inn under flyktningekonvensjonens definisjon (Suhrke 1993). Under den kalde krigen ble flyktninger fra Østblokk-land mer enn gjerne tatt i mot fordi en antok at de flyktet på grunn av undertrykkende kommunistiske regimer og at de "stemte med føttene" ved å ta seg til Vesten (Nadig 2002). I lignende situasjoner i dag kunne en godt tenke seg at mange av de samme flyktningene ville blitt avvist som økonomiske, men på den tiden var det helt utenkelig å sende noen tilbake bak jernteppet. De fleste av dagens flyktningsstrømmer er resultat av sammenfall i undertrykkelse og økonomisk nød, dermed blir det en broket forsamling av politisk opposisjonelle, ofre for forfølgelse og andre som "bare" lider nød som flykter (Suhrke 1993, Zolberg et al 1989, Fuglerud 2001). De flyktningsbevegelsene vi har i verden i dag er altså generert av andre typer konflikter enn de flyktningekonvensjonen er basert på. I tillegg er verdenssituasjonen, og ikke

³ Det kan ha sammenheng med at utgaven fra 2003 er skrevet på nynorsk og 2004 på bokmål. Men betegnelsene skifter i ulike presentasjoner, uansett målform.

minst verdensbildet, mer sammensatt og komplisert enn i den kalde krigens dager. Mer om dette i kapittel 2.1.

1.3: Innvandringsdiskurs

En kan si at diskursen om innvandring og flyktninger foregår og utvikles innenfor fire ulike felt som skiller seg fra hverandre når det gjelder premisser for diskusjonen og deres sosiale fundament:

1) Vi har media, hvor jeg foreløpig vil hevde at det er moralske elementer som står sterkest. Dette gjelder både ved støtte til enkeltindivider, moralsk indignasjon over myndighetenes harde linje, og når det er snakk om hordene som vil utnytte våre goder. I tillegg i presentasjonen av "falske asylsøkere" som blir beskyldt for juks og for å gjøre situasjonen vanskeligere for dem som "virkelig trenger beskyttelse".

2) Det andre feltet er den nasjonale politikken. Her er sentrale aktører stortings- og regjeringspolitikere, Utlendingsdirektoratet og politimyndighetene. I dette feltet vil jeg mene at utgangspunktet er nasjonale interesser som å bevare velferdsstaten, ha kontroll over grensene og befolkning, og beskytte seg. Men også utenrikspolitiske hensyn må tas, fordi å anerkjenne personer fra et bestemt land som flyktninger vil også implisitt si at en fordømmer myndighetene i det aktuelle landet. Moralske elementer spiller en rolle her også, jamfør den harde linjen overfor asylsøkere som en mener er "falske", og vekten som legges på å føre en "human innvandringspolitikk".

3) Videre har vi internasjonal politikk og internasjonale organisasjoner. Eksempler er EUs forsøk på å synkronisere innvandringspolitikken, FN og UNHCRs vurderinger og utredninger og andre avtaler mellom land og regioner. Hovedpoenget her ligger kanskje i å prøve å løse problemer, både for mottagerland og konfliktområder. Men andre storpolitiske hensyn spiller også helt klart inn.

4) Det siste feltet innvandringsdiskursen utformes i er forskning. Her er det mange emner og felter som tas opp og mange ulike vinklinger og utgangspunkter. I Norge har det vært en tendens til å lage forskningsprosjekter knyttet opp mot politisk administrative problemer innefor en nasjonal ramme (Lithman 2004). Men de siste årene har det også kommet en del diskursanalytiske studier (Eide og Simonsen 2004, Hagelund 2003, Gullestad 2002).

Innenfor disse feltene kan en igjen skille mellom to hovedtemaer: Kontroll og regulering av innvandring på den ene siden, og integrasjon og det flerkulturelle samfunnet på den andre. Disse feltene er ikke totalt adskilt eller uavhengige av hverandre, det er snarere et tett samspill. Denne oppgaven konsentrerer seg om media og den nasjonale kontrollpolitikken.

1.4. Problemstilling:

Rent empirisk er jeg ute etter å dokumentere hvilket bilde som tegnes av asylsøkere i norske aviser. Mer teoretisk blir spørsmålet hvilken logikk, eller hvilke diskurser som ligger bak disse fremstillingene. Og praktisk, hvordan brukes disse forståelsesrammene for å legitimere og begrunne politikken som føres.

For å finne ut av dette skal jeg altså først og fremst ta tak i medias fremstilling av flyktninger og asylsøkere. For som Anne Hege Simonsen sier: "Mediene er blant samfunnets viktigste opprettholdere og fornyere av det vi kan kalle en kollektiv forståelsesramme, et kunnskapsregime." (Eide og Simonsen 2004: 244). Men mediene står ikke for dette alene, som et uavhengig organ, de "...er ikke eneste premissleverandør. De bygger sin definisjonsmakt i stor grad på etablert ekspertise eller etablerte innflytelsesrike personer eller institusjoner" (ibid :245). Ron Kaye konkluderer i sin studie av tre britiske avisers fremstilling av flyktninger og asylsøkere med at media i høy grad reproducerer den politiske agendaen. Opinionen, eller folkemeningen, som mange politikere legger vekt på når de snakker om innvandringspolitikk påvirkes også i stor grad av "eksperter" som politikere, journalister, forskere, organisasjoner og til en viss grad jurister. (Kaye 1998, van Dijk 1993).

Hovedtema for oppgaven er hva slags diskurs eller kunnskapsregime som setter rammene for asylpolitikken og for forståelsen av et komplekst fenomen som innvandring i Norge i dag. Jeg vil se på hvordan den politiske diskursen framstår i media, fordi det er her den blir presentert for befolkningen. Jeg vil analysere kommunikative begivenheter, i dette tilfellet avistekster, for å kartlegge forbindelsene mellom språkbruk og sosial praksis og å se på de diskursive praksisers rolle i opprettholdelsen av den sosiale orden eller i sosial forandring for å si det med Norman Faircloughs vokabular (Jørgensen og Phillips 1999).

Hvis vi antar at Ron Kaye (1998) har rett når han sier at den strenge asyl og flyktningpolitikken i Europa i dag delvis er gjort mulig fordi opinionens oppfating av

flyktninger har blitt endret og forringet (devaluated), blir et viktig spørsmål hvordan og hvorfor denne eventuelle forringelsen har funnet sted og hvordan dette henger sammen med politikken. Kaye selv mener dette har skjedd som resultat av at myndigheter har innsnevret definisjonen av en flykting, og på grunn av en tilsløring av skillet mellom flyktninger og innvandrere på den ene siden og etniske minoriteter som allerede er etablert i landet på den andre. Det skilles ikke lenger mellom disse i (innvandrings)debatten. Jeg vil koble dette opp mot Hier og Greenbergs (2002) begreper om kollektive problematiseringer og diskursiv krise (dette blir redegjort for i kapittel 2.5). Det neste spørsmålet jeg vil finne ut av blir da om det er grunnlag for å si at det har blitt skapt en diskursiv krise i forbindelse med håndteringen av asylsøkere til Norge.

1.5: Utvelgelse av datamaterialet:

Media er valgt som utgangspunkt fordi jeg vil fange opp hvordan politikk blir presentert og legitimert. Det er her folk flest henter sin kunnskap om asyl og flyktningpolitikk. Media står mellom politikerne og "grasrota," samtidig som de ikke bare er et taleorgan for makthaverne. Mange andre stemmer slipper til, og en må ikke glemme at media er en uavhengig institusjon med sine egne spilleregler.

Valget av avistekster som datamateriale er først og fremst et resultat av tilgjengelighet og av nødvendigheten for avgrensning i et såpass begrenset arbeid som en masteroppgave. Andre medier som for eksempel nyheter og debattprogrammer på TV kunne også vært aktuelt og høyst interessant å ta for seg.

Jeg har valgt å ta utgangspunkt i dekingen av to politiske beslutninger, innføring av 48-timers saksbehandling for "antatt grunnløse asylsøknader" og bortfall av botilbud i mottak for søkere med endelig avslag som ikke forlater landet frivillig. Grunnen er at jeg mente disse to sakene kunne representere to ulike trender i mediedekningen av norsk flyktning og asylpolitikk: En hvor asylsøkere framstilles som en anonym masse og som en trussel vi må beskytte oss mot ved streng grensekontroll og andre tiltak. Den andre fokuserer på enkeltskjebner og hevder at politikken eller UDI er for strenge og hjerteløse. I den første saken vil jeg se på avisartikler fra 2002 og fram til januar- februar 2005. Den første artikkelen om bortfall av botilbud i mottak kom våren 2003, men de fleste er fra 2004.

2: Teoretiske perspektiver:

2.1: Frivillighet og tvang i migrasjonsprosesser:

Forutsetningen for å få anerkjennelse som flyktning er at en må være forfulgt. Men hvordan bestemmes hva som kvalifiserer som forfulgt? Som sagt i kapittel 1.2 er grunnlaget FNs flyktningkonvensjon, videre må hvert enkelt land utforme sitt eget regelverk basert på internasjonale konvensjoner og nasjonal lov.

2.1.1: Politiske og økonomiske årsaker til migrasjon:

Øivind Fuglerud, og flere teoretikere med ham (Brochmann 1997, Richmond 1994, Suhrke 1993, Zolberg et al 1989) mener det er vanskelig å opprettholde skillet mellom økonomiske og sosiopolitiske årsaker dersom en skal forstå hvordan migrasjonsprosesser kommer i gang. Dette ble fremhevet allerede i 1953 av Jaques Vernant (Zolberg et al 1989). Fuglerud skriver: "unntaksvis kan det selvfølgelig finnes "rene" årsaker av det ene eller andre slaget, men i de fleste tilfeller er slike prosesser en respons på sammensatte forhold som i sum oppleves som uholdbare for den enkelte beslutningstaker" (Fuglerud 2001:30). Han mener Anthony Richmonds inndeling av ulike former for migrasjon på en skala fra proaktiv til reaktiv er mer nyttig. Richmond tar utgangspunkt i at individuell autonomi, det vil si "en persons mulighet til å iverksette tiltak for å nå personlige mål, alltid er relativ. Individuelle og kollektive beslutninger, også om migrasjon, er i stor grad avhengig av den samfunnsmessige fordelingen av sosiale, politiske og økonomiske ressurser" (Fuglerud 2001:31). Det vil si en inndeling etter *graden* av valgfrihet, ikke en dikotomi mellom frivillighet og tvang. I den ene enden av skalaen, de proaktive, finner vi folk som av egen fri vilje har flyttet til et annet land, det kan være norske pensjonister i Spania, såkalte "skatteflyktninger" og tilbakevendte migranter. I den andre enden, de reaktive, finner vi statsløse, fordrevne og slaver, altså de som har hatt ingen eller svært liten innflytelse på egen situasjon. De aller fleste migranter kan plasseres et sted mellom disse ytterpunktene, men det er ikke mulig å etablere skarpe skiller. Graden av sosiopolitiske og økonomiske årsaker, samt graden av frivillighet eller tvang, vil variere, men det er nesten alltid et samspill. (Richmond 1994, Fuglerud 2001)

2.1.2: En alternativ klassifisering:

En sosiologisk inndeling av flyktninger basert på roller skiller mellom tre ulike typer: "aktivister" er opposisjonelle, det vil si personer som er med på å bidra til den konflikten som

gjør at de må flykte. "Gruppemål" er personer som på grunn av medlemskap i en spesiell gruppe, som etniske eller religiøse minoriteter, blir utsatt for forfølgelse eller trakassering. Og til sist "ofre", tilfeldige ofre for vold eller konflikter som de ufrivillig har havnet i (Zolberg et al 1989, Suhrke 1993, Fuglerud 2001). De to første kategoriene blir anerkjente som flyktninger i juridiske definisjoner, men ikke den siste. Mens "aktivisten" og "målet" er kategorier som avspeiler situasjonen i "gamle" konflikter i Europa og nasjonsbyggingsprosesser her, er "offeret" en kategori flyktninger som stort sett har oppstått i avkoloniseringsprosesser og konflikter og borgerkriger i kjølvannet av disse (Fuglerud 2001, Zolberg et al 1989). Dette er et alvorlig problem og har skapt mye debatt. Det blir opp til hvert enkelt mottagerland å bestemme hva de skal gjøre med slike flyktninger, og i Norge har opphold på humanitært grunnlag blitt svaret. Dette gis til personer som ikke oppfyller kravene til asyl men som en likevel ikke kan eller vil sende hjem, det vil si personer som trenger beskyttelse, personer som får bli av "sterke menneskelige hensyn", eller personer med særskilt tilknytning til Norge. De aller fleste som får oppholdstillatelse i Norge etter en asylsøknad får det som sagt på denne måten.

Men hva med områder hvor konfliktene ikke er spesielt voldelige? "Økonomiske flyktninger" er et begrep som anvendes på stor sett alle asylsøkere som ikke kommer fra åpenbare krigsområder eller er "aktivister" (i juridisk forstand: politiske flyktninger). Men hva tilsier at for eksempel en aktivist som er politisk forfulgt fordi han eller hun kjemper mot et regimes politikk har mer krav på beskyttelse enn en person som ikke har til livsopphold nettopp på grunn av konsekvensene av det samme regimets politikk? Et problem er at silingskriteriene for asylsøkere baserer seg på årsakene til flukten og at disse årsakene er vanskelig å bestemme i en verden av sammensatte og kaotiske konflikter (Suhrke 1993). Og i en verden av flere barrierer når det gjelder forflytning har en fattig som ønsker å forbedre sin situasjon som regel ikke noe annet valg enn å bli hvor han er, immigrere ulovlig eller søke om asyl. Dette, og at definisjonen er meget snever, tror jeg er noen av årsakene til at så mange asylsøkere ikke passer inn i den tradisjonelle oppfatningen av en flyktning. Men en må også huske at asylpolitikken ikke utformes kun med tanke på asylsøkerne. Det er mange både innenrikspolitiske og utenrikspolitiske hensyn som veies opp mot hverandre.

2.2: Nasjonalstatsdiskurs og globalisering

2.2.1: Nasjonalt eller globalt utgangspunkt for politikkutforming?:

Stephen Castles identifiserer i artikkelen "Why migration policies fail", to sentrale faktorer i utformingen av mange lands innvandringspolitikk. Den første er troen på at mennesker er økonomiske dyr, en markedsøkonomisk kost-nytte tankegang som forutsetter at dersom det er lønnsomt å flytte på seg vil man gjøre det, hvis ikke blir man hvor en er. Dette er også grunnforutsetningen i klassiske push-pull teorier i migrasjonslitteraturen. Den andre faktoren er en byråkratisk tro på at reguleringer og kategoriseringer i forhold til innreise kan regulere migrasjonsmønstre. "Together these two beliefs add up to the idea that migration can be turned on and off like a tap by appropriate policy settings" skriver Castles (2004: 208). Han hevder videre at de fleste lands politikk ser helt bort fra migrasjonsprosessens egen dynamikk, som han deler inn i flere faktorer. Blant annet påpeker han at kjedemigrasjon og migrasjonsnettverk oppstår, at familien og samfunnet rundt, ikke bare den enkelte migrant, er involvert i prosessen. Videre er det slik at det i enkelte samfunn har oppstått en strukturell avhengighet av emigrasjon, det vil si av kapitalen emigrantene sender hjem samtidig som landet blir kvitt store mengder arbeidsløse. Andre samfunn igjen har utviklet en strukturell avhengighet av innvandret arbeidskraft. Et annet poeng er at migrantene ofte kommer fra land der de overlever på tross av myndighetene ikke på grunn av dem, dermed lar de seg ikke skremme av at et land signaliserer at de ikke er velkomne. (Castles 2004)

I tillegg mener Castles at myndighetene må ta i betraktning faktorer knyttet til globalisering, transnasjonalisme og Nord-Sør gapet dersom de vil utvikle en bedre og mer "effektiv" innvandringspolitikk, fordi: "... the perceived 'migration crisis' is really a crisis in North-South relations, caused by uneven development and gross inequality. Migration control is essentially about regulating North-South relations" (ibid: 211). Problemet i et nøtteskall er altså i følge Castles at stater innvandringskontroll følger en nasjonal logikk, mens mange av kreftene bak migrasjon har en transnasjonal logikk.⁴

⁴ I Norge har Thomas Hylland Eriksen forfektet lignende ideer som Castles her presenterer (Utrop, 6.10.2004)

2.2.2.: Root causes:

EU opprettet på slutten av 90-tallet en arbeidsgruppe som skulle se på mulighetene for å gjøre noe med "root causes" til migrasjon⁵ og en rekke planer ble foreslått for konkrete land. Disse ble ingen suksess, først og fremst fordi de var laget for å hindre emigrasjon, ikke egentlig for å gjøre noe med menneskerettighetsproblemer og fattigdom, og dette ble oppfattet i landene det gjaldt. Til tross for flere forsøke på gjenopptagning, stanset gruppens arbeid i år 2000 (Castles 2004). For å få bukt med årsakene til migrasjon må de rike landene gjøre økonomiske offer de ikke er villige til å ta på seg. Dette mener Castles er hovedgrunnen til at root cause strategier ikke fungerer. "Only when the central objective shifts to one of reducing inequality will migration control become both successful and – eventually- superfluous." (ibid: 223-224).

Zolberg, Suhrke og Aguayo skriver også om root cause fokuseringen som startet i FN på 1980 tallet med et mål om å hindre flyktingestrømmer. I følge dem har dette en konservativ-preventiv implikasjon. Flyktingesituasjoner oppstår ofte som resultat av sosiale forandringer og dermed konkluderer de med at: "To avert flows would be equivalent of trying to oppose social change" (Zolberg et al 1989: 262). I både Zolberg og Castles argument ligger det at man må akseptere en verdenssituasjon med mange flyktinger og andre migranter inntil verden har blitt et bedre sted, det avhenger ikke bare om fravær av krig, men like mye om sosiale, humanitære og menneskerettslige forhold. "Root cause" -tiltak, som forsøk på å utjevne økonomiske forskjeller og bedre menneskerettighetssituasjonen i verden, er utvilsomt positive, men først og fremst for utviklingslandenes egen del, ikke som virkemiddel for å hindre emigrasjon (Zolberg et al 1989).

2.2.3: Norske tiltak:

I Norge har Jan-Paul Brekke analysert virkningen av ulike tiltak rettet mot å redusere antall ankomster av asylsøkere til de skandinaviske landene. Høsten 2003 annonserte Kommunaldepartementet en midlertidig stopp i behandlingen av søknader fra Somalia. Effekten var forbløffende, antallet ankomster ble drastisk redusert nærmest fra en dag til en annen. Det samme tiltaket rettet mot søkere fra Tsjetsjenia hadde imidlertid ingen lignende effekt. Brekke har ingen svar på hvorfor dette skjedde. Men sivile tjenestemenn han intervjuet

⁵ High Level Working Group on Asylum and Migration (Castles 2004).

la fram en teori; at den somaliske migrasjonen er mer organisert enn den tsjetsjenske. Poenget er at man ikke på forhånd kan vite effekten av et asylpolitisk tiltak⁶. Brekke ser i det en fare for at denne usikkerheten kan friste myndigheter til å "put on all the breaks" (Brekke 2004:43) samtidig, og dermed risikere at personer som kvalifiserer til beskyttelse ikke får muligheten til å søke. Han skriver også om vekten som blir lagt på å presentere et strengt image. I det ligger troen på at bare det blir kjent ute i verden at Norge fører en streng asylpolitikk, vil det komme færre søkere. Denne typen argumentasjon kommer ofte fram i avistekstene. Men det er to sider av dette, Norge ønsker også å fremstå som en inkluderende, humanitær og fredselskende nasjon, samtidig som en vil sende signaler om at vi er tøffe mot asylsøkere. Det ideelle bildet er altså av en nasjon som er både restriktiv og solidarisk, noe som krever en fin balansegang. (Brekke 2004)

2.3: Språk og diskurs

"Enhver diskurs er basert på selvfølgeliggjorte antagelser om verden, som utelukker andre måter å se verden på. De er således bare effektive innenfor bestemte og avgrensede sosiale rom. Å foreta en diskursanalyse er å analysere frem former for selvfølgeliggjort forståelse og den maktutøvelse de legitimerer" (Gullestad 2002:47)

Våre bilder av asylsøkere og flyktninger blir dannet på bakgrunn av vår "norske mentalitet", de normer og tankemønstre som er så selvfølgelige at vi ikke på stående fot kan identifisere dem. Vi tolker andres, i dette tilfelle asylsøkeres, handlinger ut fra disse normene. Dette kan kalles en kollektiv forståelsesramme (Simonsen), den nasjonale orden (Gullestad) eller den norske normativiteten (Lithman).

Jeg mener diskursperspektivet er viktig og fruktbart fordi en gjennom å lete etter de bakenforliggende forståelsesrammene og verdensbildet som ligger til grunn for politikken og retorikken, de antagelsene og premissene som er så selvfølgelige at de ikke behøver å bli definert eller uttalt, kan oppnå en større forståelse av hvordan samfunnet fungerer. En kan si det er to nivåer av "den norske normativiteten" eller "den nasjonale orden." Det første, det ontologiske, underliggende, er allerede nevnt. Det andre er det manifeste nivået, uttalt og presentert i språket og i handling. I dette tilfellet, hvordan vi snakker om, og behandler

⁶ Brekke fant en større tro på at administrative tiltak kan styre antall ankomster blant tjenestemenn i Kommunaldepartementet enn blant dem som jobbet i UDI.

asylsøkere. En kan ikke nå det første eller innerste nivået direkte, men ved å analysere de manifeste uttalelsene og språket kan en komme nærmere. Som Teun van Dijk formulerer det:

"If a speaker believes that "refugees come here to live of our pockets," then such a proposition may in principle be inserted into the semantic representation of a conversation. It is this fundamental principle of expressibility that allows common-sense inferences about what people mean from what they say. Thus, semantic analysis of discourse provides at least partial access to underlying social cognition. (van Dijk 1993:31)

Edward Said, en klassiker for alle studier av Oss og De andre, snakker om to nivåer av Orientalisme, latent og manifest. De manifeste uttrykkene endrer ikke det latente, fastlagte nivået, men gjør det klarere, mer detaljert og mer virkelig. Med andre ord sementerte orientalistenes studier de bakenforliggende oppfatningene av Orienten (Said 1978).

2.3.1: Kritisk Diskursanalyse:

Jeg vil i hovedsak ta utgangspunkt i kritisk diskursanalyse, det vil si et perspektiv som ser sammenhengen mellom ord og sannhet som problematisk. All skrift og alle utsagn er utvalg, tolkning og dramatisering av hendelser (Riggins 1997). Jørgensen og Phillips har identifisert fem felles trekk eller utgangspunkter forskjellige teoretikere deler, og som gjør at kritisk diskursanalyse kan kalles en egen retning:

- 1) Sosiale og kulturelle prosesser og strukturer har en delvis lingvistisk-diskursiv karakter. Dette vil si at en antar at det finnes samfunnsmessige fenomener som ikke har en lingvistisk-diskursiv karakter, samtidig som en anser diskursive praksiser (produksjon og konsum av tekster i vid forstand) som en viktig sosial praksis som bidrar til sosial og kulturell reproduksjon og forandring.
- 2) Diskurs er både konstituerende og konstituert. De avspeiler sosiale strukturer og prosesser samtidig som de er med på å forme og omforme dem.
- 3) Språkbruk skal analyseres empirisk i den sosiale sammenheng.
- 4) Diskurs fungerer ideologisk, det vil si at diskursive praksiser bidrar til å skape og reprodusere ulike maktforhold mellom sosiale grupper.
- 5) Kritisk forskning. En oppfatter ikke seg selv som forsker som politisk nøytral eller objektiv, men er politisk engasjert i sosial forandring.

(Jørgensen og Phillips 1999: 73-76)

En diskurs kan defineres som "a systematic, internally consistent body of representations, the language used in representing a given social practice from a particular point of view" (Fairclough, sitert i Riggins 1997:2) Diskurser kan også defineres som "...artefacts of language through which the very reality they purport to reflect is constructed" (Riggins 1997:2). Men det vil ikke si at en benekter tilstedeværelsen av konkrete sosiale fenomener. Det ligger noe mellom diskursen og den sosiale virkeligheten. For Teun van Dijk er dette de sosiale aktørene og deres mentale modeller. Tre sentrale komponenter i hans sosiokognitive teori er: Sosiale funksjoner, kognitive strukturer og diskursive uttrykk og reproduksjoner. Norman Fairclough identifiserer også tre hovedkomponenter i sin teori, men bindeleddet mellom diskurs og samfunn er hos ham den diskursive praksis, det vil si måten tekster (i vid forstand) blir produsert og mottatt. Et hovedmoment her er intertekstualitet, det vil si at alle tekster drar på, og forholder seg til, andre typer tekster. Det samme gjør mottakeren av teksten. Han har påpekt to hovedtrender her, nemlig markedsorientering (marketization) og "konversasjonalisering" av diskurser. I dette ligger henholdsvis at markedslogikk og økonomisk diskurs og hverdagspraten og "commonsense-logikk" har kommet inn på, og blitt styrende for, nye områder i samfunnet (Bell og Garret 2001).

Hva er det som gjør at det faller naturlig å skille mellom økonomiske og politiske flyktninger, å skille ut etniske nordmenn som eget begrep, eller å bruke et ord som fremmedkulturell? Og hvem, hvilke grupper, har makt eller mulighet til å få sine begreper og forestillingsrammer gjort til "sannhet"? Grovt sagt er det enighet blant de fleste som tilhører den kritiske diskursanalysetradisjonen om at tekster har et meningshierarki. Stemmer som identifiseres med en dominerende gruppe har en tendens til å bli oppfattet som sannhet, mens minoritetsstemmer bare gir en delvis forklaring på en hendelse (Riggins 1997). Den bakenforliggende diskursen eller diskursene er i høyeste grad relevant for politikken og for hvilke etiske standarder en setter for behandling av andre mennesker. Hvordan en situasjon oppfattes og rammene den oppfattes i påvirker hva man godtar, hva man mener er rettferdig og hva man føler seg forpliktet til og ikke. Sagt med Marianne Gullestad: "Den måten virkeligheten tolkes på, setter bestemte rammer for hvordan det er mulig å handle innenfor bestemte materielle og organisatoriske forhold" (Gullestad 2002:47).

2.3.2: Politikk og opinion:

Jeg skal altså se på hvordan den politiske diskursen blir fremstilt i media, ikke hva slags påvirkning media har på folkeopinionen. Jeg vil legge til grunn at media har en påvirkningskraft overfor opinionen, men jeg kan ikke si noe om i hvilken retning eller i hvilken grad folk blir påvirket. Dessuten er "opinionen" en broket forsamling, ikke en unison stemme. I disse dager presenteres meningsmålinger om alle tenkelige og utenkelige temaer i media, og funnene presenteres som tendenser i den norske befolkningen. Slik skapes et bilde av at det norske folk er en enhet i meninger, men hver enkelt avisartikkel vil bli tatt i mot og tolket på et utall forskjellige måter. Hvordan en tekst tolkes vil i høyeste grad avhenge av leserens kognitive skjemaer (van Dijk) og av intertekstualiteten (Fairclough), altså hvordan teksten forstås i lys av andre tekster. Det jeg vil prøve å komme fram til er hvilke skjemaer som ligger under i tekstene og som forsøkes aktivert hos leseren. Stuart Halls modell for produksjon og konsum av tekster, encoding- decoding modellen, gir rom for at det ikke er gitt at mottaker eller konsument av en tekst leser den slik produsenten eller forfatteren har intendert. Hall identifiserer tre idealtyper av tekstmottakerposisjoner: 1) Dominant-hegemonisk posisjon, hvor mottakeren forstår (decodes) teksten slik den er intendert (encoded), dermed vil innholdet oppfattes som naturlig og selvfølgelig. 2) negotiated position vil si at leseren godtar de grunnleggende premissene, men kan se feil og mangler ved teksten i forhold til konkrete situasjoner. 3) oppositional position; leseren konfronterer logikken i budskapet og utfordrer dets autoritet (Allan 2001). Vi kan regne med at alle disse posisjonene, og deres avleggere og mellomposisjoner, er representert blant publikumet som leser avistekstene jeg har analysert.

Grete Brochmann sier at et lands innvandringskontroll må sees i forhold til en rekke faktorer på tre nivåer, den politiske situasjonen innenriks og utenriks samt et metanivå. Dette siste definerer hun som befolkningens virkelighetsoppfatning når det gjelder potensiell innvandring eller innvandringspresset (Brochmann 1997). Jeg vil, med Kaye, van Dijk og Simonsen, hevde at dette metanivået ikke bare er noe politikerne må forholde seg til, men også noe de er med på å forme, sammen med media. Jeg ser det altså ikke som en enveis relasjon, at politikken reflekterer opinionen, men som et mer dialektisk forhold. Brochmann er selv inne på noe av det samme, men hun legger mest vekt på medias rolle:

"Opinionen har på forskjellige måter innflytelse i debatter om innvandring, samtidig som den *er* debatten. Opinionen kan deles opp i forskjellige retninger og opinionen kan *defineres*, ikke minst av mediene. Det er et komplisert samspill mellom politikere og det som til en hver tid defineres som opinionen. Opinionsmålinger kan si noe om tendenser og endringer – og målingene selv kan igjen ha innflytelse på de samme tendensene." (Brochmann i Kjeldstadli 2003: 337)

Teun van Dijk (1993,1997) fremhever de nære forbindelsene mellom ulike elitediskurser, og mener den politiske diskurs og kognisjon er et produkt av gjensidig påvirkning mellom de før nevnte "eksperter". Han mener at politikerne ikke har tilgang til den genuine folkemeningen fordi de stort sett bare snakker med andre i eliteposisjon, og det de leser er skrevet av eliter eller eksperter: "Popular resentment against immigration, such as that in Western Europe, is filtered through the constructions or interpretations of popular reaction by journalists or other professionals." (van Dijk 1997:34). Altså blir "opinionen" filtrert gjennom media, og ulike politikere oppfatter igjen det som skrives ulikt og de kan konsentrere seg om det som tjener deres politiske mål. Alt er politikk, også når en snakker om humanisme og verdier. En annen tendens kan være å skyve opinionen foran seg, for eksempel når det påstås at det er viktig å være strenge for å bevare befolkningens tillit til asylsystemet. Her plukkes enkeltes misnøye opp (eller konstrueres) og gjøres til en generell trend. (ibid).

2.4: Moralske aspekter:

2.4.1:Kontroll og folkerett:

Moralfilosofier skiller mellom partialitet og impartialitet (Gibney 2004). Det er ingen tvil om at diskursen om innvandring er rotfestet i "partialism-moral", det vil si en oppfatning om at stater har mer ansvar overfor "sine egne" enn for dem som ikke er statsborgere, og dette ser ut til å gjelde også når disse andre banker på døra eller befinner seg på statens territorium. Prinsippet om at en har rett til å kontrollere sine grenser og hvem som får adgang står strekt, og det er aldri en politisk debatt om hvorvidt vi skal kontrollere grensene våre eller ikke, debatten handler om hvordan vi skal kontrollere dem. Anniken Hagelund mener prinsippet om en "restriktiv og kontrollert" innvandring har fått en naturlig (common sense) karakter i den norske debatten og fungert som et imperativ siden 1975 (Hagelund 2003).

Norge og de fleste andre stater har anerkjent retten til å søke asyl. Flyktningekonvensjonen og den europeiske menneskerettighetskonvensjonen er inkorporert i de fleste vestlige lands

lovverk. Velferdsstaten sørger for at de som slipper innenfor grensene har tak over hodet, penger til mat (eller bare mat) og tilgang til helsetjenester. Rettssikkerheten skal sørge for at alle søkere får individuell og grundig behandling. Det som skjer nå bryter med begge disse prinsippene. Ut fra hvilket land søkeren kommer fra avgjøres det om søknaden skal behandles på vanlig måte eller om den skal gjennomgås på 48 timer for å sjekke om det er noe i den som tilsier at den skal behandles på regulær måte. Når søkere med endelig avslag nektes tjenester som husly og mat er det et meget drastisk tiltak, kanskje historisk, har noe lignende noen gang skjedd etter 2. verdenskrig? Spørsmålet blir hvordan en velferdsstat kan være kjent med at det finnes mennesker som ikke får dekket de mest basale behov, og hvordan en rettsstat rettferdiggjør "samlebåndsbehandling". Og enda viktigere: hvordan kom disse ideene opp? Jeg vil argumentere for at det har kunnet skje som følge av en ekstrem objektivisering av menneskene det gjelder.

2.4.2: Objektivisering:

Veien fra "en annen" til "et objekt " kan i noen tilfeller være kort. At et samfunn har oppfatninger om hvem som er Oss og hvem som er Andre er vanlig, kanskje naturlig, men hvor disse grensene går er ikke gitt naturlig, heller ikke hva forskjellene består i. Når det gjelder asylsøkere og flyktninger er det enkelt å se hvorfor de som gruppe blir "Andre". De kommer utenfra, har andre språk, ofte andre religioner, kulturer og andre hudfarger og utseende. Inndelingen i "Oss" og "de Andre" er ikke alltid horisontal og nøytral, som en markering av at man tilhører ulike, men likeverdige, grupper. Ofte innebærer inndelingen en positiv fremstilling av Oss og en negativ presentasjon av Dem og kan fungere som legitimering av maktforhold og ulik behandling (van Dijk 1993, Said 1978). Teun van Dijk mener "positiv Self-presentation" og "negative Other-presentation" er vanlige retoriske grep i innvandringsdebatter. Men det siste grepet kan ikke være for tydelig i en tid hvor toleranse og menneskerettigheter står i høysetet. (van Dijk 1993, 1997)

2.4.3: Anstendighet:

Anniken Hagelund (2003) påpeker at anstendighet har vært et viktig begrep i den norske innvandringsdebatten de siste 30 årene, og at innstramninger i asyl og innvandringspolitikk har blitt formulert i et språk som omhandler humanisme, rettferdighet og verdier. Hagelund har analysert stortingsmeldinger, debatter, proposisjoner, samt en del avisartikler og tv-programmer som omhandler innvandring til Norge fra 1970 fram til 2002 i et diskursanalytisk

perspektiv. Det er altså den norske politiske diskurs om innvandring og integrering som er hennes studieobjekt. Hvordan går det med anstendighetsdiskursen nå? For kritikerne av politikken er det enkelt, men hvordan kommuniserer myndighetene anstendighet i en tid hvor de har besluttet å nekte avviste asylsøkere mat og husly? Dette blir et viktig spørsmål når jeg skal se på artiklene om denne saken.

Et problem for oppfattelsen av asylsøkere som vanlige mennesker er forestillingen om "idealflyktningen" : En politisk opposisjonell, det modige individ som kjemper mot et undertrykkende regime. Denne forestillingen er etterlevning etter den kalde krigen. På den andre siden har vi forestillingen om "den verdige trengende". Gjerne et lite barn i en flyktningeleir med oppblåst mage og fluer i øynene. Disse skal helst hjelpes der de er, mens den første gruppen skal få asyl i Vesten. I tillegg skal de være gode mennesker og takknemlige for vår hjelp. Når de virkelige flyktningene eller asylsøkerne bryter med denne forestillingen, blir mange indignerte. De fortrenger ikke bare de som virkelig trenger hjelp, de gjør også narr av vår godhet ved å utnytte den.

2.5: Risiko, krise og kollektive problematiseringer:

2.5.1: Krisekonstruksjon:

Hier og Greenberg (2002) skriver om konstruksjonen av en diskursiv krise i forbindelse med mediedekningen av ankomsten av fire skip med kinesere til Canada i 1999. Krise defineres i henhold til Colin Hay som: "a moment of transformation and decisive state intervention" altså ikke som et strukturellt sammenbrudd, og kriser er "subjectively perceived, and brought into existence through narrative and discourse" (Hier og Greenberg 2002: 491). Innholdet og strukturen i den narrative konstruksjonen av en krise må finne klangbunn i agentenes materielle, sosiale og personlige erfaringer for å være en suksess. Hvis befolkningen opplever at man går gjennom en krisesituasjon kan det senere skapes et inntrykk av at staten har ordnet opp og fjernet en trussel mot det nasjonale samholdet eller det imaginære nasjonale samfunnet. Men dette fordrer at myndighetene forholder seg til den narrative konstruksjonen, ikke de virkelige forholdene som krisen er basert på. Hier og Greenberg skriver videre at:

"Crisis represent discursive moments which signify the conditions under which decisive intervention can be made, and it is these narrated representations of crisis which are the objects of state response" (ibid: 491)

Dette innebærer et paradoks, at den samme agenten som definerer krisen også skal løse den, nemlig staten. Og det er fremstillingen av krisen som er hovedfokus, ikke de faktiske hendelsene. Anniken Hagelund kommenterer at det er en utbredt "teknikk" å formulere problemer på en måte som gjør dem løsbare med de midler man har til rådighet. Også hun fremhever problematiseringer, prosessen hvor fenomener i samfunnet blir gjort til politiske problemer. Delvis oppstår og formes problemene politikerne skal løse i politikernes egen diskurs (Hagelund 2002: 51-52).

Hier og Greenberg er spesielt interessert i medias rolle i å tilrettelegge for kollektiv problematisering, noe som er en forutsetning for krisekonstruksjon. De drar på Beck og Giddens i det de hevder at problematiseringer som oftest foregår innenfor en risiko/risiko-avoidance diskurs i senmoderne samfunn. Kollektive problematiseringer definerer de som:

"the process(es) by which certain conditions or experiences are offered up for interrogation and speculations by official authorities and ordinary individuals. Problematization is linked fundamentally to the quest to impose order on, or to "sort out" disorderly phenomena deemed to be of great importance to the identity of the object in question (be it a system, a nation, an individual etc)" (2002:492)

I deres materiale fant Hier og Greenberg at de konkrete problematiseringene først og fremst tok form av rasialisering kombinert med fokus på illegalitet, homogenisering av gruppen, objektivisering og utvidelse av fenomenet, det vil si antall immigranter (de bruker uttrykket amplification). Når en går fra rasialisering til objektivisering innenfor en Oss - Dem konstruksjon gjør man det lettere å se på gruppen som en trussel, og det en må gjøre for å fjerne trusselen blir å se på landets innvandringspolitikk, det er her problemet ser ut til å ligge, hvis denne hadde vært strengere eller mer effektiv ville en ikke stått overfor denne trusselen. Etter hvert som tiden gikk framsto to "problemer" som ytterligere trusler i forbindelse med immigrantene: de kunne bringe med seg smittsomme sykdommer og de kunne begå kriminalitet. Alt dette ble brukt for å rasjonalisere og legitimere at de var internert i en militærleir.

Her gikk en altså fra å snakke om 600 immigranter til å debattere nasjonal sikkerhet, noe som virker lite plausibelt når en tenker på at det årlig kommer rundt 30 000 asylsøkere til Canada. Hendelsene fikk så stor betydning fordi de ble "representasjoner" av flere fryktede scenarier. Denne konkrete gruppen ble eksempelet på krisen i det Canadiske innvandrings og

asylsystemet. Tendensene i mitt materiale vil nok ikke være like entydige, først og fremst fordi jeg ikke tar for meg en isolert hendelse, men en debatt som har gått i mange år, satt i gang av hendelser i 2001-2002, og videreført som resultat av regjeringens satsing på å få ned antall asylsøkere. Jeg ser også på to grupper asylsøkere som blir behandlet ulikt, men som representerer den generelle trenden når det gjelder håndtering av asylsøkere.

2.5.2: Sikkerhet:

Chimni (2000) påpeker at FNs sikkerhetsråd og NATO de senere årene har fått en større rolle i det internasjonale flyktningregimet fordi dette er et viktig område i storpolitikken, for viktig til kun å bli overlatt til UNHCR. Deres inntreden har ført til at *sikkerhet* har blitt et mer sentralt begrep i flyktningespørsmål. Ikke sikkerhet for den enkelte flyktning, men for stater, og dette har betydd et skifte i språket og begrepene i flyktningdiskursen. Chimni hevder en har gått fra fokus på "burden-sharing" til å fokusere på trusler mot nasjoners sikkerhet. Flyktninger blir oppfattet som en trussel mot stater og regioner med sin tilstedeværelse fordi de gjør krav på ressurser eller forskyver befolkningsbalanser. Flyktningssituasjonen har vært sentral i Sikkerhetsrådets avgjørelser i flere kriser, blant annet Kosovo og Rwanda. Chimni frykter at flyktningestrømmer i større grad vil bli brukt som legitimeringsgrunnlag for bruk av makt mot opprinnelseslandet. Han peker også på situasjonen for Kosovo-albanske flyktninger før bombingene av Serbia i 1998, de ble sendt tilbake selv om en NATO-aksjon var på trappene. Aksjonen gikk også utover serbiske flyktninger fra nabolandene. Vi kan også tilføye den USA-ledede FN-intervensjonen i Haiti i 1994 hvor et av siktemålene var å stanse den nye strømmen av båtflyktninger til USA. Også intervensjonen i Nord-Irak i 1991 ble gjennomført blant annet for å stoppe den kurdiske befolkningen i å flykte til Tyrkia (Castles og Miller 1998). Chimnins kommentar til denne utviklingen er:

"The end result is the erosion of fundamental principles like the principle of non-refoulement⁷ as states feels justified in closing their borders or returning refugees to the country of origin in less than ideal circumstances." (Chimni 2000: 11)

Sosialantropologen Uli Linke kommenterer språkbruk om asylsøkere og flyktninger i Tyskland på 1980 og 90-tallet. Hun mener måten det snakkes om dem på kan tolkes som et uttrykk for bekymring eller frykt for nasjonens kroppslige integritet. Situasjonen framstilles

⁷ Prinsipp om at ingen skal returneres til et territorium, eller til grensene av dette territoriet, hvor deres liv eller frihet er i fare, i følge Flyktningekonvensjonens paragraf 33

som om landet er under angrep av en konsumerende, ødeleggende masse. Landet blir fremstilt som et lystobjekt, et utopia eller paradiset for tusenvis av utenforstående. Og denne skrekkvisjonen blir formulert i et språk hvor sosiale og politiske prosesser fremstår som naturfenomener:

"German politicians envisioned the threat of alien bodies as a liquid mass – inundating, flooding, surging. Their terror and revulsion of this liquid "other" continued to find tangible expression in the compulsive use of metaphors that described political events as natural processes." (Linke 1999:105 og 134)

"Refugees as depicted by the German media, possess a voracious appetite for wealth, money and status, and an unquenchable craving for power and Western affluence" (Ibid.: 139)

Trusselbildet som ligger i en slik språkbruk er helt klart. Denne tolkningen viser tydelig at det er Oss, eller mottakerlandet, som er i fokus. De Andre er noe som truer Oss og vår nasjon. Kraften i strømmen er fremmed, den tilhører noen andre. Men den er også feminin, skitten, destruktiv, fortærende og irrasjonell. Hvordan truer disse andre oss? Rett og slett ved sin tilstedeværelse eller potensielle tilstedeværelse. Hvorfor føler vi oss truet av det? Linke kobler dette til rasespørsmål. At en frykter at nasjonens overlevelse er i fare, den blir forurenset av de fremmede kroppene. Det vil også være fruktbart å se dette i sammenheng med identitet, nasjonalstaten, og kultur. Frykten for å bli oversvømt av kulturelt og rasemessig fremmede er i fokus. Tyskland blir vekslende fremstilt som feminin og maskulin. Feminin som "the object of longing by millions of people" (ibid:139), utsatt for de fremmedes lyst og konsum. Maskulin som den som skal stoppe flommen. Denne todelingen sees også i fremstillingen av Norge i tekstene jeg har analysert. "Nasjonen som kropp" analogien vil ikke stå sentralt i denne oppgaven, men jeg mener likevel Linke har en del verdifulle poenger. Spesielt fokuset på nasjonen som objekt og hovedanliggende når det snakkes om asylsøkere og flyktninger. Et annet poeng jeg vil ta med hos Linke er at hun fremhever en tendens til å tolke flyktninger og asylsøkeres motiver inn i en konsumentdiskurs. Blant annet peker hun på formuleringer i den tyske grunnloven, hvor retten til asyl blir omtalt som en vare eller en gave ved bruken av verbet "geniessen" som betyr å nyte. Dette understøtter et bilde av flyktninger som uproduktive mottakere. De nyter godt av statens velferd og beskyttelse uten å yte noe tilbake. Også bildet av hordene som presser på for å komme inn kan sees som konsumenter, de er umettelige og ustoppelige. (Linke 1999).

2.6: Konstruksjon av asylsøkere

Aviser er organ for flere stemmer og en får ikke ett sammenhengende bilde av asylsøkere fra de ulike avisene. De presenterer mange syn, både fra intervjuobjektene, fra leserinnlegg og kronikker, men det er også ulike presentasjoner innad i redaksjonene. Det kan være ulike typer artikler eller diskrepans mellom for eksempel ledere, vanlige nyhetsartikler, featureartikler og kommentarartikler. For eksempel Aftenposten, en avis som bruker begrepet "grunnløs asylsøker" hyppig, er også den avisen som har den mest dyptpløyende og kritiske artikkelen om selve begrepet. (Sjanseløse ja, men grunnløse? 20.7.2003). Bildet vi får av politikken i media er alltid preget av avisenes "framing", hva de velger å legge vekt på, hvilke stemmer de gir plass til og hvordan disse stemmene blir presentert. Men selv om politikerne eller andre intervjuobjekter ikke får utfolde seg fritt, kan disse også være med på å sette dagsorden. Sekvenser med lange sitater og artikler som er basert på intervjuer med kun en person er rimelig utbredt, i alle fall når det gjelder innvandringspolitikk.

2.6.1: Noen diskursive strategier og retoriske knep:

Lynn og Lea presenterer i artikkelen "A phantom menace and the new Apartheid: the social construction of asylum seekers in the United Kingdom" (2003) en analyse av leserinnlegg i britiske aviser som omhandler asylsøkere. De identifiserte tre diskursive strategier som var mye brukt:

1) Differentiating the Other: Det vil si at en ikke skjærer alle over en kam, men retter kritikken sin mot spesielle grupper innenfor gruppen av "andre" Det mest slående eksempelet her er inndelingen i "ekte" og "falske" asylsøkere. For eksempel ved å innlede en setning med at "ingen vil nekte de ekte asylsøkerne tak over hodet, men vi tolererer ikke at de falske stiller før briter i køen". Denne spesielle differensieringen har nærmest blitt naturalisert, ingen forsvarer påstanden om at det finnes bogus refugees. Så også i Norge med grunnløse asylsøkere. "The concept of the bogus refugee or asylumseeker is seamlessly entered into the argumentative process, without explanation or qualification. Bogusness no longer needs to be explained, *it just is*. (Lynn og Lea 2003:433). Teun van Dijk kaller denne teknikken "apparent consession," man trekker fram noe positivt, ikke som en verdi i seg selv, men for å gi kredibilitet til kritikken (van Dijk 1993, se også 3.2)

2) Differentiating the Self, betyr essensielt at en stiller asylsøkere opp mot svake grupper blant "oss" og krever at asylsøkerne burde ta ansvar for situasjonen i istedenfor å bare takke ja hver gang de blir tilbudt noe.

3) The enemy in our midst: den siste, og litt mer nyanserte strategien, kan for eksempel være å tenke på asylsøkere som en potensiell trussel, for eksempel at terrorister eller andre kriminelle kan komme for å søke asyl. Men også de blant "oss" som kjemper for asylsøkernes rettigheter kan være denne fienden: "white liberals"; de har nok penger, det er arbeiderklassen som betaler prisen for å ta imot asylsøkere.

Som nevnt er polariseringen mellom Oss og Dem sjelden horisontal, den innebærer en positiv fremstilling av Oss og en negativ fremstilling av Dem (van Dijk 1993). van Dijk er opptatt av semantiske strategier i det han kaller "positive Self-presentation and negative Other-presentation". Det er ikke sosialt akseptert å komme med direkte rasistiske uttalelser og dermed må man "forhandle" når man vil fram med et budskap som kan tolkes som fremmedfiendtlig eller rasistisk. Implikasjoner er en viktig strategi i denne sammenhengen og disse deler van Dijk inn i tre kategorier: 1) presuppositions er propositions som nødvendigvis må være sanne for at en annen uttalelse skal være meningsfull. For eksempel hvis en sier at "asylstrømmen har stoppet opp" må det implisitt være sant at det har vært en "strøm av asylsøkere". 2) Vaghet, spesielt i forhold til agenter ved at en bruker passive verbformer eller andre måter å skjule agenten bak et fenomen eller en hendelse. 3) Overcompleteness vil si at en kommer med informasjon om etnisk bakgrunn eller religion der dette ikke er relevant, ofte i kriminalsaker. van Dijk setter også opp en modell for denne Vi - De Andre presentasjonen som han kaller "the ideological square," i den inngår å:

- 1: Understreke våre gode egenskaper/handlinger
- 2: Understreke deres dårlige egenskaper/handlinger
- 3: Nedtone våre dårlige egenskaper/handlinger
- 4: Nedtone deres gode egenskaper/handlinger.

(van Dijk 1993, 1997, 2001)

2.6.2: Kategorier:

Marianne Gullestad snakker om "kategoriernes ureflekterte selvfølgelighet" som skjuler deres politiske karakter. Benevnninger som kan oppfattes som nøytrale er ikke nødvendigvis det, noen har skapt dem. "Majoritetens makt ligger i muligheten til å definere og navngi sosiale

grupper, inkludert hva som er 'samfunnet' og hvilke enheter det består av." (Gullestad 2002: 43) Et eksempel er statistikk: "De klassifikatoriske systemene reflekterer ikke bare sosiale grenser, de bidrar også til å skape dem." (ibid: 43). I tilfellet med "grunnløse asylsøkere" er det ingen tvil om hvem som har den definerende makten: det er "vi" som tar i mot. Asylsøkere har ikke egne organisasjoner eller talsmenn⁸, noe som skyldes at de ikke utgjør en fast, vedvarende gruppe, medlemmene skiftes ut hele tiden. Dette gjør denne gruppen spesiell. Andre minoritetsgrupper kan utfordre majoritetens klassifiseringer og benevninger, det kan ikke asylsøkere i samme grad. Som nykommer i et land er en ikke i en posisjon hvor en kan delta i den offentlige debatten i særlig grad eller markere seg med en spesiell identitet eller stemme, dermed er man mer utsatt for stigmatisering, undertrykkelse og diskreditering (Lynn og Lea 2003). Mange vil ikke være klar over at det finnes en gruppe som kalles "grunnløse asylsøkere" rett og slett på grunn av språkbarrierer. Asylsøkere venter på en avgjørelse på om de kan bli medlemmer av samfunnet eller ikke, og dermed befinner man seg i et slags limbo. Tilværelsen går ut på å vente, og ens skjebne avhenger av staten en befinner seg i.

Når noen blir plassert i en kategori er det fort slik at alt personer i kategorien foretar seg tolkes ut fra merkelappen, og at man dermed blir låst fast i en syklisk, stereotypisk logikk påpeker Lynn and Lea (2003), og knytter dermed an til stempelingsteori. Hva skjer når kategoriene har et eksplisitt negativt fortegn? Ron Kaye (1998) har sett på bruken av termene "bogus" og "phoney" refugees eller asylum seekers samt "economic refugees/migrants" i tre store britiske aviser (The Times, The Guardian og The Independent) fra oktober 1990 til oktober 1995. Det han er interessert i å si noe om er medias innflytelse på lesernes oppfatninger når det gjelder flyktninger og asylsøkere. Han har registrert at en språkbruk som sår tvil om disses status er utbredt i britiske aviser. Studien konkluderer med at det i hovedsak er politikere som bruker termene og at disse i sin tur blir sitert i avisene. Dermed kan en ikke si at det er media som setter agendaen direkte, snarere er det politikere. Det samme begrepsapparatet blir brukt av representanter for både The Conservative Party og Labour, selv om de er uenige i sak. I tillegg står kritikk, fra journalisten eller andre, for 35% av bruken av de aktuelle uttrykkene. Kaye er bekymret fordi den utstrakte bruken sosialiserer leserne til å tro at dette er den normale politiske diskurs og gir troverdighet til oppfatningen om at "falske asylsøkere" er et problem, uten å stille spørsmål ved antagelsene en slik påstand bygger på. Flyktnings "ekthet" har blitt et viktig nyhetstema, med stadige kommentarer, rapporter og

⁸ Med unntak av Norsk Organisasjon for Asylsøkere. Men denne er ikke drevet av asylsøkerne selv.

diskusjoner, slik blir det mer sannsynlig at lesere også benytter ekte/falsk-konstruksjonen når de tenker på flyktninger eller asylsøkere. Kaye hevder videre at den strenge flyktning- og asylpolitikken i Storbritannia og resten av Europa delvis er gjort mulig ved at folkets oppfatning av flyktninger har blitt endret i negativ retning (devaluated) og her spiller media en sentral rolle. Han er også bekymret over stadig større tilsløring av forskjellene mellom flyktninger, asylsøkere og immigranter på den ene siden og etniske minoriteter på den andre i (innvandrings)debatten, samtidig som en ser en innstramning av flyktningbegrepet. (Kaye 1998)

Anthony Richmond reflekterer også over kategoriseringer med bakgrunn i Foucault:

"In various disciplinary situations, human beings are made subjects and 'objectified'. That is, they are treated in categorical ways and divided from others. What Foucault calls 'dividing practices' separate people according to criteria such as age, gender, 'race', class, religion, and other ascriptive criteria. Such categories become discursive 'facts' that influence how people interact and perceive others" (Richmond 1994:10).

Om begrepet "grunnløs asylsøker" har rukket å bli et diskursiv faktum er litt usikkert. Innvandrere er et begrep som er mye mer befestet og selvfølgerliggjort. Samtidig er det liten tvil om at en inndeling i "ekte" og "falske" (grunnløse) asylsøkere er blitt inkorporert og naturalisert i innvandringsdiskursen. En trenger ikke, som Lynn og Lea påpeker, å begrunne en påstand om at grunnløse asylsøkere er et problem, det blir tatt for gitt.

3: Metode

3.1: Content analysis:

Det første jeg har gjort er å finne ut hvor utbredt bruken av enkelte begrep er i et utvalg av aviser, for å gjøre dette har jeg benyttet meg av det som kalles content analysis.

David Silverman definerer content analysis på følgende måte: "...researchers establish a set of categories and then count the number of instances that fall into each category" (Silverman 2001: 123). Først må man altså definere kategorier, så telle dem. I mitt tilfelle har jeg gjort det enkelt for meg selv, ved å la en søkemotor stå for opptellingen. Det betyr også at kategoriene er så presise at andre ville kunne kommet til samme resultat som meg.

A-tekst databasen på internett har en søkemotor hvor en kan finne alle tekster som inneholder et visst ord eller uttrykk. Det er altså både rene nyhetsartikler, leserinnlegg, kommentarer, kronikker og ledere. Jeg har søkt i ti aviser: Adresseavisen, Aftenposten, Bergens Tidende, Dagsavisen, Dagbladet, Dagens Næringsliv, Klassekampen, Kommunal Rapport og Nordlys, i tillegg til NTB-tekst. En får ikke vite hvor mange ganger det aktuelle uttrykket er brukt i hver tekst, kun hvor mange tekster det forekommer i. Noen av tekstene vil være tilnærmet identiske fordi de er basert på NTB-meldinger. Det vil også være noen overlappinger, det vil si tekster hvor to eller flere av uttrykkene jeg ser på er brukt. Dette tar jeg ikke hensyn til, hovedsaken er å se hvor ofte de ulike uttrykkene kommer på trykk og dermed bidrar til at flere leser dem og at de brukes oftere, ikke hvilken sak de forekommer i. Søket er gjort som en kvantitativ støtte til diskursanalysen, men har også en verdi i seg selv ved at vi får vite hvor utbredte kategoriene er og når de dukker opp. Et minus her er at Norges største løssalgsavis, Verdens Gang, ikke er representert i databasen.

Det er rimelig å anta at det har sneket seg inn en del urelevante artikler. Ved en grundig gjennomgang av de 90 tekstene hvor "grunnløse asylsøknader" er nevnt, fant jeg at det hadde kommet inn seks urelevante tekster (Det gjaldt tv-program og lister over nyheter hvor ordet forekom etter en artikkel om noe helt annet.) Jeg anser dette som et lite antall og har valgt å ikke luke dem ut fordi det vil ta uforholdsmessig lang tid å gjøre det samme for søket "økonomiske flyktninger" med så mange treff. Det kan også hende at en del relevante artikler ikke har kommet med. Jeg har søkt på "Grunnløs* asylsøker*" "Grunnløs* asylsøknad*", "Økonomisk* flyktning*", "Kriminell* asylsøker*". Det kan tenkes at det refereres for

eksempel til "En asylsøker som er kriminell/grunnløs" eller lignende. Slike tekster vil ikke bli fanget opp av søket.

3.2: Kvalitativ analyse av utvalgte tekster

3.2.1: Materialet:

Jeg har sett nærmere på 32 utvalgte artikler fra Aftenposten, Dagsavisen, Dagbladet og NTB vedrørende innføringen av de to nye reglene, 48-timers behandlingstid for "antatt grunnløse asylsøknader" og bortfall av botilbud i mottak. I tillegg har jeg sett på UDIs faktaark om disse to sakene, NOU 2004: 20, UDIs årsrapport for 2003 og 2004 og UDI tall og fakta 2003 og 2004.

Utvalget har vært rimelig tilfeldig etter gjennomlesning av massen av tekster funnet under den kvantitative opptellingen av bruk av begreper. Jeg begrenset utvalget ved å konsentrere meg om riksavisene, NTB, som leverer stoff til avisene, og Dagsavisen. Den siste ble valgt fordi artiklene hadde gode eksempler på flere fenomener. Jeg lette etter andre typer artikler i disse fire avisene ved å søke på "48-timers behandling" og "asylsøknader". For å finne artikler om utkastelse av mottak har jeg søkt på nettopp denne ordkombinasjonen, samt "bortfall av botilbud", og jeg har trålet gjennom en rekke tekster som kom opp da jeg bare søkte på "asylmottak".

I hovedsak har jeg konsentrert meg om rene nyhetsartikler. Unntaket er to lederartikler som uttrykte motsatt syn på asylpolitikken, en fra Dagbladet og en fra Aftenposten. Leserinnlegg og kronikker har ikke vært inne i bildet. Grunnen til det er at jeg ønsket å undersøke holdninger og meninger som kommer frem på arenaer som er ment for objektive presentasjoner av fakta, for å fortelle oss hva som foregår i verden. Likevel er artiklene fulle av underforståtte meningsytringer og de er basert på spesifikke bilder av verden. Det kommer selvfølgelig også fram konkrete meningsytringer i intervjuer, men dette er helt annen sjanger enn leserinnlegg hvor intervjuobjektene ikke har like frie tøyler eller plass til å utdype meningene sine.

3.2.2: Diskursanalyse:

"There are no recipes on how to do discourse analysis. Each analyst has to struggle with how to put a discourse analytic research strategy into practice in every single empirical study" (Hagelund 2003: 265-266).

Som nybegynner er dette litt skremmende lesning. Samtidig er det oppløftende å vite at en selv kan utforme og sette preg på sitt eget forskningsdesign, det er ingen fast oppskrift en er nødt til å kunne og følge til punkt og prikke. Landskapet er åpent.

Det er litt uklare skiller mellom hva som er teori og hva som er metode i diskursanalyse. Jørgensen og Phillips karakteriserer diskursanalyse som en "pakkeløsning":

"Pakken inneholder for det første filosofiske (ontologiske og epistemologiske) premisser angående sprogets rolle i den sosiale konstruksjon av verden; for det andet teoretiske modeller; for det tredje metodologiske retningslinjer for, hvordan man griper et forskningsområde an; og for det fjerde spesifikke teknikker til sproganalyse. I diskursanalyse er *teori* og *metode* altså kadedt sammen, og man skal acceptere de grunnleggende filosofiske premisser for at bruke diskursanalyse som metode i empiriske undersøgelser" (1999: 12)

Et av de grunnleggende premissene er (som det burde komme klart frem av teorikapittelet), et sosialkonstruktivistisk grunnsyn. Dette har vært mye kritisert og angrepet for å være for relativistisk. For å svare på dette er det fristende å sitere Jørgensen og Phillips igjen:

"Socialkonstruksjonismen bruker premissen om alle betydningers prinsipielle kontingens til at fremmedgøre sig fra det selvfølgelige, så man kan stille en række nye spørsmål til det kendte." (ibid: 164). Og det er dette som må gjøres for å kunne etablere en avstand til materialet. Mitt største metodologiske problem er at jeg er norsk. Jeg vil grave og forske i noe jeg er en del av og se på språklige vendinger som kan oppfattes som naturlige for alle nordmenn. Marianne Gullestad (2002) fremhever viktigheten av at forskeren som samfunnskritiker både befinner seg på utsiden og på innsiden. En er en del av systemet man kritiserer samtidig som man må ha en viss distanse. Dette kan man oppnå ved å ha evnen og viljen til å tenke at alt i utgangspunktet kunne vært annerledes, at ingenting er fastlagt en gang for alle. Og at måten fenomener blir oppfattet og klassifisert på er et produkt av spesifikke, lokale forhold, ikke universelle sannheter. Dette er kjernen i det sosialkonstruktivistiske synet

slik jeg ser det. Det er på ingen måte snakk om at alt flyter eller at det ikke finnes strukturer eller fastlagte mønstre. Det er en prinsipiell kontingens, ikke en absolutt.

3.2.3: Retningslinjer:

Hva er det så jeg har lett etter i tekstene? Jeg har i stor grad basert meg på van Dijks (1993, 1997, 2001) mangfoldige retningslinjer og noen av Faircloughs (Fairclough 2001, Jørgensen og Phillips 1999) ideer:

- Hvilke stemmer er representert i teksten? Altså hvem er det som uttaler seg? Får vi servert ett syn eller er flere representert?
- Hvor fremtrede er bruken av kjernebegrepene? I utgangspunktet tenkte jeg på uttrykk som "grunnløs asylsøker", "økonomisk flyktning" og "ureturnerbare". Etter hvert oppdaget jeg flere uttrykk som var mye brukt, som for eksempel "reelle asylsøkere", "(uten) reelt beskyttelsesbehov", "flyktningestrømmer" og lignende. Hvilke adjektiver som brukes i forhold til disse uttrykkene er også viktig. For eksempel om man sier "antatt" eller "åpenbart" grunnløse. I det hele tatt har jeg registrert ordbruk og valg av talemåter.
- Hva handler teksten konkret om og hva er dens hovedfokus? Hvordan er den vinklet, er det for eksempel nasjonal kontroll eller rettssikkerhet som er det viktigste.
- Blir asylsøkere presentert som masse eller som individer?
- Hvordan er journalistens holdning til intervjuobjektets uttalelser. Blir det stilt kritiske spørsmål? Hvordan blir ulike intervjuobjekter sitert? Ord som "sier", "mener" og "hevder" har ulik valør i forhold til sannhetsgehalten i en uttalelse, eller journalistens oppfatning av den sitertes troverdighet. Blir det gjort bruk av hersketeknikker?
- Hvilke grupper i samfunnet tjener på meningene som blir framsatt i teksten?
- Er det brukt stereotyper?

- Hva blir sagt og hva blir tatt for gitt? Dette er sett i sammenheng med Faircloughs fire grader av tilstedeværelse og fravær i en tekst:
 - o Forgrounded information: Ideer som finnes i teksten og som blir understreket.
 - o Backgrounded information: Eksplisitt uttalte, men dempede (de-emphasized) ideer.
 - o Presupposed information: Tilstede som implisitt eller underforstått mening.

- Absent information: Ideer og perspektiver som er relevante for emnet, men som ikke er representert i teksten.
- Det er også viktig å se på navngitte perspektiver i forhold til anonyme. Det navngitte fremstår nettopp som et perspektiv blant mange, mens den anonyme fremstår som naturlig.
- Hvilke implikasjoner ligger under ulike uttalelser? van Dijk mener implikasjoner står helt sentralt i positiv Selvpresentasjon og negativ Andrepresentasjon. Hvilke forutsetninger må være til stede for at en gitt påstand skal være gyldig, eller hvilke andre påstander kan utledes av de uttrykte?
- Det van Dijk kaller disclaimers, for eksempel: "Jeg er ikke rasist, men...", kan deles inn i apparent denial, som i eksempelet over, apparent concession, for eksempel: "Vi må hjelpe flyktninger, men nå kommer det for mange grunnløse", og apparent empathy, "det er forståelig at de ønsker seg et bedre liv, men de kan ikke komme hit..." Først sier en noe som gir et positivt inntrykk (toleranse) etterfulgt av noe negativt om de man snakker om (se også kapittel 2.6).
- Hvordan kommuniseres anstendighet?
- Problematiseringer, på hvilke måter blir asylsøkere framstilt som problem? Og hvordan bygger språkbruken opp under disse forestillingene? Her er vi allerede inne på det analytiske stadiet.
- Opprettholder eller utfordrer teksten den rådende (hegemoniske) diskurs? I dette tilfellet myndighetenes virkelighetsoppfattelse i asylsaker. Dette har jeg sett på i ettertid, da tekstanalysen først og fremst dreide seg om å grave frem denne diskursen.

Jeg har analysert alle tekstene som en helhet, men i presentasjonen er de plukket fra hverandre fordi jeg har valgt å presentere utdrag som illustrasjoner på de ulike problematiseringene og påstandene som går igjen i hele materialet.

4: Analyse av datamaterialet:

4.1: De to vedtakene:

Både 48-timers saksbehandling for antatt grunnløse asylsøkere og bortfall av botilbud i mottak var i 2004 en del av det UDI kaller satsningsområde 2 etter tildelingsbrevet fra KRD: "beskytte asylinstituttet." Det skrives ikke så mye om disse to områdene i UDIs årsrapport, en har i stedet lagt fokus på arbeidsinnvandring og integrering, altså langt mer positive områder. For 2005 er et av satsningsområdene kalt "ulovlig innvandring og bortfall av botilbud". (UDIs årsrapport, 2004).

4.1.1: 48-timers prosedyren:

Fra 1. januar 2004 ble det innført 48 timers behandlingstid på asylsøknader fra 51 land.⁹ Dette begrunnes med at Utlendingsdirektoratet regner det som trygt for de aller fleste innbygger å oppholde seg der. Listen inneholder alle vesteuropeiske land, en del amerikanske og mange østeuropeiske. Det er kun et fåtall av disse landene det faktisk kommer asylsøkere fra. Det har vært litt vanskelig å spore opptakten til vedtaket. Differensiert asylsaksbehandling og innføring av kortere behandlingstid for "grunnløse" ble innført allerede i 2001 (Papademetriou og O'Neil 2005). I følge Jan-Paul Brekke ble 48-timers vedtaket fattet i desember 2003 på et møte mellom KRD og UDI og deretter iverksatt på rekordtid. Inspirasjonen kom fra Nederland som har et tilsvarende system, men der regner man 48 arbeidstimer, noe som utgjør en vesentlig forskjell (Brekke 2004). Prosedyren fungerer på den måten at saksbehandlere fra UDI gjennomgår søknadene for å se om det er noe i dem som kan gi grunnlag for å behandle dem på regulær måte. Hvis en konkluderer med at slike faktorer ikke er til stede skal søkeren uttransporteres innen 72 timer. Det ble opprettet egne mottak for denne gruppen asylsøkere. Regjeringen har tidligere signalisert at den ønsker å innføre denne ordningen for alle asylsøkere fra Januar 2005 (NOU 2004:20). Foreløpig har ikke dette skjedd, men vi kan ikke se bort fra at det fremdeles er målet.

⁹ "UDI vurderer at asylsøknadene fra følgende land er grunnløse og at søkere fra disse landene i de fleste tilfellene trygt kan returneres: Argentina, Australia, Barbados, Belgia, Bulgaria, Canada, Chile, Costa Rica, Danmark, Estland, Falklandsøyene, Finland, Frankrike, Færøyene, Gibraltar, Grønland, Hellas, Irland, Island, Israel, Italia, Japan, Kroatia, Latvia, Liechtenstein, Litauen, Luxemburg, Malta, Moldova, Monaco, Mongolia, Nederland, New Zealand, Polen, Portugal, Romania, Slovakia, Slovenia, Spania, Storbritannia, Sveits, Sverige, Sør-Afrika, Tsjekkia, Tyskland, Ukraina, Ungarn, USA, Vatikanstaten, Østerrike." (UDIs faktaark om 48-timers prosedyren).

4.1.2: Bortfall av botilbud i mottak:

Det opprinnelige forslaget fra UDI om fratagelse av kost og losji var ment for "antatt ubegrunnede" som viste seg å være nettopp det fordi de fikk avslag. Det endelige vedtaket gjelder alle som har oversittet en utreisefrist, med unntak av barnefamilier, alvorlig syke og de som velger å samarbeide om retur gjennom IOM. Når det gjelder samarbeid om retur forutsettes det at samarbeidet er "konkret og troverdig", bare da kan "utvidet tillatelse til å oppholde seg i mottak vurderes" (SMED 2005: 38). Samarbeid er altså ingen garanti, bare dersom UDI finner samarbeidet troverdig. De som ikke kvalifiserer til unntak blir fratatt ytelse til livsopphold, helsetjenester (med unntak av akutthjelp) og naturaliytelser som mat og hygieneartikler. Fordi flere personer nektet å forlate mottakene, gikk staten til søksmål for å begjære tvangsfravikelse i enkeltsaker og fikk medhold i retten. I følge SMED har ikke flere saker blitt reist til tross for medholdet. I løpet av 2004 fikk 592 personer beskjed om å forlate mottakene, kun 10% av disse hadde per 15 mars 2005 søkt om deltagelse i IOMs returprogram og 46% hadde forlatt mottakene uten at en har full oversikt over hvor de har tatt veien. De fleste som ble rammet av vedtaket var av afrikansk opprinnelse, i hovedsak fra Etiopia og Eritrea (UDI 2004, SMED 2005).

Ikke alle som har mistet retten til støtte og helsetjenester bodde i asylmottak (et frivillig botilbud), dermed gjelder innstramningene flere enn de 592 personene, men det er uklart nøyaktig hvor mange det gjelder. Mange har også hatt midlertidige arbeidstillatelser etter endelig avslag på asylsøknaden og har således forsørget seg selv i lengre tid. Fra og med juni 2003 er praksis endret, det skal ikke gis "første gangs midlertidig arbeidstillatelse dersom utlendingen kan returnere frivillig selv om det ikke er grunnlag for tvangsmessig retur". Slik skal "plikten til retur underbygges". Personer som har midlertidig arbeidstillatelse vil kunne søke om fornyelse, og det kan gis for ett år til uten rett til flere fornyelser (Rundskriv UDI 2003-021, sitert i SMED 2005: 17). De fleste Senter mot etnisk diskriminering har bistått juridisk fordi de var rammet av vedtaket (totalt 63 personer), hadde vært i Norge i 3 til 5 år. Syv personer hadde bodd her i over ti år. En del har blitt forsøkt uttransportert uten hell (SMED 2005). Dette viser at det ikke kun er asylsøkere som nettopp har fått avslag som rammes. Det er fremdeles uklart hvilke forpliktelser staten egentlig har overfor personer uten lovlig opphold i landet. Personene er henvist til kommunenes sosialkontor hvor de kan søke om nødhjelp etter sosialtjenesteloven, som er det nederste sikkerhetsnettet i velferdsstaten. Også ved sosialkontorene er det ulik praksis som følge av uklare retningslinjer. I noen tilfeller

blir hjelp avslått uten reell individuell behandling, med grunnlag i at personene kan få et tilbud i mottak dersom de samarbeider om retur, i andre tilfeller blir ikke henvendelsene behandlet (Bygger på undersøkelser i Oslo og Akershus, SMED 2005).

Når det gjelder bortfall av botilbud i mottak er de fleste tekstene kritiske, men på ulike måter. Myndighetspersoner gis også i stor grad mulighet til å forklare og forsvare vedtaket. Her kommer moralske og etiske spørsmål enda klarere fram enn når det gjelder rask saksbehandling. Denne saken engasjerer fordi den gjelder enkeltindivider som har et navn og et ansikt, i motsetning til "de ubegrunnede".

4.2: Grunnløse asylsøkere: begreps bakgrunn

Begrepet "grunnløse asylsøkere" står helt sentralt, spesielt i forhold til hurtigbehandling av søknader. Hvordan oppstod begrepet og hva legges egentlig i det? Søket i A-tekst avslører at det ikke ble brukt i noen av avisene før 2001, altså kan det kalles et nyord. Det ble heller ikke skapt i forbindelse med regelen om 48 timers behandlingstid, men tatt opp av myndigheter og administrasjon som et hendig begrep. Den gjennomgående forståelsen av begrepet i tekstene jeg har lest er omtrent det samme som økonomiske flyktninger. Økonomiske årsaker er ikke akseptert som grunnlag for å søke asyl, derav adjektivet grunnløse. Men bruken er svært generell og vag og skillet mellom "grunnløse" og "reelle" asylsøkere er kun skarpt i retorikken. I tillegg er det svært sjelden "reelle" asylsøkere blir trukket fram for seg selv, de er som regel der som en motsats til de "grunnløse".

To ulike måter å bruke begrepet er altså utbredt: For det første spesifikt om dem man skal innføre 48-timers behandlingstid for, i betydningen at borgere fra disse landene ikke har noen grunn til å søke asyl i Norge. Men som sagt ble ikke uttrykket til i forbindelse med innføringen av denne regelen. Den andre måten er den opprinnelige, og er mer generell og vag, fremdeles benyttes uttrykket oftest generelt. Eksempelvis i påstander om at grunnløse asylsøkere presser asylsystemet, referanser til at det kommer flere eller færre grunnløse asylsøkere i året eller lignende. Jeg ser også en tendens til at myndighetspersoner ikke benytter uttrykket som beskrivelse bare av dem det er vedtatt 48-timers behandling for, også andre kan havne inn under karakteristikken. Uttrykket vil ikke være like effektivt hvis det blir mer spesifikt (mer om dette senere). Uten noen form for definisjon på hvem de grunnløse er,

må leseren selv forme seg en mening om det. Hva skjer så? Ikke alle er klar over hvordan begrepet brukes teknisk, så en mulig tolkning kan jo være at alle som får avslag på søknaden sin er "grunnløse". Om en går enda videre kan en tenke at alle som ikke får innvilget asyl er "grunnløse", men fordi Norge er et rikt og "godt" land får enkelte av disse bli likevel gjennom opphold på humanitært grunnlag eller av sterke menneskelige hensyn. Hvordan begrepet blir oppfattet er ikke hovedfokus i denne oppgaven, men kunne vært et interessant emne for en annen undersøkelse.

I forkant av denne undersøkelsen har jeg sett på en lignende studie utført av Dag Herbjørnsrud i 1998. Ved å bruke A-tekst følger Herbjørnsrud bruken av ordene "fremmedkulturell" og "fjernkulturell" fra 1984 til og med 1997 i fire norske skriftmedier (Aftenposten, Bergens Tidende, NTB og Dagens Næringsliv). Han fant at "fremmedkulturell" først dukker opp i arkivet i et innvandringsfiendtlig leserinnlegg i 1987. Siden blir det sporadisk brukt, hovedsakelig i nettopp leserinnlegg fra høyreekstremister fram til 1993. Men i 1994 skjer det noe, nå blir det anvendt oftere i redaksjonelt stoff enn i innlegg og i tillegg brukes det hyppigere. "Fjernkulturell" dukker opp i 1991 i redaksjonelt stoff, opprinnelig brukt av Oslo kommunes sosialhjelpsstatistikkavdeling. Dette begrepet blir jevnt over mindre brukt enn fremmedkulturell. Hva var det som skjedde? Et begrep fra høyreekstreme miljøer blir tatt opp i dagligspråket nesten umerkelig og uten å skifte innhold. Noe det for så vidt ikke har, betydningen blir tatt for gitt, uten å defineres, slik at alle kan legge det de vil i begrepet samtidig som en tror alle andre vet hva det betyr, en negativ inneforståthet. Herbjørnsrud konkluderer med at dette kunne skje nettopp i 1994 på grunn av en sterk nasjonalfølelse satt i gang av EU-avstemningen og OL på Lillehammer. I tillegg var alle valgkampene på nittitallet preget av debatter om innvandringsproblemer, og man hadde et oppsving i aktivitetene til høyreekstremister som Jack Erik Kjuus og Arne Myrdal. (Herbjørnsrud 1998)¹⁰

¹⁰ Av nysgjerrighet foretok jeg selv et søk på disse to begrepene i de samme avisene, fra 1.1.98 til i dag, 22.9.04. Fremmedkulturell ga 501 treff mens fjernkulturell ga 114. Ved første øyekast kan det synes som om bruken av begrepene har holdt seg på samme nivå som på begynnelsen av nittitallet, men en oppdeling på årstall viser en nedadgående tendens:

Fremmedkulturell:	Fjernkulturell:
1998: 111 treff	1998: 23
1999: 113 treff	1999: 51
2000: 53	2000: 16
2001: 72	2001: 13
2002: 72	2002: 6
2003: 46	2003: 3
2004: 37	2004: 2

Tilbake til "grunnløse asylsøkere": A-tekst søket viser at den første teksten med uttrykket er fra 23.04.01, en NTB tekst med overskriften "Strengt flyktningsiltak fra ytterste høyre" som handler om Frp-utbrytere. Statistikken over bruken er som følger:

2001: 4 treff
2002: 62 treff
2003: 77 treff
2004: 28 treff

I løpet av hele 2001, fra noen bruker begrepet for første gang i de arkiverte avisene og fram til årsskiftet er det altså kun brukt i fire tekster. Alle disse er vanlige nyhetsartikler, ikke leserinnlegg. I den første gjengis Frp-utbryternes standpunkt om "det de kaller åpenbart grunnløse asylsøkere" (28). Forhistorien er at Vidar Kleppe ble suspendert fra Fremskrittspartiet og meldte seg ut. Han og kollega Jørn L. Stang hadde plass på stortinget og ble sittende som uavhengige kandidater. De la sammen frem flere forslag til innstramminger i asylpolitikken, blant annet at alt integreringsarbeid skulle stanses og flyktninger heller skulle sendes tilbake så snart det var forsvarlig. De foreslo videre at politiet skulle få myndighet til å stanse "åpenbart grunnløse asylsøkere" på grensen. Artikkel nummer to hvor uttrykket forekommer, er en utenriks sak fra mai. Her er det journalisten selv som benytter uttrykket i forbindelse med den danske debatten om kriminelle asylsøkere. I de to siste artiklene er uttrykket sitert av andre, henholdsvis avdelingsdirektør Henriette Munkebye i UDI og Carl I. Hagen. I tre tilfeller er adjektivet "åpenbart" knyttet til uttrykket. Munkebye modifierer med "mer eller mindre grunnløse asylsøkere". Ordet blir altså introdusert av politikere på det vi kan kalle ytterste høyre fløy og blir benyttet av tre ulike personer etter hvert, en journalist, en embetskvinne og en politiker. Det blir ikke stilt spørsmålstegn ved dette "nyordet" i noen av tekstene.

I 2002 skjer det noe, men heller ikke nå er det noen debatt om selve begrepet. Fra å være totalt ukjent og ubrukt går det til å bli hyppig anvendt i norsk media, akkurat som "fremmedkulturell" på 90-tallet. Høsten 2001 fikk Norge en ny koalisjonsregjering bestående av Kristelig Folkeparti, Venstre og Høyre, og Erna Solberg overtok som kommunalminister.

Det kan se ut som hun og hennes regjering er en faktor i utbredelsen av ordet¹¹. Regjeringen satte fokus på å begrense antall asylsøkere, særlig fra Øst-Europa. Kommunaldepartementet finansierte TV-programmer som skulle avskrekke Russere og Ukrainere fra å søke asyl i Norge. Forslag om hurtigere behandlingstid for søkere fra visse land kom opp og ble iverksatt. Og i desember 2003 besluttet regjeringen at behandlingstiden for "antatt grunnløse søknader" skulle være 48 timer fra 1.1.2004.

4.2.1: Fra økonomiske flyktninger til grunnløse asylsøkere?:

En kan se likhetstrekk mellom hvordan uttrykkene "grunnløse asylsøkere" og "økonomiske flyktninger" blir brukt. De som i dag blir kalt grunnløse ble før kalt økonomiske flyktninger, det er ikke en helt ny type asylsøkere eller et nytt fenomen vi snakker om. I 1998 kom en del serbiske asylsøkere fra området Øst-Slavonia som da var blitt overtatt av Kroatia. Merete Lindstad og Øivind Fjellstad har gjennomgått pressedekningen av dette. De fant at det var en gjennomgående opphaussing av situasjonen. Beskrivelsene av flyktningestrømmen, kaos på flyplassen og påstander om det har aldri før hadde kommet så mange asylsøkere til Norge, stod ikke i forhold til de faktiske tallene. Lindstad og Fjellstad fokuserer ikke på bruken av ordet økonomiske flyktninger, men oppstusset rundt serberne gjorde at 1998 er det året uttrykket er brukt mest i A-tekst avisene. De beskriver også en avpersonifisering og tingliggjøring av asylsøkerne som følge av bruken av "*strømmer*", "*flylaster*", "*asyllaster*" etc. (Lindstad og Fjellstad 1999)

"Økonomiske flyktninger" har vært brukt helt siden 1984, det første året A-tekst omfatter. Dermed er det umulig gjennom dette virkemidlet å si noe om når det første gang ble brukt i norsk media. I følge Teun van Dijk dukket termen "economic refugee" opp i 1985 i Storbritannia i forbindelse med en debatt om flyktninger fra borgerkrigen på Sri Lanka (van Dijk 1997). De første norske artiklene handler også om tamiler.

Fordelingen av bruken av uttrykket i 20-års perioden er som følger:

1984-1988: 33 treff

1989-1993: 135 treff

¹¹ Et søk på navnet hennes kombinert med Grunnløse asylsøkere og søknader ga 73 treff til sammen, med forbehold om noen overlappinger

1994- 1998: 135 treff

1999-2004: 145 treff.

Vi ser altså en markant økning fra den første til den andre femårsperioden ¹², noe som kan ha en sammenheng med murens fall og spekulasjoner om hva det ville innebære av innvandring fra Øst, i tillegg til urolighetene på Balkan og Sri Lanka. Jeg så nærmere på perioden 89 til 98. På nittitallet var innvandring et hett tema i flere valgkamper men dette ser ikke ut til å ha hatt betydning for utbredelsen av dette uttrykket slik som Herbjørnsrud fant for "fremmedkulturell". Toppåret er definitivt 1998 med hele 69 treff. Ellers ligger forekomsten rundt 20, med noen år opp til 36 (1992) og noen ned i 9 (1994). 1992 var et år med svært mange asylsøkere i Europa (Brochmann 1997) men dette ser ikke i vesentlig grad ut til å ha påvirket bruken av uttrykket økonomiske flyktinger. I det Herbjørnsrud kaller et toppår for nasjonalisme i Norge, nemlig 1994, har vi den laveste hyppigheten av ordet siden 1988, da det var kun 7 treff.

I og med at bruken av "økonomiske flyktinger" ikke går ned fra 2001, da "grunnløse asylsøkere" dukket opp, er det ikke grunnlag for å si at det siste har overtatt for det første uttrykket. Jeg vil heller si at det er en videreføring, en skjerpelse av begrepet, det mer negative konnotasjoner til grunnløs enn økonomisk. At vi ikke ser noen nedgang i bruken av økonomiske flyktinger kan også skyldes at debatten om asylsøkere blir høyt profilert i media i denne perioden, og begge uttrykkene blir brukt hyppig og om hverandre.

4.2.2: Språk

Grammatisk er konstruksjonen "grunnløs asylsøker" ganske pussig. En søknad kan kanskje være grunnløs, men hvordan kan søkeren være det? Adjektivet grunnløs passer med "upersonlige substantiver" som påstand, krav, mistanke, frykt etc. og norsk språkråd klassifiserer uttrykket som meningsløst (Aftenposten, 20.7.03). Det er også en klart normativ side ved dette, ved å karakterisere en gruppe som "grunnløse" sier en at det de gjør er galt, irrasjonelt og indirekte impliseres det ofte at de utnytter systemet. Det munner ut i et slags sirkelargument: de burde ikke gjort det de gjør, men grunnen til at de gjør det er å kunne

¹² Økningen kunne synes å skyldes at flere aviser kom inn i A-tekst databasen, men en sjekk med bare Aftenposten viser en betydelig økning i denne avisen alene.

utnytte våre velferdsgoder, og om dette var sant er de jo strengt tatt ikke grunnløse, noe som gjør uttrykket uholdbart.

Det ligger ikke bare i uttrykket at de ikke har grunn til å *få* asyl, men også at de ikke har noen grunn til å *søke* om det. Ved å si at en asylsøker eller en søknad er grunnløs impliserer man ikke bare at disse menneskene ikke har noe her å gjøre, men også at det nærmest er latterlig at de er det. Hvis de ikke har noen grunn burde de heller blitt hvor de var og spart "oss" for problemer. Definisjonen av hva som er en "gyldig grunn" til å søke asyl blir lagt av myndighetene i Norge, ikke av søkerne selv. Om man hadde spurt dem om hvorfor de søker asyl ville de helt sikkert ha gitt en grunn, problemet er da at disse grunnene blir avvist, de er ikke gode nok. I tillegg får en avhumaniserende effekt. En "grunnløs asylsøker" er ikke et menneske men et problem.

Ved søk på mange ulike ordkombinasjoner i A-tekst er det alltid flest treff på "asylsøkere" i forhold til "asylsøknader". Dette er en meget interessant observasjon. Dikotomien skapes rundt falske/grunnløse asylsøkere og ekte eller reelle søkere, ikke søknader. Igjen ser vi umenneskeliggjøringen som Lindstad og Fjellstad (1999) påpekte i 1998. Dette er ikke mennesker som du og jeg som fremmer en søknad om noe, de blir identifisert med handlingen og kun den. De er søkere, ubegrunnede eller kriminelle sådanne, ikke ulike mennesker med ulike motiver og ønsker, de blir fremstilt som én gruppe. Et ekte menneske er et relativt ubrukelig ord, kanskje med unntak av i visse litterære grep, og ved å bruke ekte, falske, reelle, eller ubegrunnede om asylsøkere tar en bort det menneskelige. En fremmedgjør asylsøkerne. De er som sagt kun identifisert med sin "handling", det å søke asyl uten grunn.

4.2.3: Grunnløse asylsøknader:

Dette begrepet dukket opp i 1989 og er det minst anvendte av de tre begrepene jeg har sett på til nå med totalt 90 treff. Det har også en litt mer "korrekt" klang, det er mulig å snakke om grunnløse søknader av mange slag.

1989: 1 treff

1990-91: 0 treff

1992: 2 treff

1993-1999: 0 treff

2000: 6 treff
2001: 8 treff
2002: 35 treff
2003: 29 treff
2004: 13 treff

Her ser vi at hovedtyngden av bruken faller sammen med tidsrommet hvor grunnløse søkere blir brukt mest, altså i 2002 og 2003. De tre treffene før år 2000 er isolerte og ikke del av noen debatt.

Jeg ser en grunnleggende forskjell i bruken av "økonomiske flyktninger" og de to andre begrepene. Det førstnevnte blir anvendt jevnt og trutt i alle årene fra 1984, mens "grunnløse asylsøkere" og "søknader" dukker plutselig opp for så å bli brukt massivt i løpet av en toårsperiode. Kanskje man kan snakke om en trend, men hvordan startet det og hvorfor ble bruken så utbredt? "Økonomisk flyktning" er også relativt mye brukt i 2002 og 2003 med henholdsvis 32 og 24 treff. Felles for alle tre er at bruken går ned i 2004. Det kan skyldes at debatten rundt 48-timersregelen er over, regelen fungerer og man anser at man har løst problemet. Nye debatter har kanskje overtatt, om tikkende bomber som vandrer blant oss (spesielt etter trikkedrapet august 2004 og kapringen av et småfly over Bodø i september). Om fratagelse av rettigheter for de som har fått endelig avslag på en asylsøknad, om enslige mindreårige asylsøkere og så videre.

4.2.4: De ulike avisene

Aftenposten utmerker seg når det gjelder hyppighet i bruken av "grunnløse asylsøkere" med hele 73 artikler, mer enn de andre store avisene til sammen. NTB har brukt uttrykket 39 ganger. Det kun 10 treff i Dagbladet, 16 i Dagsavisen og 2 i Dagens Næringsliv. I de Aftenpostenartiklene jeg har sett på er et gjennomgående trekk at politikere og embetsfolk kommer direkte til ordet og blir sitert. Det ser ut til at Aftenposten har flere rene nyhetssaker hvor uttrykket er anvendt, i Dagbladet er det ledere, debattinnlegg, kommentarer og feature uttrykket dukker opp i. Fenomenet har en viss sammenheng med at Aftenposten rett og slett har flere nyheter enn Dagbladet, men dette kan ikke være hele forklaringen på sju ganger hyppigere bruk. Aftenposten har også den eneste artikkelen som er en kritisk diskusjon av selve begrepet: "Sjanseløse, ja. Men grunnløse?" fra 20.7.2003, søndagsutgaven. Dagbladet

har en leder hvor en karakteriserer "grunnløse asylsøkere" som et nyord, eller dagens nyspråk, og tar klart avstand fra det.

Aftenposten har også flest artikler med uttrykket "økonomiske flyktninger" fra 2001, men her er fordelingen mellom avisene jevnere, med unntak av Dagsavisen og Dagens Næringsliv som ikke har en eneste artikkel med uttrykket, og Kommunal rapport som bare har en.

4.3: Naturkatastrofer og tallmagi

Aftenposten: 19.3.2002

Rush av asylsøkere fra øst, UDI-rot gir mange opphold

Hver fjerde. Stikk i strid med alle politiske signaler fikk en av fire asylsøkere fra Russland og Ukraina i fjor innvilget opphold her i landet. Tallet på asylsøkere fra disse landene har tatt av. Byråer lokker. Menneskeflommen skyldes at et stort antall reisebyråer i de to landene lokker med gull og grønne skoger i det de omtaler som et av Europas mest liberale asylland, Norge. (1-6)

Bare i overskriften og ingressen til denne artikkelen finner vi tre markører på at dette er en situasjon som er ute av kontroll: Rush, at tallet på asylsøkere har "tatt av" og "menneskeflommen", i tillegg lokkes det "med gull og grønne skoger". I linje 57 i samme artikkel snakkes det om "eksplosjonen" i antall asylsøkere. Her presenteres to problemer; både at det kommer mange asylsøkere fra de nevnte landene, og at en del av dem har fått bli som følge av sein saksbehandling i UDI. Alt dette oppstyret og dramatikken for henholdsvis 143 (Russland) og 59 (Ukraina) innvilgede opphold på humanitært grunnlag av totalt 1318 (R) og 1027 (U) søknader. Antallet søkere har riktig nok økt betraktelig fra 2000 til 2001, men står tallene i forhold til oppstyret? Kan dette virkelig karakteriseres som en "menneskeflom"? Terskelen for å bruke naturkatastrofe-metaforer i innvandringssaker er meget lav. Overalt skrives og snakkes det om flyktingestrømmer. Dette begrepet har blitt godt innarbeidet i språket, og det benyttes enten man snakker om flyktingesituasjonen generelt i verden eller om spesifikke bevegelser eller hendelser. Paradokset i fremstillingen blir at fenomenet beskrives som noe ukontrollerbart som vi likevel bør og skal klare å kontrollere. Denne språkbruken går igjen i mange tekster, og det er ikke noe spesifikt norsk. Også på engelsk og tysk brukes lignende metaforer (Linke 1999, van Dijk 1997).

Aldri før har så mange asylsøkere bodd på norske mottak. Kapasiteten er sprengt" (5-6, Aftenposten 31.3.2003)

Denne innledningen bygger opp mot en forestilling om krisetilstander. Senere i artikkelen får vi vite at 98% av mottakskapasiteten er i bruk. Om det kvalifiserer som "sprengt" kan vel muligens diskuteres. Det presiseres to ganger i artikkelen at det aldri har bodd så mange i norske mottak før. Slik skaper man et bilde av en historisk spesiell situasjon med svært høy tilstrømning av asylsøkere. Men antall som bor i asylmottak er ikke et godt bilde på asylsituasjonen. Mange som har fått oppholdstillatelse må ofte vente lenge i mottak før de får flytte til en kommune hvor de skal bosettes, problemet er med andre ord ikke bare at det kommer mange til mottakene, men også at for få flytter ut.

I den samme artikkelen som sitatet ovenfor er hentet, er det mange eksempler på bruken av naturkatastrofe-metaforer og oppblåsing av antall:

Asylstrøm (første mellomoverskrift, 9)

Strømmen av asylsøkere uten reellt beskyttelsesbehov (23-24)

Tallet har aldri vært høyere (26)

Tiltak som kan redusere antall ubegrunnede søknader (41-42)

Asylstrømmen fortsetter (Mellomoverskrift, 66)

De historisk fulle asylmottakene skyldes rekordmange asylsøkere i fjor. UDI regner med at strømmen fortsetter i år (67-69)

En økning på 18 prosent fra 2001 som også var et rekordår (70-71)

Likevel blir trolig 2003 også et år med høy tilstrømning av asylsøkere sammenlignet med tidligere år. UDI regner med at så mange som 16 000 kan komme til å søke. En av årsakene er en uforholdsmessig stor tilstrømning fra det tidligere Jugoslavia. (81-85)

Ordet strøm er altså brukt hele seks ganger i en og samme artikkel. Inntrykket blir igjen at dette er helt ute av kontroll, at det er en naturkatastrofe, i motsetning til et sosialt, politisk og globalt problem. Det gjøres sjelden forsøk på å forklare fenomenet ut fra et globalt politisk perspektiv. Hvorfor er det så mange asylsøkere som "strømmer over oss"? Svaret i mange avisartikler er fordi det "lokkes med gull og grønne skoger" (Aftenposten, 19.3.2002, se ovenfor), og fordi "verden er i dag full av mennesker som jakter på det forjettede land" (55-56, Aftenposten, 7.4.2002).

I april 2002 finner vi to motstridende overskrifter:

Aftenposten: 7.4.2002 : Kraftig økning av asylsøkere

NTB: 10.4.2002: Færre søker asyl i Norge

Begge disse overskriftene bygger på samme statistikk fra UDI. Et klarere eksempel på at tall og statistikk kan presenteres på ulike måter skal en lete lenge etter. Mange av artiklene i mitt materiale har lignende overskrifter. Det ser ut til at det er en tendens at avisene alltid kommenterer kvartalsstatistikk fra UDI, og oftest har disse artiklene overskrifter som inneholder "flere/færre (grunnløse) asylsøkere". NTB legger her vekt på at antallet asylsøkere har gått jevnt nedover siden august året før. Aftenposten sammenligner med samme periode året før. NTB teksten er en kort melding om statistikken, men med kommentar fra UDIs direktør, som mener det er for tidlig å konkludere med "om signalene har nådd fram før vi har sommeren bak oss" (12-14) Her refereres det til signalene en har sendt ut til Øst Europeiske land om at "det ikke lønner seg å søke asyl i Norge". Det insinueres også at det er om sommeren det kommer flest søkere. Aftenposten gjør en større sak ut av kvartalsstatistikken fra Utlendingsdirektoratet og sammenligner antall søkere i Norge med Danmark og Finland (men ikke Sverige som tradisjonelt har vært det landet i Skandinavia som tar i mot flest asylsøkere). Første kvartal inneværende år hadde det kommet "nesten tre ganger så mange som i samme periode i fjor. I Danmark er antallet asylsøkere halvert i samme periode" (3-5) Senere presenteres de absolutte tallene som viser at det faktisk var færre søkere til Danmark, noe som forklares med at de har "endret kurs" i innvandringspolitikken og fremstår som et mindre attraktivt land å søke asyl i.

Det er jevnt over en tendens i artiklene at tall, prosenter og andre "kvantitetsmål" blir brukt på noe uklare måter. For eksempel ved at et tall blir gitt i prosent og et annet i absolutte tall, eller at det bare refereres til "en betydelig økning" eller "antallet har gått noe ned". van Dijk kaller dette "the numbers game", et retorisk grep vanlig både i pressen og i politikken når innvandring skal fremstilles på en negativ måte. Man bruker antall innvandrere, ofte i absolutte tall, ikke for eksempel som prosent av hele befolkningen, for å fremstille situasjonen som ukontrollerbar eller uholdbar (van Dijk 1993). Man kan med andre ord lett framstille tall på den måten man vil.

Den strenge grensekontrollen i Europa fører også til at mange potensielle asylsøkere forsøker å ta seg inn ulovlig. I de siste årene har det vært flere tragedier hvor folk har druknet i Gibraltarstredet eller blitt kvalt i lastebiler. Fra begynnelsen av 1992 til desember 2003 var det over 4000 veldokumenterte dødsfall ved Europas grenser. Slike hendelser kan være med på å

forsterke inntrykket av at ting er ute av kontroll og at innvandringspresset er enormt (Alain Morcie, Le Monde diplomatique nr 3 2004).

4.4: Kriminalisering og mistenkeliggjøring

Fordi jeg ikke har tatt for meg artikler som handler spesifikt om kriminalitet begått av asylsøkere, er dette et område hvor det ofte blir hentydet og implisert mer enn fremsatt klare beskyldninger. Men jeg har funnet mange hentydninger og koblinger til kriminalitet i artikler som handler om helt andre emner, gjerne om at "antallet grunnløse asylsøkere er høyt". Koblingen til kriminalitet kan gjøres på flere måter, mer eller mindre direkte. En kan nevne kriminalitet umiddelbart i forbindelse med asylsøkere og sidestille for eksempel økonomiske flyktninger og "kriminelle asylsøkere". Dette siste begrepet har blitt vanlig å bruke på 2000 tallet. I A-tekst har det 215 treff, første gang i 1990 og det blir brukt sporadisk frem til 1999 med 17 treff til sammen for disse årene. Så skjer det noe i år 2000:

2000: 72 treff
2001: 25 treff
2002: 59 treff
2003: 40 treff
2004: 8 treff

4.4.1: Hva slags kriminalitet?:

Illegalitet, ulovlig opphold og brudd på utlendingsloven er en egen type kriminalitet hvor det ikke er noe klart offer utenom staten. Dette aspektet blir forsterket med et kraftig fokus på menneskehandel og menneskesmugling, to begreper som ofte blir blandet sammen, muligens med vilje, for å kunne slå hardt ned på smugling. Brudd på et lands innvandringsregler, som for eksempel å ta seg inn skjult eller med falsk pass, dersom hensikten er å søke asyl og en har gode grunner, er i følge Genève konvensjonen om flyktninger tillatt (Nome og Carling, Dagbladet 1.2.2005). Likevel mistenkeliggjøres asylsøkere som har tatt seg inn ulovlig, ved hjelp av menneskesmuglere og/eller med falske papirer. Paradokset blir at reglene og kontrollene som er ment for å holde folk ute ikke oppnår dette, men snarere gir grobunn for økt smugling fordi migrantene blir avhengige av hjelp for å forsere hindringene (Nadig 2002, Koser 1998). Videre er det slik at jo vanskeligere det er jo mer lukrativt er det å drive

smugling fordi en kan ta en høyere pris. Da blir det også mer attraktivt å aktivt rekruttere migranter. (Nadig 2002) For å si det med Castles og Miller: "Illegal immigration is, by definition, a product of the laws made to control migration" (1998:96). Et annet offer for denne illegaliteten er migrantene selv. Khalid Koser konkluderer i sin case-studie av iranske asylsøkere til Nederland med at økt sårbarhet er den viktigste konsekvensen av illegalitet for migrantene (1997, 1998, 2001).

Men når en snakker om kriminelle asylsøkere er det ikke først og fremst illegalitet det refereres til, som regel er det snakk om butikkyverier, prostitusjon, svart arbeid eller hentydninger uten spesifisering av hva slags kriminalitet man snakker om. Som for eksempel i denne aftenpostenartikkelen: Etter et avsnitt om at Europa er et åpent kontinent, hvor UDI-direktøren uttaler at det er lett å "flyte fritt fra land til land" (47) og "lett å få svart arbeid" (48), kommer:

"Aftenposten har flere ganger skrevet om kriminelle asylsøkere, de aller fleste med uberettigede søknader, som utnytter "ventetiden" til blant annet å rundstjele norske butikker" (50-54, Aftenposten, 7.4.2002)

Her skapes det et klart trusselbilde som resultat av journalistens grep, koblet intervjuobjektets mistenkeligjørende uttalelser. Ved å bruke "blant annet" insinueres det at de sannsynligvis gjør annen ugagn også, men hva det er må leserne bare forestille seg. Det at det er lett å "flyte fritt fra land til land" kobles altså til at mange kriminelle kommer til Norge. Dette er en passiviserende språkbruk, de flyter inn over oss, som for eksempel en flom. Både aktøren (asylsøkermassen) og objektet (Norge) er fremstilt passivt, det er ikke noen faktorer som forklarer fenomenet, det fremstår som et naturfenomen. Løsningen må være strengere kontroll, slik at det ikke blir mulig å "flyte" fra land til land. At ordet ventetiden er plassert i hermetegn er en diskret beskyldning. Det kan virke som journalisten insinuerer at de slett ikke venter på en avgjørelse av søknaden, men at de kanskje rett og slett har kommet kun for å stjele.

4.4.2: Svart arbeid:

Svart arbeid nevnes en del ganger i tekstene. Det hevdes at asylsøkere vet at de kan tjene penger på denne måten og det blir fremstilt som en motivasjonsfaktor for å komme til Vesten eller Norge. Ingen av gangene dette temaet bringes på banen blir det fokusert på

arbeidsgiverne som gjør det mulig å ta svart arbeid. Ansvaret blir lagt fullt og helt på asylsøkerne mens arbeidsgiverne er usynlige. Når det gjelder arbeidere fra de nye EU landene ser det ut til å forholde seg omvendt, her følges arbeidsgiverne med argusøyne, noe som blant annet skyldes fagforeningenes frykt for sosial dumping. I tillegg er temaet illegale innvandrere nesten helt fraværende i norsk offentlighet.

7.4.2002 , i en artikkel i Aftenposten som tar for seg flere aspekter ved det høye antallet asylsøkere, kan vi lese:

"Regjeringen har fjernet lommepengetillegget for de asylsøkerne i Norge som har fått avslag på søknaden sin, men i ventetiden har mange hatt anledning til å ta seg svart arbeid eller skaffer seg penger på andre måter." (86-89)

Som i det foregående sitatet er arbeidsgiver helt fraværende, "hatt anledning" er en passiviserende formulering. Men det bemerkelsesverdige er "skaffer penger på andre måter". Dette blir ikke utdypet på noen som helst måte, og leseren må selv fylle inn med det hun tror. Nærliggende her er prostitusjon, narkotikasalg eller annen kriminalitet. Det nevnes heller ikke at flere asylsøkere har hatt midlertidige arbeidstillatelser, mange også etter et avslag (SMED 2005).

4.4.3: Asylsøkere som sikkerhetsrisiko:

Tilbake til mangel på papirer og andre forhold som har direkte med asylsøknadsprosessen eller tilværelsen å gjøre:

"asylsøkere med antatt grunnløse søknader blir internert, slik at de ikke klarer å unngå utsending ved å stikke av fra åpne mottak" (26-28, Aftenposten, 6.12.2003)

Her påstås det at denne gruppen mennesker må holdes under streng kontroll fordi de kan "stikke av", for å leve skjult? For å reise videre til et annet Schengen-land? For å begå kriminalitet? Igjen må leseren selv forme seg en mening om hva som skjer når de stikker av. Man er vel generelt skeptiske til folk som kan "stikke av", de stikker av fra noe: her fra myndighetenes kontroll. Men det er viktig at de ikke gjør dette fordi de skal sendes ut noe som gir støtte til antagelsen om at alle antatt grunnløse søkere skal sendes ut, at det ikke finnes noen blant dem som vil få søknaden behandlet på regulær måte. At de kan stikke av fra

åpne mottak er et stikk i en annen debatt, nemlig om det skal opprettes lukkede mottak, slik som disse "ubegrunnede" nå får, for alle asylsøkere. Bare det å snakke om åpne mottak som en egen kategori gir oss tanken om at det må finnes lukkede mottak. Tidligere het det asylmottak, verken mer eller mindre. Den positive kategorien "åpne mottak" er ikke positiv i seg selv, kun i kontrast til den negative, nemlig "lukkede mottak".

"Solberg vil også vurdere å fengsle asylsøkere som nekter å avklare hvem de er og hvilket land de kommer fra" (46-47, Aftenposten 1.10.2004)

Her er det flere problemer på en gang: En kan tenke seg at en slik fengsling begrunnes i en frykt for at asylsøkere som ikke kan gjøre rede for hvem de er kan være terrorister eller kriminelle. En annen begrunnelse for en slik praksis kan være å få flere til å komme med identitetspapirer. I følge Anina Nadig er en av grunnene til at få asylsøkere har identitetspapirer når de kommer, en følge av de strenge grensekontrollene og frykt for å bli deportert før en har fått mulighet til å søke asyl. Mange er tvunget til å benytte seg av falske papirer og smuglere for å nå målet fordi en ikke kommer inn på lovlig vis (Nadig 2002).

Felles for disse uttalelsene er en "the enemy in our midst" strategi som Lynn og Lea (2003) snakker om. Vi har sluppet inn kriminelle elementer til landet. Dette må det bli en slutt på, gjennom strengere regulering, ikke bare av grensene men også av behandlingen av asylsøkerne. Kanskje mener noen det er for lett å få bli i landet midlertidig ved å søke asyl og at kortere behandlingstid for søknadene og kummerligere forhold ved mottakene vil gjøre at disse kriminelle lar være å komme. Et annet eksempel på denne strategien er Erna Solbergs famøse uttalelse i September 2004 om at Trondheim risikerte å bli Somalias største by dersom de ikke fulgte pålegget om å kaste avviste asylsøkere på gaten. Her blir politikerne i Trondheim bystyre også en del av denne fienden, de er "våre egne" men de spiller på lag med "de andre".

"- Hvis politikerne lokalt vil gjøre Trondheim til Somalias største by, så vær så god. Men selv synes jeg ikke dette er noen god ide, sier Erna Solberg til Adresseavisen.- Jeg sier det fordi dette forslaget i praksis vil bety fri innvandring av mennesker fra Afrikas horn. Det skal bli interessant å følge fristaden Trondheim, sier kommunalministeren tørt." (NTB, 18.9.04 7-12)

Det kan synes noe merkelig at en minister kommer med slike uttalelser, det er ikke særlig saklig men høres derimot ut som noe som kunne blitt slengt ut i en diskusjon på et pauserom.

Her ser vi at Erna Solberg tar dagligspråket inn i den politiske diskursen. Men dette er ikke bare hverdagsspråk, det er også svært sarkastisk. "Fri innvandring" til Trondheim vil da aldri bli noen realitet, om de da ikke virkelig blir en fristad og løsriver seg fra Norge. I denne uttalelsen er det tre store overdrivelser eller hyperbol: "Somalias største by", "fri innvandring" og "fristad".

4.4.4: En grunnleggende mistenksomhet:

En kan også mistenkeliggjøre asylsøkere på mindre direkte måter. Uttrykket grunnløse er i seg selv en mistenkeliggjøring. Hva gjør de her hvis de ikke har noen grunn til å søke om asyl? Så også hentydninger til at enkelte er her kun av økonomiske årsaker. Dette er ikke direkte kriminelt, men det blir ofte sett på som moralsk forkastelig. Alle asylsøkere kan i utgangspunktet oppfattes som potensielt "grunnløse" eller "kriminelle", det blir opp til dem selv å bevise at de behøver og fortjener beskyttelse.

NTB, 16.9.2004 har en sak om at antall asylsøkere til Norge har blitt halvert i forhold til året før. Her kommer journalisten med en mistenkeliggjørende uttalelse i noe som er et referat av statistikk fra UDI:

"Den største gruppen av asylsøkere er 824 personer som sier de kommer fra Afghanistan" (13-14)

Her sås det med andre ord tvil om disse personene virkelig er afghanere. Mer nøytrale måter å uttrykke dette på kunne vært "824 personer fra Afghanistan" eller "824 afghanere". Hvorfor journalisten har valgt denne ordlyden er vanskelig å skjønne. Har intervjuobjektet sagt noe som sår tvil om denne gruppen? Er det bare en glipp? Det er ingenting i resten av artikkelen som kan indikere hvorfor det skulle være noen tvil om nasjonaliteten. Dersom det bare er en "glipp" sier det noe om oppfatningen om asylsøkere. Det kan indikere at asylsøkere blir møtt med en grunnleggende mistenksomhet, at det ikke kan tas for gitt at de sier sannheten. En oppfattelse av at det alltid er en risiko for at de forsøker å lure oss. Formuleringen har gått gjennom korrekturlesing og redigering, dette gir styrke til en slik tolkning. Flere har altså lest det, men ingen har reagert.

"Men det er altså grupper her som ikke gidder å samarbeide med norske myndigheter og som bør returneres. For eksempel til Somalia" (Solberg sitert i Aftenposten, 23.09.04, linje 25-27).

Her ser vi igjen et eksempel på "conversationalism" som Fairclough snakker om, dagligspråket trenger inn i den politiske diskursen. Her blir det brukt for å latterliggjøre de motiver personer har for ikke å gå med på frivillig retur til hjemlandet i de tilfeller dette ikke tar imot borgere som ikke returnerer frivillig. Verbet "gidder" impliserer at dette er late eller suspekter mennesker. De gidder bare ikke, og derfor bød de returneres. Mangelen på samarbeid blir slik brukt som en grunn i seg selv for tilbakesending.

4.5: Belastning for staten og skattebetalerne

Å fremheve kostnadsaspektet er en gjenganger i artikler som handler om hvor mange asylsøkere som har kommet eller om innskjerpinger i asylpolitikken. For eksempel ved å si at en asylsøker koster staten så og så mye, eller at UDI eller staten vil spare så og så mange millioner. En kuriositet her er to overskrifter som kom med en måneds mellomrom:

3.9.2003, Dagsavisen: UDI har spart 300 millioner

7.10.2003, NTB: Solberg vil spare 300 millioner på færre asylsøkere

Her er det ikke lett å bli klok på hva som menes, for alle tallfremstillingene i begge artiklene er noe uklare. I den første artikkelen kommer det fram at UDI har spart penger fordi det har kommet færre "grunnløse asylsøkere", men at totalutgiftene likevel ikke har gått ned, noe som forklares med at mange av de "ordinære sakene" har vært kompliserte og tidkrevende, og at man har brukt penger på informasjonskampanjer i Øst Europa. Den andre artikkelen handler mest om tiltakene regjeringen har lansert for å redusere antall asylsøkere. Ministeren nevner at dette vil føre til kutt i budsjettet, men at det ikke nødvendigvis vil bety mindre penger til utlendingssektoren.

"- Vi kommer til å bruke betydelig mer penger på utlendingsområdet neste år. Dette er bare et spørsmål om at vi bremses noe mer ned på den veksten vi vet ville ha kommet, sier Solberg. (22-24, NTB 7.10.2003).

Snakker hun om vekst i utgifter eller i antall asylsøkere? Jeg tolker det som det siste i og med at hovedfokus i artikkelen er at hun ønsker det skal komme færre asylsøkere. Samtidig er det en nær sammenheng mellom vekst i antall asylsøkere og utgifter. Her antyder ministeren at det ville kommet en vekst i antall asylsøkere dersom Norge ikke hadde tatt grep om

situasjonen, men hvordan hun vet dette blir ikke forklart. Antallet hadde allerede gått ned på dette tidspunktet, særlig andelen som ble regnet som grunnløse (UDI 2003). Hvordan man konkret bremser denne veksten er heller ikke noe tema, men vi kan anta at hun hentyder til innstramningene i asylpolitikken.

En kan også henvise til den økonomiske belastningen uten å gå inn på tall og budsjetter:

Aftenposten, 17.12.2002: Hurtigmottak for grunnløse asylsøkere.

"Blir vedtaket negativt skal vedkommende transporteres ut hurtigst mulig uten å belaste mottaksapparatet ytterligere" (25-27) og

"Selv om antallet har gått ned, er det klart at denne gruppen fortsatt er altfor stor og at den belaster både mottaksapparatet og norske skattebetalere" (57-59). Sitat statssekretær.

Hva som ligger i å belaste mottaksapparatet er ikke helt klart. De antatt grunnløse er inne i det som alle andre asylsøkere og apparatet er der nettopp med det formål å ta i mot asylsøkere. En tolkning kan være at bare det å bo på mottak og motta ytelser er belastningen. Da er med andre ord alle asylsøkere en belastning. Ved å velge et slikt ord oppnår man en negativ følelse overfor dem det er snakk om. Det underliggende fokus i artikkelen disse sitatene er hentet fra kan sies å være at vi må få bukt med "problemet" eller bli kvitt belastningen disse søkerne påfører "oss". At denne gruppen er et problem ligger under hele tiden, uten direkte begrunnelse annet enn at det koster penger å ta i mot dem. Penger blir derimot ikke nevnt i beskrivelsen av det nye systemet som er på trappene, statssekretæren sier ikke noe om hva det vil koste å opprette dette egne mottaket for de "grunnløse", men sier det forutsetter et "apparat som arbeider på døgnbasis" (24-25), både advokater, saksbehandlere fra UDI og representanter for IOM og asylsøkernes interesseorganisasjoner. Det sier seg selv at dette heller ikke kan være billig. Hvilken informasjon en velger å inkludere og hva man vil unngå å nevne er viktige indikatorer på hvilket inntrykk avsenderen ønsker å gi. I dette tilfellet er det lett å få øye på hvilken informasjon som mangler, andre ganger kan det være vanskeligere.

Aftenposten 6.12.2003: Dobler plassen i asylfengsel

"Behandlingen av alle søknader fra statsborgere fra disse landene skal ikke ta mer enn 48 timer. Målet er å returnere åpenbart grunnløse asylsøkere så fort som mulig slik at vi unngår høye utgifter til langvarig opphold i Norge" (63-65) sitat statssekretær.

Her impliseres det at alle søknader fra disse landene er grunnløse i og med at alle skal behandles på 48 timer, en gir ikke opphold etter en 48-timers behandling, alternativet er å gi søknaden regulær behandling. Her fremstår det også som klart at målet med 48-timers prosedyren er å spare penger. Da denne artikkelen ble skrevet hadde en allerede en tid sortert søknader (såkalt differensiert asylsakbehandling) og de som ble ansett som grunnløse ble behandlet raskere, så noe langvarig opphold i Norge var det uansett ikke snakk om på dette tidspunktet. Men ved å si dette kan en oppnå en større forståelse og aksept for tiltaket. Termen asylfengsel er helt klart innenfor en kriminaliserings-retorikk, men her er den satt inn av journalisten eller desken og kan også oppfattes som en kritikk av myndighetenes nye asylbehandling.

4.6: Hjelp til dem som trenger det mest

4.6.1: Hva slags hjelp, til hvem?

Et argument som går igjen når innstramninger i asyl- eller flyktningpolitikken skal forklares er at man må være restriktiv for å kunne hjelpe dem som trenger det mest. Det bemerkelsesverdige med dette argumentet er at det så å si aldri blir utdypet. Det bare konstateres at slik er det. Sammenhengen mellom å være streng mot noen for å kunne hjelpe andre blir aldri forklart. Det blir tatt for gitt at folk skjønner hva som ligger i det, og ikke minst hvem de to gruppene er. At "vi må sørge for at de som virkelig trenger hjelp får det", blir sjelden fremmet som et positivt forslag, det blir ikke utdypet hvordan vi kan hjelpe dem, annet enn å rydde alle de andre av veien. Det blir en evig sirkel uten klare forslag til løsninger. Slik jeg ser det, er grunnen til at man ikke får noen forklaring at "de som trenger det mest" egentlig ikke er hovedfokus i artiklene, de blir brukt for å forklare hvorfor det er nødvendig med innskjerpinger. Vi får en syndeboek (de grunnløse, de som utnytter systemet) og et offer (de som trenger hjelp), med andre ord enkle kategorier å forholde seg til, men hvem som konkret tilhører hvilken kategori må leserne selv gjøre seg opp en mening om. Denne retorikken gjør også at "vi" kan presentere oss selv som humane og hjelpevillige selv om fokus er innstramninger, for vi vil jo ikke ramme alle, "bare de som utnytter systemet". Slik fremstilles politikken som anstendig og rettferdig (Hagelund 2003).

Noen typiske sitater:

NTB: 19.06.2002

Ap: Vil være restriktiv for å beskytte reelle flyktninger

"Arbeiderpartiet vedkjenner seg en mer restriktiv linje i flyktningpolitikken, men sier innskjerpingen gjelder økonomiske flyktninger og kriminelle asylsøkere" (3-5)

Ap vil altså være mer restriktive "for å kunne beskytte de som virkelig trenger det" (6) Her etableres dikotomien "falske/grunnløse og reelle/verdige" flyktninger helt klart. Å nevne økonomiske flyktninger og kriminelle asylsøkere i samme åndedrag er å sette likhetstegn, en oppnår en kriminalisering av noen grupper, som likevel ikke blir spesifisert nærmere, for å si at man må hjelpe de andre, de virkelig flyktningene. Man får her et bilde av en anonym masse av utnyttede som hindrer hjelpen å nå de "verdige". To ganger i løpet av intervjuet blir det hevdet at man må stramme inn eller skjerpe kontrollen for å hjelpe de som virkelig trenger hjelp, men man sier, typisk nok for slike artikler, ikke hva man konkret vil gjøre, verken for å stramme inn eller for å sikre denne hjelpen.

Aftenposten, 2.6.2003

"Dette er et vanskelig område. Derfor er det så viktig med kvalitet både på Utlendingsdirektoratets arbeid og på norsk asylpolitikk. En kvalitet som sikrer at de som virkelig trenger hjelp får det, mens grunnløse asylsøkere raskt avvises. Vi håper helgens tall er et uttrykk for at vi er på vei i riktig retning." (25-30)

Dette er en lederartikkel som kommenterer at antallet "grunnløse asylsøkere har gått ned". Og det tolkes som at vi er på vei i "riktig retning". Men retning mot hva er ikke helt entydig. I retning mot færre "grunnløse asylsøkere" og samtidig mot kvalitet i asylpolitikken og UDIs arbeid. Her kan det se ut som de mener at færre grunnløse asylsøkere er det samme som flere "reelle", eller kanskje bedre hjelp til de reelle. Eller bare at vi fortsatt klarer å hjelpe de "reelle" fordi vi avviser de "grunnløse".

4.6.2: Hvor mange har "reelle behov"?:

Dagsavisen, 3.9.2003: UDI har spart 300 millioner

"- Personer som ikke har et legitimt krav på beskyttelse er med på å undergrave asylinstituttet. De tar opp ressurser og de som rammes er de som har et ekte behov" (18-20)

En klar dikotomi mellom "falske" og "ekte" asylsøkere etableres og en anklager personer som blir ansett som grunnløse søkere for å gjøre noe moralsk forkastelig, nemlig å undergrave asylinstituttet på bekostning av de "ekte søkerne" ved å legge beslag på (begrensede)

ressurser. Men antall asylsøkere reguleres ikke av myndighetene. Det er ikke sånn at dersom en "grunnløs" kommer tar han opp plassen til en "ekte", men slik framstår det ofte. Insinueres det kanskje heller at dersom de "grunnløse" hadde holdt seg unna ville det kommet svært få asylsøkere, at det ikke finnes så mange med reelle behov som behøver beskyttelse?

De med "ekte behov" er enda et eksempel på merkelig adjektivbruk. Senere i artikkelen utvides det til at : "man må ha et svært reelt behov for å få opphold her" (30-31). Det ligger under at det kan ikke være så mange med "svært reelle behov." Her ligger med andre ord lista veldig høyt for å kunne si at noen trenger beskyttelse.

Aftenposten 31.3.2003: UDI-sjef vil fjerne kost og losji ved avslag på søknad:

"Nordby vil med sitt forslag redusere antallet som bor på asylmottak, og skaffe mer plass til dem som virkelig trenger hjelp" (27-29)

Dette er det første forslaget om fratagelse av kost og losji. Forskjellen fra det endelige vedtaket er at Nordby her signaliserer at en vil frata dem som ved ankomst ble regnet som grunnløse plassen i mottak i det de får et negativt vedtak. På denne måten vil han altså skaffe mer plass i mottakene til "reelle" asylsøkere. Men det er jo ikke slik at asylsøkere blir avvist på grensen fordi asylmottakene er fulle, slik dette argumentet gir inntrykk av. Dessuten er det helt naturlig at det befinner seg personer i asylmottakene som har fått avslag, reisen må planlegges, noen mangler papirene de trenger og så videre. Noen venter til de blir tvangsutsendt og det er sikkert denne gruppen han vil til livs, slike utsendelser er kostbare. I følge UDI var det per 31.12.2004, 12 178 personer bosatt i asylmottak. Av disse var det 1752 med endelig avslag på søknad om asyl. Dette inkluderer de som samarbeider om retur. Antallet personer med tillatelser, og som venter på bosetting i en kommune, var høyere med 2153 personer (www.udi.no, SMED 2005).

Ved nærmere lesing virker den overstående setningen noe søkt: Essensen er at det skal bo færre i mottak, og bare folk som "virkelig trenger hjelp". Igjen kan man utlede det samme som i forrige utdrag: egentlig er det få "reelle" asylsøkere og flyktninger i verden, noe som beviselig er feil. I følge US Committee for Refugees, var det 12 millioner flyktninger på verdensbasis ved inngangen til 2004 (Skjetne 2004). Logikken i argumentet om at de "grunnløse" tar opp ressurser som kunne vært brukt på "reelle" flyktninger innebærer at vi kunne ha tatt i mot like mange asylsøkere, men at alle var reelle. Men dette er ikke hva forfektene av argumentet sier, de ønsker at vi skal ha færre asylsøkere, men altså bare reelle.

Hvis politikere virkelig mente at vi må hjelpe dem som trenger det mest, hvorfor tar vi ikke imot flere overføringsflyktninger? Dette blir kanskje begrunnet med at det er for mange asylsøkere, at vi ikke har kapasitet. Men overføringsflyktningene går ikke inn i mottaksapparatet, de skal bosettes direkte i en kommune siden de allerede har fått oppholdstillatelse. Så hvis problemet er for mange asylsøkere, må det være for mange asylsøkere som får opphold. I 2004 tok Norge imot 750 overføringsflyktninger. Tallet for 2005 blir hevet til 1000, altså en beskjeden økning (UDIs Årsrapport, 2004).

4.6.3: Norge kan ikke hjelpe alle:

Et lignende argument for innstramninger eller som begrunnelse ved utkastelser er at "vi kan jo ikke hjelpe alle". Selv om vi gjerne ville er det en realitet vi bare må se i øynene. Vi (de gode hjelperne) må altså konsentrere oss om de som trenger det mest og håpe at de andre også klarer seg.

"Samtidig er det klart at fattigdomsproblemene i verden ikke kan løses gjennom fri arbeidsinnvandring til Norge" (NOU 20, kap. 2.2.1)

Her er et meget klart eksempel på denne type argumentasjon. Men hvorfor sier man dette? Det er jo et rimelig selvfølgelig utsagn. Er det noen som har påstått at dette er mulig? Sier man det fordi man skulle ønske det forholdt seg slik? Er det en slags unnskyldning? Når man sier at vi ikke kan hjelpe alle er det en underliggende påstand om at vi hjelper noen (de som trenger det mest). Denne språkbruken bygger også opp om forestillingen om at vi tar i mot flyktninger fordi vi er snille, ikke fordi vi har plikt til det eller fordi de har rett på hjelp og beskyttelse. Altså er slike utsagn en vesentlig del av den positive fremstillingen av "oss" (van Dijk, 1993, 1997, 2001).

Et lignende eksempel:

"Men samtidig må vi erkjenne at det er umulig for Norge å åpne grensene for de ufattelig mange som ikke har krav på beskyttelse" (Aftenposten, 2.6.2003, 22-24)

Som vi ser av innledningene på begge de foregående sitatene ("samtidig") er de en slags konklusjon på noe som er sagt like før. I det siste tilfellet er det et uttrykk for forståelse for fattige mennesker som drømmer om et bedre liv i "et av verdens rikeste land" (20) og ønsker "å flykte fra fattigdom og fornedrelse" (21-22). Her synes det ganske klart at hele uttalelsen er ment

som en (lite oppriktig) beklagelse. Men det gir en svært positiv fremstilling av oss, vi skulle jo ønske vi kunne avhjelpe all verdens fattigdom, intensjonen og drømmen er der, men vi må være realistiske. Og de som skriver dette *er* realistiske, i motsetning til en imaginær leser eller motstander som ikke har skjønt dette og virkelig vil "slippe inn hordene med fattige". Slike uttaleleser kan altså forstås på to måter: som en oppriktig beklagelse av at det ikke er mulig "å hjelpe alle", eller som en ovenfra og ned kommentar fra de som har forstått "realitetene" til dem som ikke har skjønt at dette er umulig. Bildet av ustoppelige og umettelige horder av fattige er klart tilstede i slike uttalelser, så også forestillingen om at alle fattige helst vil komme til Vesten, særlig til Norge.

4.7: For deres eget beste

Anstendighetsaspektet ved planene om innstramning i asylpolitikken kommer ofte klarest fram i hensynet til de "ubegrunnede" søkerne som understrekes i en del uttalelser fra myndighetspersoner. Det blir påpekt at de taper på å komme hit, for mange setter seg i gjeld i hjemlandet og håper å kunne betale tilbake når de får seg jobb i Norge. Det ligger under at man ønsker å signalisere at vi ikke strammer inn reglene bare av egen nytte (for at staten skal spare penger), og slett ikke for å være slemme. Vi gjør det fordi det er det beste for de potensielle (grunnløse) asylsøkerne, det er i deres interesse å ikke "bli lurt hit". Det er ikke de som allerede er her som er i fokus, men dem myndighetene oppfatter som mulige fremtidige asylsøkere.

Dagsavisen, 3.9.2003: UDI har spart 300 millioner.

Denne artikkelen, som handler om at utgiftene til UDI har gått ned som følge av raskere saksbehandling og færre asylsøkere fra Øst-Europa, avsluttes med å referere til mennesker "på fortvilet jakt etter et bedre liv og som derfor utnyttes av agenter som gir dem falske håp og tar alle deres penger" (32-34). Det presiseres med andre ord at det ikke er vi som er slemme når vi avviser dem, det er "agentene", menneskesmuglerne, reisebyråene eller lignende, fordi de lokker og gir falske håp. Derfor er det viktig at " det blir kjent i Øst Europa at man må ha et svært reellt behov for å få opphold her" (30-31). Vi gjør dem en tjeneste ved å si fra om at de ikke har en sjanse, slik unngår vi at mennesker setter seg i gjeld. Så langt er argumentasjonen helt grei, man vil prøve å nå ut med informasjon slik at færre mennesker setter seg i gjeld for å komme hit til ingen nytte. Men det er ikke bare informasjonskampanjer det refereres til, også "raskere

saksbehandling og egne mottak for antatt grunnløse" (28-29) presenteres som måter man får ut signalene på. Ved å senke standarden på mottakene og kutte kontantutbetalingene regner en med at færre vil bli fristet til å komme som asylsøkere, et hint om at vi har hatt for generøse ordninger. Også bortfall av botilbud i mottak blir presentert som en strategi for å hindre at flere kommer. Spørsmålet blir hvor mye som kan rettferdiggjøres med at det har en preventiv effekt. En må også vurdere effekten av tiltaket på dem som faktisk blir rammet (SMED 2005).

I forhold til utkastelse fra mottak ser vi denne retorikken ved at en "kan sikre en verdig retur" dersom personen samarbeider med norske myndigheter. Med andre ord bør de for sin egen skyld samarbeide, så slipper de å havne i en nedverdiggende situasjon hvor de blir kastet ut av asylmottak, eller eventuelt tvangsreturnert i tilfeller hvor dette er mulig. Her fremstilles det som om (den selvforskyldte) behandlingen de får av norske myndigheter er det de burde streve for å unngå. Hva som venter dem i hjemlandet tas ikke i betraktning, noe jeg regner med er hovedfokus for asylsøkerne det gjelder.

4.8: Trivialisering og moralisering

4.8.1: Lyst, popularitet og konsum:

Aftenposten, 31.5.2003: Færre grunnløse asylsøkere

"hensikten var å dempe lysten på å reise til Norge for å søke asyl" (22-23)

"de bør velge andre fremgangsmåter for å få opphold" (26-27)

Her impliseres det at å søke asyl i Norge er et rasjonelt, men dårlig, valg disse menneskene har tatt og at de kunne benyttet andre fremgangsmåter for å få opphold. Hvilke måter dette er nevnes ikke (antagelig fordi det ikke finnes noen, annet enn å bli postordrebrud, eller illegalt opphold). Her er det ikke engang økonomiske motiver som blir fremhevet, bare lyst. Som om det er resultat av et spontant innfall, som å reise på ferie. Dette er en total trivialisering av søkerens motiver, han/hun fremstilles som en konsument av et tilbud eller en tjeneste. Videre i artikkelen refereres det til "Signalene vi har sendt ut til slike søkere" (25-26). Her karakteriseres mennesker som "søkere" allerede før de har forlatt hjemlandet. Med signaler menes sannsynligvis informasjonskampanjer rettet mot land og underforstått ligger da at alle innbyggerne i de aktuelle landene er (potensielle) asylsøkere. En slik insinuasjon kan sortere under både trivialiserings og amplifiserings problematiseringer. De vil "gjøre noe tilsvarende mot Balkan" (28), etterfulgt av et avsnitt om antallet asylsøkere fra Serbia og Montenegro.

Dette er trivialisering fordi det viser total mangel på innsikt i hvordan migrasjonsprosesser foregår, det er jo slett ikke slik at alle innbyggere sitter og venter på en mulighet til å reise til vesten. I tillegg er ikke Serbia og Montenegro på listen over trygge land, enkelte grupper herfra får oppholdstillatelse i Norge (117 personer i 2003). Og det er selvfølgelig amplifisering fordi det understøtter bildet av de utømmelige horder som vil finne paradiset.

Aftenposten 31.3.2003: UDI-sjef vil fjerne kost og losji ved avslag på søknad

"Norge er Europas nest mest populære land for asylsøkere i forhold til folketallet" (4-5).

Ved å bruke ordet "populære" oppnår man en hentydning om at dette er noe man gjør fordi man har lyst, ikke av nødvendighet, desperasjon, eller frykt for eget liv. Det er viktig å merke seg at det her snakkes om alle asylsøkere, ikke bare "grunnløse" eller økonomiske flyktninger. Analogien blir et populært reisemål, som når man konstaterer at Spania er mest populært blant nordmenn eller lignende. Igjen er det en slags konsumdiskurs som ligger under.

Uttrykket "asylshopping" forekommer også en del ganger. Det refererer til at asylsøkere velger å reise til det landet hvor de regner med det er størst sjanse å få opphold. En helt logisk overveining mistenkeliggjøres ved at en impliserer at dersom de tar seg tid til å vurdere ulike land kan de ikke være i virkelig nød. Her appelleres det til bildet av flyktninger som går i flokk med alle sine eiendeler på ryggen til nærmeste trygge sted og blir der. En ser ikke på "virkelige" flyktninger som resurssterke mennesker, bare som ofre. Grete Brochmann påpeker at individers bevegelser og handlinger vil påvirkes av de valgmuligheter de presenteres for. Man vil gjøre en vurdering av hvilken "kø" det er mest hensiktsmessig å stille seg i (Brochmann 1997). At det kommer færre somaliere etter at en stiller alle søknader derfra i bero (Brekke 2004) burde ikke overraske noen: hvis det er kjent at søknaden ikke kommer til å bli behandlet vil det virke mer fornuftig å forsøke i et annet land.

4.8.2: Ytelser og konsum:

"- Det viktigste er at vi vil gjøre det mindre attraktivt for asylsøkere å være i Norge. Det går på å kutte pengeytelser og i tillegg strammer vi ytterligere inn på familiegjenforeningsregler, sier Solberg. (Dagsavisen, 7.10.2003: 32-35)

At det er attraktivt å være asylsøkere i Norge påstås ofte. Vi har gode ordninger med fine asylmottak og rause lommepengeutbetalinger. Når man sier at innstramninger i tilbudet vil

bidra til at færre kommer sier man også at mange kommer nettopp på grunn av dette. I sitatet over ser vi at Kommunalministeren også blander inn familiegjenforeningsregler. Dette har ingenting med situasjonen *som* asylsøker å gjøre, men er aktuelt dersom man skulle få opphold. Det sier seg selv at muligheten for å hente familien til seg vil være viktig for mennesker som får oppholdstillatelse. Ved å blande dette inn i en diskusjon om hvordan man skal begrense antall asylsøkere sier Solberg at det ikke bare er de grunnløse hun ikke vil skal komme. Det virker som hun ønsker at flere som har grunnlag for å få opphold også skal holde seg unna.

En annen type trivialisering finnes i tekstene om tap av sosiale rettigheter, her er det myndighetenes handlinger og konsekvensene av dem som blir nedtonet og "normalisert". For eksempel:

"- Hensikten med å begjære utkastelse er å påvirke vedkommende til å reise hjem. Vi mener retten til sosialstøtte og opphold i mottak opphører i det øyeblikk man ikke lenger har lovlig opphold i landet." (14-16) (Aftenposten. 1.10.2004)

Her gir man en logisk forklaring, som ofte går igjen, nemlig at dersom man er her ulovlig kan man ikke forvente å nyte godt av sosiale tjenester. Det tas ikke hensyn til at det er basisrettigheter som mat og tak over hodet det er snakk om. Det ligger en slags ufarliggjøring i forutsetningen om at de bare kan reise hjem, noe man vil påvirke dem til å gjøre, ikke presse eller tvinge, bare påvirke.

"Det gir et galt signal om asylsøkere som er nektet opphold i Norge skal motta gratis kost og losji. Det handler også om at folk her i landet må ha tillit til at asylsystemet ikke gir penger til de som oppholder seg ulovlig i landet, sier UDI-direktør Trygve G. Nordby" (10-14, Aftenposten, 19.12 2003)

Kost og losji er et uttrykk som brukes hyppig i forbindelse med bortfall av botilbud i mottak, noe som også er en klar konsument/gjest/ ferie analogi. Det er neppe tilfeldig at det er denne ordlyden som benyttes oftest. Dersom en sier "mat og husly" i steden vil konnotasjonene være helt andre, som i denne Aftenpostenartikkelen fra 21.9. 2004: "Det er uvisst hvor mange avviste asylsøkere som går gatelangs i storbyene uten mat og husly"(2-3, faktaramme) og en kommentar tidligere i artikkelen: "Det må finnes løsninger, tak over hodet og mat i munnen, sier SVs Karin Andersen" (15-16). Dette er noe en tilbyr mennesker i vanskeligheter, kost og losji er noe en

selger. I sitatet over hevdes det at det gir et galt signal å fortsette å huse mennesker som har fått avslag. Her ser det ut som det er signaler til det norske folk det er snakk om, ikke signaler til potensielle asylsøkere. Dett er et eksempel på at en skyver opinionen foran seg for å forsvare et vedtak. Det norske folk må være sikre på at skattepengene deres ikke blir brukt på "ulovlige". Det er etter mitt syn også på grensen til å appellere til innvandringsmotstand, til dem som hevder vi bruker for mye penger på asylsøkere. For det er ingen på forhånd, ingen "folkebevegelse" som har krevd at denne gruppen ikke skal være forsørget av staten. Det å si at de er her ulovlig forsterker dette. De er her kanskje ulovlig rent juridisk, men de er ikke illegale innvandrere. Politiet har myndighet til å kaste dem ut, de vet hvem de er og ofte hvor de befinner seg. Problemet er at det ikke lar seg gjøre, og her får de aktuelle personene skylden for dette selv.

4.8.3: Asylsøkernes moral:

Forestillingen om "reelle" flyktninger som moralsk overlegne og takknemlige kommer klart frem i denne uttalelsen fra Carl I. Hagen, som kommer etter presentasjonen av et forslag om lukkede mottak for asylsøkere som blir tatt i nasking eller "annen uakseptabel atferd" (44):

"Ingen reelle flyktninger ville tenke på slikt. Det er her snakk om personer med andre motiver og dem sier vi nei takk til" (47-48 NTB 23.4.2001)

Med andre ord: dersom du gjør noe galt har du ikke ærlige hensikter i utgangspunktet. En ekte flyktning ville ikke finne på å gjøre noe uakseptabelt. Med dette begrenser en spennet i personligheter og mennesketyper som kan være flyktninger. De blir alle fremstilt som gode, lovlydige mennesker. Jeg bestrider ikke at flesteparten antagelig er det, men man må ikke usynliggjøre at det finnes alle slags mennesker blant flyktninger, både snille og slemme. Det at en for eksempel slår kona si (uakseptabel atferd) betyr ikke at en ikke har behov for beskyttelse dersom man er en opposisjonell fra et diktatur, eller medlem av en folkegruppe utsatt for etnisk forfølgelse. Det betyr bare at man gjør noe uakseptabelt etter norske standarder.

Formuleringen "dem sier vi nei takk til" er en objektivisering. Her fremstilles disse personene som en vare eller en gave, ikke som individer som har kommet hit for å be om beskyttelse. Å si nei takk, innebærer også at "vi" kan bestemme hvem vi ha her ut fra andre kriterier enn internasjonale konvensjoner og regelverk. Vi vil rett og slett ikke ha "dem" her.

4.9: Gjenopprettelse av kontroll

4.9.1: Kontroll over antall:

NTB, 7.10.2003: Solberg vil spare 300 millioner på færre asylsøkere.

"Målet er å begrense antall asylsøkere til 10 000 neste år. I år vil trolig 16 000 søke om asyl i Norge, mens tallet for i fjor var 17 500. – Det er klart at 10 000 asylsøkere neste år gir et kutt på mellom 200 til 300 millioner kroner, sier Solberg" (8-12).

NTB, 18.9.2004:

"Erna Solberg sier myndighetene er nødt til å være strenge, ellers vil Norge oppleve økt tilstrømning av urettmessige og såkalt ureturnerbare asylsøkere" (35-37)

Det første sitatet gir et inntrykk av at dette er noe vi kan styre med politiske vedtak, ikke bare kan vi få færre til å komme, man har også tallfestet hvor mange færre en vil ha og regnet ut hvor mye vi kan spare på det. Ett år senere sier Solberg at vi må være strenge for ikke å oppleve en økt tilstrømning. På dette tidspunktet var altså antall asylsøkere allerede drastisk redusert, og særlig antall "antatt grunnløse" eller "48-timere". Men her kobles også de "såkalt ureturnerbare" inn. Det er disse vi må være strenge mot nå slik at ikke flere som er vanskelig å returnere kommer, eller at flere "velger å ikke samarbeide om retur" fordi de ser at man får bli boende og nyte godt av velferdsgodene dersom en ikke kan tvangsutsendes. På denne måten blir også bortfall av botilbud et tiltak for å stoppe eller avskrekke flere asylsøkere i å komme. Her sidestiller statsråden "urettmessige" og ureturnerbare, det kan tolkes som at alle som får avslag er grunnløse asylsøkere. Statsråden bruker adjektivet såkalt fordi hun mener de fleste i realiteten ikke er ureturnerbare, de har blitt det fordi de ikke vil reise frivillig (ikke samarbeider). Hun definerer ureturnerbare som dem man har forsøkt å returnere uten å lykkes, og som har samarbeidet (Aftenposten, 23.9.2004). Selve uttrykket ureturnerbar er sterkt objektiverende. Det er som en pakke man vil returnere. Også implikasjonen om at det vil komme flere dersom vi ikke er strenge signaliserer et syn på resten av verden som et utømmelig "lager" av potensielle migranter. Her ser vi tydelig at politikere er med på å forme folkets oppfatning av innvandringspresset (Brochmann 1997, van Dijk 1993, 1997).

Troen på at vi kan kontrollere et globalt fenomen gjennom nasjonalstatens virkemidler ser ut til å være sterk. Bare vi er konsekvente og strenge nok vil "signalene" nå ut og vi vil få færre asylsøkere. Men, som Castles (2004) har poengtert, kommer migranter ofte fra land der de overlever på tross av staten ikke på grunn av den, og disse vil ikke la seg stoppe av at

myndighetene i et land signaliserer at de ikke vil ha dem. Dette kombinert med mulighetene for svart arbeid og illegal tilværelse i mange europeiske land, gjør at man ikke kan gjøre noe med fenomenet kun gjennom strengere asylpolitikk og grensekontroll.

4.9.2: Nedgang i antall:

Statistikk UNHCR la fram i februar 2005 viste at antall asylsøkere til industrialiserte land var det laveste siden 1988. 2004 var det tredje året på rad med fall i antall asylsøkere og nedgangen gjaldt alle de ti største gruppene. (UNHCR News stories, 1.3.2005). Mens nedgangen var 22% for alle landene i statistikken og 19% for EU, var nedgangen i Norge på nærmere 50%. Så på en måte kan man si at strengere asylpolitikk har fungert etter intensjonen om at færre skal komme. Men vi vet ikke riktig på hvilken måte enda. Avisartikler om den dramatiske nedgangen i antall asylsøkere i 2004 er sentrale for å se på hvordan nedgangen blir forklart. Flere steder blir det påstått at nedgangen skyldes at myndighetenes tiltak har fungert, samtidig som en også refererer til den generelle nedgangen på verdensbasis. Det påstås ofte at nedgangen i hovedsak gjelder gruppen "åpenbart grunnløse søkere" (Solberg, NTB 16.7.04 og Dagsavisen 13.1.05, se under) Og :

"- Dette er en konsekvens av at norske myndigheter har lyktes i å begrense tilstrømmingen av personer som ikke har et behov for beskyttelse, sa direktør Trygve G. Nordby da Utlendingsdirektoratet (UDI) torsdag la fram sine tall fra 2004" (NTB 20.1.2005, 5-7)

Merk at han ikke bruker uttrykket "grunnløse" men heller "personer uten beskyttelsesbehov". "Grunnløse" er til en viss grad bundet opp mot gruppen med hurtigbehandling, dermed kan en påstand om at det er denne gruppen som har sluttet å komme tilbakevises ved å se på statistikken. Kanskje vil vi se en utvikling i begrepsbruken etterhvert, at det trengs noe nytt som bevarer vagheten i intensjonen i uttrykket. Umiddelbart etter den siterte påstanden presenteres tall for nedgangen i antall søkere fra Afghanistan, Somalia, Russland, Serbia og Montenegro og Irak. Ingen av disse landene er på listen over "trygge land", men nå blir implikasjonen likevel at disse søkerne ikke har beskyttelsesbehov. Om denne påstanden får gjennomslagskraft styrker en også tanken om at det egentlig ikke finnes så mange mennesker i verden som behøver beskyttelse. I dette sitatet får vi inntrykk av at myndighetene har full kontroll, de har demmet opp for krisen. For å si det med Hier og Greenberg (2002), etter en skapt krisesituasjon kan myndighetene opptre som kriseløsere. De begynner også å bli fornøyde, i motsetning til hva som sies i artikler fra 2002-2003 om nedgang i antall

asylsøkere. Tallene ble da ofte møtt med kommentarer a la : dette er vel og bra, men vi må gjøre mer. Dette til tross for at andelen asylsøkere som ble ansett som grunnløse sank fra rundt 40% i 2001 til 6-7% i 2003 (UDIs årsrapport 2003:.17).

Men en har ikke gått bort fra bruken av "grunnløse asylsøkere" selv om man med den strenge tolkningen av begrepet ikke har belegg for å si som Erna Solberg i Dagsavisen 13.1.05: "Hovedtyngden av denne nedgangen er grunnløse asylsøkere som ikke kommer lenger" (40-41). Generalsekretæren i NOAS er uenig, og mener nedgangen kan skyldes at det har blitt vanskeligere å komme seg til Europa. Han hevder også at de grunnløse har blitt "skremt vekk" (48) for lenge siden. Vi får ikke noen statistikk som kan hjelpe oss å avgjøre hvem vi skal tro på. Den endelige statistikken fra UDI var ikke klar på det tidspunktet artikkelen ble skrevet. (se også 4.9.1 og 5.1.)

"- Norge hadde før et rykte på seg for å være et land der det var veldig lett å få opphold. I dag har vi nok skaffet oss et mer realistisk inntrykk. Det er verre å ha et rykte som gir folk falske forhåpninger, mener kommunalminister Erna Solberg."(6-9, Dagsavisen 13.1.05)

Her forklarer hun altså nedgangen med at folk rett og slett har fått vite at det ikke er noen vits i å prøve. Hun nevner ingen steder i artikkelen de konkrete tiltakene en har iverksatt for å begrense tilstrømningen, det er kun fokus på "ryktet". Muligens kan vi spore en kritikk av tidligere regjeringer i en slik uttalelse om at det er verre å ha et feil rykte. Jeg har ikke sett noen forklaringer på hvordan disse "ryktene" har oppstått ute i verden. Det hele kan tolkes som at tidligere regjeringer ikke har tatt ansvar overfor dem som blir lurt av dette falske ryktet. Men nå har det blitt ordnet opp, med tanke på (de potensielle) asylsøkernes eget beste, slik at inntrykket er mer realistisk. Men som nevnt tidligere er det ikke bare informasjonskampanjer det refereres til når en snakker om å opprette et mer realistisk bilde av situasjonen. Også hurtigbehandling, nedskjæring av kontantytelser og bortfall av botilbud i mottak regnes med. Da mener jeg man beveger seg langt utenfor det som kan karakteriseres som "rykter" eller inntrykk. Dette er reelle innstramninger, om enn ikke i muligheten for å få opphold, som en mener er uforandret, det var ikke lettere før det eksisterte bare et rykte om at det var lett. Behandlingen av dem som kommer blir en måte å kommunisere strenghet overfor andre enn dem det konkret gjelder. Det viktigste for regjeringen er signalene man sender til potensielle asylsøkere.

4.9.3: Statistikk:

For å finne ut hvordan påstandene om hva som har skjedd fra 2003 til 2004 står i forhold til antall og type asylsøkere er det nødvendig å ta en kikk på den aktuelle statistikken. Jeg baserer meg på UDIs utgivelse *Tall og fakta* fra begge årene, samt årsrapportene.

Det kommer ikke så mange grunnløse i streng forstand (i forhold til listen med trygge land) at de kan stå for den største nedgangen når det er snakk om 7663 færre søkere. Hvis vi regner at 6.5% var definert som grunnløse i 2003, som UDIs årsrapport sier, utgjør dette bare 1015 personer. Hovedpoenget er uansett at UDI og KRD har fått det som de ville, antallet asylsøkere har sunket drastisk. Årsakene er nok mange og sammensatte, men det å forklare nedgangen med at politikken virker, gjør at myndighetene framstår i et godt lys. Hvorfor er det så gledelig at antallet er såpass redusert? Jo, fordi det påstås å gjelde kun dem uten reelle beskyttelsesbehov. En kan ikke skryte av å ha nedgang hvis det innebærer at reelle flyktninger ikke kommer seg hit. Likevel er det tallene for de "reelle" som har sunket mest. Serbia og Montenegro, Afghanistan, Tsjetsjenia og Somalia toppe listen. Blir ikke disse regnet som reelle flyktninger av den norske regjering? UNHCR og andre instanser har klaget på Norges behandling av disse gruppene.

Så hvem er det som ikke kommer lenger? Hvilke grupper har minsket mest? En oversikt over de ti største gruppene av asylsøkere for 2003 og 2004 viser at alle disse gruppene har blitt mindre fra 2003 til 2004. Serbia og Montenegro har størst nedgang, fra 2180 til 859 søkere, med andre ord en nedgang på over 60%. Tilnærmet alle nasjonaliteter, inkludert statsløse har minket. Der det er en økning er denne ikke stor i absolutte tall, for eksempel har antall søkere fra Nepal økt fra 45 til 91 personer, og fra Burundi har tallet gått opp fra 120 til 133 søkere. 199 vedtak er fattet etter 48-timers behandling. 75 saker ble tatt ut av 48-timers prosedyren, noen ble behandlet på regulær måte, andre i henhold til Dublinforordningen. Antall søknader fra de aktuelle landene i 2003 var 946, altså en nedgang på 672 personer. I prosent er selvfølgelig nedgangen av grunnløse betydelig, men ikke i absolutte tall. Hvis man skulle regne dem som en gruppe ville de havnet på åttende plass i oversikten over de ti største landene i 2004 mot en 5. plass i 2003. De ville hatt størst nedgang i prosent, men ikke i absolutte tall. (Egen utregning basert på UDIs tall og fakta 2003, med forbehold om at det kan være noen flere, siden ikke alle landene var representert)

Men er det flere som får opphold i 2004 enn i 2003? Dette ville være en naturlig konsekvens hvis det er slik at det kommer færre uten beskyttelsesbehov. Her må vi også ta i betraktning at antall behandlede saker ikke er det samme som antall ankomster. I 2003 behandlet UDI totalt 16 407 saker, i 2004 var tallet 12 521. Dette inkluderer også saker som blir overført til et annet land i henhold til Dublinforordningen og saker som blir henlagt eller trukket. 68% av sakene ble realitetsbehandlet i Norge i 2004, mot 74% i 2003. Innvilgelsesprosenten for asyl har ikke endret seg. Den er 5% både i 2003 og i 2004. Den største forskjellen ser vi i innvilgelse av opphold av humanitære grunner, denne går opp fra 6% i 2003 til hele 20% i 2004. Tallene for vern eller annen beskyttelse går ned fra 18% til 15%. Altså var den totale innvilgelsesprosenten for 2003 29% mens den steg til 40% i 2004. Som vi ser kommer økningen kun i opphold av humanitære årsaker, altså dem som får bli av sterke menneskelige hensyn. UDI forklarer oppgangen med at tsjetsjenske asylsøkere som tidligere ble innvilget opphold av beskyttelsesgrunner nå fikk opphold av humanitære årsaker, dermed kan oppgangen sies å være et resultat av en administrativ avgjørelse. At det var så mange skyldes også en opphopning av søknader etter at alle søknader fra Tsjetsjenia ble stilt i bero en periode, i likhet med søknader fra Afghanistan, Somalia og Irak. Over 50% av innvilgelsene av humanitære grunner ble gitt Tsjetsjenere og disse er også godt representert blant dem som får asyl.

5: Motstand

Til nå har jeg i hovedsak analysert myndighetspersoners framstilling av situasjonen i media, og hvordan media ukritisk anvender de samme begrepene og forståelsesrammene som politikere og administrasjonsapparatet. Men det finnes også en opposisjon, både i politikken og i media. Ikke alle godtar betingelsesløst den nye asylpolitikken og enkelte er direkte kritiske til begrepsbruken.

5.1: Politisk og moralsk motstand

Dagsavisen og Dagbladet har hatt flere kritiske artikler om asylpolitikken og latt flere motstandere komme til ordet enn vi har sett i Aftenposten. NTB plasserer seg et sted i midten, kanskje følger de mest Aftenpostens linje. Men Aftenposten utmerker seg også med å ha to dyptpløyende, analyserende artikler om språkbruken og asylpolitikken, "Sjanseløse, ja. Men grunnløse?" (20.7.2003) og "Vi er ikke snille lenger" (6.6.2004) publisert i henholdsvis Søndags- og Aftenposten pluss-utgaven, hvor man typisk kan ha slike reportasjer fordi en ikke er like presset av deadlines og plutselige hendelser en må dekke.

Lokalpolitikere i Trondheim trosset åpenlyst Kommunaldepartementet ved å nekte å ta fra avviste asylsøkere kost og losji. Også Kristiansand kommune har etablert et tilbud til denne gruppen (SMED 2005). SV og Ap sentralt har vært klart kritiske til den nye linjen i asylpolitikken, og også regjeringspartiet Venstre har markert seg som forkjemper for en annen innvandringspolitikk. Kristelig Folkeparti har ikke vært synlige i debatten, til tross for at de på 90-tallet var en del av det som ble kalt flyktningeopposisjonen, det vil si politikere som kritiserte Arbeiderpartiregjeringens linje i flyktning- og asylpolitikken (Hagelund 2003). Både Venstre og KrF sitter i regjeringen som nå har ansvar for asylpolitikken, men Venstre agerer mer som et opposisjonsparti.

5.1.1: Forståelsesfull kritikk:

Med ett års mellomrom hadde Dagsavisen to artikler med nesten identiske overskrifter. Den første fra 07.12.2002, "Refser regjeringens asylpolitikk", er et intervju med Oslos biskop Gunnar Stålsett. 11.12.2003 er overskriften "Refser norsk asylpolitikk" og artikkelen handler om advokater og representanter for Amnesty International som er kritiske til 48-timers behandlingen av søknader.

"Dette er folk som er i nød, som har hatt sterke grunner til å forlate sitt land til fordel for det kalde nord. Vi må ikke tape av syne retten til å søke asyl selv om vi hører at denne retten misbrukes, sier en engasjert biskop Gunnar Stålsett til Dagsavisen" (6-9) (07.12.2002)

Her fremsettes det ikke som noe privilegium å komme hit, i motsetning til mange andre fremstillinger av Nord som paradiset eller det forjettede land. Det er kaldt, kanskje ikke bare klimamessig men også når det kommer til medmenneskelighet og hjelpsomhet. De blir ikke nødvendigvis tatt vel i mot. Det påpekes at det ikke er bare-bare å forlate sitt land, de har sterke grunner. Andre fokuserer ofte bare på at de kommer hit, ikke at de forlater noe, og hvis de forlater noe er det bare fattigdom. Biskopen understreker at dette er folk som er i nød, enkelt og greit, dette blir ikke påpekt som en grunn til å være skeptiske eller som et argument for at de er lykkejegere, men som en grunn til å ta godt i mot dem.

Det andre poenget vi ser i dette utdraget er at retten til å søke asyl ikke kan bestrides selv om noen skulle misbruke den, vi må ikke skjære alle over en kam og stramme inn på selve asylretten. Her aksepterer biskopen at misbruk skjer, men dette er ikke i fokus. Problemet som presenteres her må sies å være en klassisk avveining: skal man fjerne eller gjøre et gode mindre tilgjengelig fordi det misbrukes, eller *kan* misbrukes, av enkelte? Dette er en diskusjon vi har sett særlig i forbindelse med sosialhjelp, sykepengene og lignende. Biskopen mener tydeligvis nei, at dette er noe vi må tåle fordi tapet ved å la potensielt eller reelt misbruk styre politikken er større enn (det økonomiske og moralske) tapet ved selve misbruket.

Biskopen sier videre:

"Asylinstituttet manifesterer våre beste humane og kristne tradisjoner og verdier. Jeg vil ikke stå her og forsvare asylretten i tilfeller hvor det forekommer misbruk, men vi må ivareta asylretten slik at den respekteres" (46-49)

Denne type verdier blir ofte fremhevet, også direkte i forbindelse med asyl. Hele teksten er sterkt normativt og moralsk rettet, noe som ikke er så rart siden stemmen tilhører en biskop. Det vi ser her er at en såpass kritisk og appellerende stemme også føler behov for å ta litt avstand, til igjen å påpeke at det finnes misbruk og at det ikke kan forsvares. Det er tydelig at biskopen snakker på majoritetsdiskursens premisser, jamfør det rådende debattklima.

Her fremheves også respekten for asylinstituttet på en måte som ikke sier klart fra om det er de potensielle søkerne som skal respektere det, eller om det er befolkningen i mottakerlandet. I dette tilfellet er det meget tvetydig; ofte ligger det under at det er innbyggernes respekt som må sikres. Innbyggernes oppfatninger av asylsøkere presenteres ofte som meget viktige, men her legges ansvaret for at disse er positive på politikerne og media, ikke asylsøkerne selv. Han presiserer også at "de som allerede er kommet hit og fått oppholdstillatelse ikke må mistenkeliggjøres som grunnløse"(52-53)

Hvis det er de potensielle søkerne som skal respektere asylinstituttet ligger det under at de grunnløse burde holde seg for gode til å komme. Men i følge Matthew Gibney er det også et problem at en del flyktninger ikke stoler på asylkanalen og heller velger å oppholde seg ulovlig i et land for kortere eller lenger perioder (Gibney 2000). Også Frida Nome observerer noe lignende i sin feltstudie i Midtøsten og Tyrkia. En del migranter velger å ikke melde seg for UNHCR for å søke om flyktningstatus, og satser i stedet på smuglerruta til Europa. Dette skjer av ulike grunner; noen vet at de ikke kvalifiserer til flyktningstatus, andre mener det tar for lang tid å få svar på søknaden, og siden man ikke får lov til å arbeide mens man venter på avgjørelsen har man ingen mulighet til å brødfø seg og sine i mellomtiden. Andre igjen er redde for å tiltrekke seg oppmerksomhet fra etterretningsagenter fra hjemlandet og så videre. (Nome 2005).

Tilbake til det at mange kritiske røster deler grunnprinsippene i myndighetenes oppfatninger:

"Jeg forstår myndighetenes krisetiltak, men det er innvandringspolitikken som er gal og den må vi gjøre noe med" (2-3, Dagsavisen 11.12.2003)

Dette er en innledning til en kritikk av hele den norske innvandringspolitikken med bakgrunn i at intervjuobjektet (Olaf Thommesen, Venstrepolitiker) mener innvandringsstoppen må oppheves. Han deler premisset om at det er en krisetilstand i forhold til (antall) asylsøkere. Dette kan være et retorisk knep som vi har vært inne på tidligere, å begynne en kritikk med en positiv evaluering eller et delt utgangspunkt, for å få større tyngde i det man sier. Eventuelt er han rett og slett enig, noe vi ikke har forutsetninger for å finne ut av. Hovedpoenget her er at intervjuobjektet representerer et helt annet perspektiv enn det rådende; det er politikerne som blir gjort ansvarlige for "krisen" ikke de "grunnløse asylsøkerne". Men han plasserer seg også på samme side som myndighetene (som han er en del av i kraft av sin partitilhørighet) med å

hevde at det er en krise som må løses, men han kommer med et alternativt løsningsforslag, nemlig å åpne for arbeidsinnvandring igjen og slik gi dem som nå klassifiseres som "grunnløse asylsøkere" en legitim kanal for innvandring til Vesten.

"Eide skjønner argumentene om at grunnløse asylsøkere beslaglegger stor ressurs og at de kan true det norske folks respekt for asylinstituttet" (107-109, Aftenposten 06.12.2003).

Her kan det se ut til at Amnesty representanten nærmest har blitt avkrevd en enighet eller forståelse for dette grunnleggende premisset. Egentlig snakker han om rettssikkerhet og påstår at problematikken i Norge er snudd på hodet. Han mener problemet ikke er at det kommer for mange asylsøkere hit, men at Norge er utilgjengelig for de fleste av dem som søker beskyttelse utenfor sitt hjemland. Selv om utgangspunktet er et helt annet, kommer han altså med en slik uttalelse. Om han har gjort det spontant eller om det er journalisten som har spurt kan være litt vanskelig å avgjøre, men det kan synes som det er det siste, i og med at uttalelsen er parafraisert og ikke et sitat. Det er ganske vanlig å stille denne typen spørsmål i intervjuer, det vil si om intervjuobjektet ikke kan forstå motpartens argumenter. Særlig hvis intervjuobjektet står for en litt uvanlig eller kontroversiell holdning.

Hvorfor må man vise forståelse? I dette tilfellet er det kanskje for å bevise at man er litt realistisk eller ansvarlig? Dette er honnørord som like ofte brukes mot maktas kritikere som i: "dette er helt uansvarlig", "mangler realisme" eller lignende. Kanskje må man gjøre det for å vise at man aksepterer den rådende virkelighetsforståelsen. Det vil virke truende på den nasjonale orden hvis noen stiller seg helt på siden av denne. Og fra en slik utenforposisjon vil man muligens ikke bli tatt like alvorlig, slik for eksempel Internasjonale Sosialister eller blitzere ikke alltid blir akseptert som likeverdige diskusjonspartnere. Jeg mener ikke med dette at alle som er kritiske til asylpolitikken står for et radikalt annerledes syn, men det er tydelig at når man vil fremme et poeng som ikke er rotfestet i den dominerende forståelsesrammen gjør man dette ved å først referere til det kjente. Det kan være vanskelig å vri fokus, for eksempel fra hvordan Norge opplever å motta asylsøkere til hvordan asylsøkere opplever å forlate hjemlandet, eventuelt til den generelle flyktnings situasjonen i verden. Så lenge diskursen er rotfestet i det nasjonale vil det være vanskelig å nå fram med argumenter som er globalt forankret.

5.1.2: Regjeringen skaper flere problemer enn den løser:

I forbindelse med bortfall av botilbud i mottak har mange kritikere pekt på de problemene dette vedtaket skaper: At personene det gjelder kan gå "under jorda" og slik unndra seg kontroll, at det kan føre til kriminalitet fordi folk blir desperate, at det er en forskyvning av ansvar, fra UDI og KRD til kommunene og Sosialdepartementet, og at det er mye dyrere å yte nødhjelp og å huse folk på hospits enn å la dem forbli i mottakene.

"- Det er regjeringens jobb å sørge for å sende disse menneskene ut av landet. Når Solberg ikke lykkes med det, kan hun ikke bare skyve problemet over på politiet og kommunene. At desperate mennesker begår kriminelle handlinger, bør ikke overraske noen, sier Borten Moe til NTB" (30-34, NTB 18.9.2004)

Borten Moe spiller kanskje, men ikke nødvendigvis bevisst, på frykten for hendelser som for eksempel trikkedrapet i Oslo 3. august samme år, her var det en psykisk ustabil somalier (men ikke asylsøker) som gikk amok med kniv i en trikk. Bare noen uker etter denne uttalelsen kapret en avvist asylsøker et småfly over Bodø. Utrykket desperate gjør at vi kan tenke på psykiatriske pasienter. Men her legges ansvaret for eventuelle hendelser på politikerne sentralt fordi de har skapt en situasjon med desperate mennesker. I tillegg hentyder han antagelig til vinningskriminalitet. At en må regne med tyverier eller lignende når mennesker blir overlatt til seg selv uten noen form for inntekt.

Det har også vært mange artikler hvor personer som skal blir kastet ut av mottak blir presentert med navn, bilde og sin historie. Slik kommer de nærmere som mennesker, en "gir saken et ansikt". Et særlig hjerteskjærende eksempel er historien om Yawar, en ung asylsøker, som etter en måned uten mat og penger, forsvant fra asylmottaket og ble funnet druknet i mai 2004 (Dagbladet 6.9.2004). Dagbladet har hatt en rekke artikler hvor de presenterer enkeltsaker for å skape sympati med søkeren og beskyldte UDI og myndighetene for å være hjerteløse. Eksempler på overskrifter til slike artikler er:

13.4.2004: Kjemper for Ilker og Hirisha. Familien Memeti skal tvangssendes ut av Norge

27.4.2004: Selv om Izet Raqi (49) er kreftsyk og pleietrengende må han ligge hele døgnet alene på et asylmottak

14.8.2004: Sendes hjem til voldelig mann

20.8.2004: Opse (23) blir sultet ut

Typisk her er bruken av navn og alder i parentes som brukes for å få en tilknytning til personen. Sterke uttrykk som tvangssendes, sultet ut, voldelig og kreftsyk og pleietrengende brukes for å vise hvor urimelige myndighetene er. Denne type artikler er også vanlig i forhold til andre svake grupper i samfunnet, som funksjonshemmede, narkomane som ikke får behandlingsplass, sykehuspasienter eller sosialklienter. Temaet er alltid individet som kjemper mot eller blir urettferdig behandlet av staten. I forhold til asylsøkere kommer de spesielt ved avslag på søknader (for asylsøkere med et sterkt nettverk rundt seg) og i den senere tid ved utkastelse fra mottak.

5.1.3: Jern-Erna:

Som nevnt tidligere finnes det en del artikler med overskrifter som "Nedgang i antall asylsøkere". En overskrift fra Dagsavisen 13.1.05 skiller seg ut i denne sammenheng, nemlig: "Jern-Erna skremmer asylsøkere fra Norge"

Her plasseres ansvaret for nedgangen hos ministeren personlig, og den fremstilles ikke som positiv. I artikkelen får både Erna Solberg og generalsekretæren i NOAS uttale seg om situasjonen. Overskriften kan være inspirert av en uttalelse fra Tjessem: "- De grunnløse er blitt skremt vekk for lengst. Det ble gjort mye riktig i forhold til denne gruppen fra 2001 til 2002."(48-49). Denne uttalelsen er litt ambivalent, først sier han at de er blitt "skremt vekk", noe som indikerer at det forsåvidt ikke var galt at de kom, så sier han at de første tiltakene mot denne gruppen har vært bra. Han aksepterer at det fantes en kategori "grunnløse" men antyder at de ikke kommer lengre. Han mener videre at tiltakene fra 2003 og 2004 har gått ut over personer med beskyttelsesbehov. I denne artikkelen fremstår NOAS-representanten som den mest autoritative og troverdige stemmen. Føringen er lagt allerede i overskriften. Utover i artikkelen ser vi dette på hvordan det siteres. "Mener kommunalministeren"(9 og 41) "I følge Solberg"(63). Et utsagn hun kom med i begynnelsen, blir senere satt i anførselstegn: "Når hun skal forklare hvordan Norge har fått et mer "realistisk" rykte..."(59-69) Tjessem sier ting, Solberg mener ting. Slike teknikker er relativt vanlige. Man får den man er enig med til å framstå som mer troverdig. Ofte med omvendte fortegn enn her, den med et "mindretallsyn" mener og antar.

Uttrykket "jern-Erna" er interessant. I A-tekst er det 169 treff fra 12.6.2002 til 31.12.2004. Det ble i begynnelsen først og fremst brukt i forhold til kommunepolitikken, ikke asylpolitikken. Det refereres til ordføreres protester mot de økonomiske rammevilkårene for

kommunene. Først i 2004 blir det oftere koblet til asylpolitikken. Et annet aspekt ved dette uttrykket er at noe som bidrar massivt til bruken er formuleringer som: "jern-Erna, som enkelte kaller henne". Til og med den første referansen i A-tekst er slik. Adresseavisen skriver: "Erna Solberg, som i enkelte aviser blir omtalt som "Jern-Erna" (Adresseavisen, 12.6.2004). Det må da være aviser som ikke finnes i databasen, for eksempel lokalaviser eller VG.

De første koblingene mellom uttrykket og asylpolitikken gjelder en sak med to iranske flykaprere som hadde fått opphold i Norge. Solberg mente de burde utvises, men dette gikk ikke gjennom. At det blir brukt mer i denne sammenheng i 2004 skyldes antagelig at de mange innstramningene i asylpolitikken ble mer kjent og at tiltakene var mer drastiske enn de hadde vært tidligere. I tillegg kan det ha hatt en effekt at Solberg ofte uttaler seg meget skarpt, både i forbindelse med kommuneopprøret og asylpolitikken. Hun legger ikke fingrene i mellom, og noen ganger er hun direkte sarkastisk. Det at hun ble valgt til partileder i Høyre høsten 2002 bidro nok også. Hun har blitt en av de mest profilerte politikerne i regjeringen og det har blitt laget mange portrettintervjuer med henne. I flere av disse blir hun bedt om å kommentere tilnavnet "jern-Erna", dette øker bruken av uttrykket betraktelig. Det er kanskje like mange artikler som bruker uttrykket direkte som det finnes artikler som kommenterer det. Det er ofte brukt i billedtekster eller i kommentarer om regjeringens arbeid. Det er Dagbladet og Adresseavisen som bruker uttrykket hyppigst med henholdsvis 34 og 36 treff.

I en kommentar i Morgenbladet 14.1.2005, kobler Cathrine Holst uttrykket til de ulike forventninger samfunnet har til kvinner og menn. Kvinner blir sett på som følelsesvesener, og når Erna Solberg ikke lever opp til denne forventningen men heller står for en beinhard linje overfor kommuner og asylsøkere må hun altså være en jernkvinne. Ingen mann ville fått et tilsvarende tilnavn (Morgenbladet, 14.1.2005). Det kan også argumenteres for at det ikke kun er politikken som har inspirert navnet, men også måten hun ordlegger seg på. For eksempel i uttalelser som "Men det er altså grupper her som ikke gidder å samarbeide med norske myndigheter og som bør returneres." Aftenposten, 23.09.04 (25-27). Eller når det snakkes om svindel eller at noen vil skjule identiteten sin: "En del kommer med de reneste bullshit-historier" (Bergens Tidende, 22.10.2004). Her er det ingen medfølelse eller mykhet å spore. Slike tilnavn får debatten til å handle mer om person enn politikk, og slik sett kan det karakteriseres som en hersketeknikk. Men Erna Solberg kan også bruke det til sin fordel ved å si ting som: "Det er jo bare en sånn kort tabloid merkelapp". På spørsmål om hvorfor hun har fått denne merkelappen forklarer hun det med at hun er prinsippfast, tør å si nei og ikke snakker folk etter munnen

(Dagbladet, 26.9.2004). Eller: fra Bergens Tidende igjen: "Karakteristikken er ikke rettferdig. Den er laget av venstreradikale personer for å stemple oss på høyresiden." (BT, 22.10 2004). Dermed snur hun situasjonen, retter det negative lyset mot dem som bruker uttrykket og viser til at det er positive egenskaper ved seg selv som andre ikke liker.

5.2: Kritikk av forståelsesrammene og politikken:

Blant avisene har spesielt Dagbladet vist motstand mot begrepet "grunnløse asylsøkere". Som nevnt tidligere fant jeg kun 10 artikler i avisen som inneholdt uttrykket "grunnløse asylsøkere". Når en leser lederartikler kan en få inntrykk av at dette er en bevisst strategi fra avisens side. Opptil flere ledere har kritisert uttrykket. For eksempel skriver de 1.2.05: "I vår verden kan i høyden en søknad være grunnløs, ikke et menneske" (14-15) som svar på et innlegg fra Erna Solberg der hun spør om Dagbladet ønsker seg tilbake "køene av grunnløse asylsøkere" (39, Dagbladet 29.1.2005)

I det følgende skal jeg presentere en analyse av et utdrag fra en leder i Dagbladet fra 17.10.2003 med overskriften "Hastverksløsninger". Her presenteres først et tiltak rettet mot voldelige asylsøkere, nemlig å la vektere følge dem og holde dem under oppsikt på asylmottakene. Saken brukes til å illustrere at forfatteren mener løsningene myndighetene velger i asylspørsmål er feil. Vekterspørsmålet er det sentrale i lederen, men flere aspekter ved asylpolitikken blir også trukket inn:

"Den samme Erna Solberg har nylig foreslått en dramatisk reduksjon av behandlingstida for asylsøknader. Søkere med angivelig grunnløse søknader – som i dagens nyspråk blir kalt "grunnløse asylsøkere" – skal ekspederes tilbake til hjemlandet i løpet av 72 timer. At søknaden er grunnløs, avgjøres av stedet søkeren kommer fra, ikke av vedkommendes egne ord. Det sier seg selv at Norge ved en slik praksis tar et langt skritt bort fra idealene om rettssikkerhet og individuell behandling av søknadene"(17-24)

"Den samme Erna Solberg" smaker litt av hersketeknikk og i det minste av personfokusering, noe som er vanlig i tabloide aviser som Dagbladet. Utover i avsnittet avtar den, og det blir snakk om Norge istedenfor bare ministeren.

Med uttrykket "dramatisk reduksjon" signaliserer forfatteren at dette er en alvorlig sak som fortjener oppmerksomhet. Det er en noe utydelig formulering å si at disse søkerne skal ut innen 72 timer. Det henvises her til en målsetning om å effektivere utsending/utkastelse innen 72 timer etter at et negativt vedtak er fattet. De 48 timene det skal ta å komme fram til et slikt

vedtak blir ikke nevnt, bare henvist til som en dramatisk reduksjon i behandlingstiden. En kan lure litt på hvorfor dette ikke er mer i fokus, men det skyldes at den endelige avgjørelsen enda ikke var fattet på tidspunktet lederen ble skrevet. Uansett hadde en begynt å sortere ut søknader basert på land for hurtigbehandling og en diskuterte hvordan en kunne stramme inn ytterligere. Såkalt differensiert asylsaksbehandling ble satt i gang allerede i 2001 (Papademetriou og O`Neil 2005).

I denne lederen ser vi at avisen tar tydelig avstand fra begrepet grunnløse asylsøkere både semantisk og konkret. Ikke bare står det i hermetegn men blir også plassert i "dagens nyspråk", altså karakteriseres det som en oppfinnelse, ikke gjort av en enkelt person men kanskje som en indikator på en generell "ny" tendens i samfunnet. I tillegg kritiseres det at en i det hele tatt kan oppfatte en søknad som grunnløs, først ved å bruke adjektivet angivelig, så ved å angripe grunnlaget myndighetene har for å karakterisere en søknad slik. De sier at dette er "antatt grunnløse søknader" basert på landet søkeren kommer fra, slik blir søkeren stemplet på forhånd og en vil ikke høre hvorfor han eller hun har kommet til Norge. Det ligger under at en antar at saksbehandlere vil se på saken i dette lyset. Skribenten godtar ikke denne måten å sortere søknader på.

Den siste setningen i avsnittet henspiller på rettssikkerhet og at Norge nå ikke oppfyller kravene til dette. Lederen er klart kritisk til myndighetenes politikk. Å si at "begge løsningsmetodene smaker av hastverk framfor vilje til å gå inn i kompliserte saksforhold" (36-38) er en beskyldning om at myndighetene velger enkle, men ikke gode løsninger, både når det gjelder hurtigbehandling av søknader og kanskje spesielt i forhold til vekter-saken hvor en kommer inn på rettssikkerhet og humanisme. En mener tiltakene "avslører (...) hvilket misforhold som eksisterer mellom de "norske verdier" om humanisme og rettssikkerhet vi gjerne smykker oss med, og behandlingen av mennesker som kommer hit som asylsøkere." (27-30)

Denne lederen plasserer seg klart innenfor en anstendighetsdiskurs. Det sies rett ut at vi ikke lever opp til de idealer vi skryter av, og videre insinueres det at de politikerne (i det minste de i posisjon) som påberoper seg humanisme og medmenneskelighet som norske verdier er svindlere.

"Snillismen er over, en ny og langt strengere virkelighet har meldt seg i norsk asylpolitikk. Ikke ved tilfeldigheter, men fordi noen ville det. Vi ville det." (10-13) Aftenposten, 6.6.04

Dette er journalistens egne ord. Politikere og befolkning blir fremstilt som like ansvarlige for den nye linjen i asylpolitikken. Og den blir presentert som intendert og villet, ikke påtvunget oss av ytre omstendigheter, som for eksempel horder eller strømmer av grunnløse.

Aftenposten, 20.07.2003: Sjanseløse, ja. Men grunnløse?

”Vi var kommet for å snakke med de menneskene politikerne kaller ”grunnløse asylsøkere”, men de var vanskelige å finne. Vi vet at mange av dem bor på Onsrud leir. Men når vi snakker med dem, har alle helt klare grunner for å komme til Norge.”(16-20)

Journalistene prøver her å gi gruppen et ansikt ved å snakke med mennesker som er plassert i kategorien i stedet for bare å snakke *om* dem. De forstår uttrykket konkret, rett fram som det står, uten å ta hensyn til forklaringer som for eksempel at det gjelder personer uten beskyttelsesbehov. Slik viser de det absurde i betegnelsen "grunnløs". Og de får fram at det er lang avstand mellom det abstrakte begrepet og de konkrete individene som omfattes av det. De tar utgangspunkt i diskrepansen mellom myndighetenes forståelse og søkerens egen ved å vise til at søkerne gir klare grunner for å søke asyl. Et slikt utgangspunkt er sjeldent i artiklene om grunnløse asylsøkere. Journalistene har også oppsøkt Vidar Kleppe, mannen som først brukte betegnelsen. Han sier de (Kleppe og Jørn L. Stang, en annen Frp-utbryter) kom opp med uttrykket fordi det var nødvendig, og slik definerer opphavsmannen begrepet:

"Vi mente det var behov for å innføre et slikt begrep. Vi så antallet som var asylhoppere. Dette er folk som har gjort det til en næring å reise. De er grunnløse, de er lykkejegere som har sett rikdommen vi har og er kommet til vesten for å ta del i dette her" (118-122, Aftenposten, 20.07.2003)

Kleppe gir altså ingen inngående forklaring på hvorfor akkurat adjektivet "grunnløse" er brukt. Det nærmeste han kommer er at de er grunnløse fordi de vil ta del i "vår" rikdom og impliserer dermed at de da ikke kan være "reelle" flyktinger. Politikeren får presentere sitt standpunkt uten innblanding fra journalistene, men hele tonen i artikkelen er negativ til hans holdning. Bare det å trekke fram at begrepet kommer fra Vidar Kleppe er en kritisk handling. Han er en ellers "uspiselig" politiker, i den forstand at ingen av de største partiene vil samarbeide med ham. Kleppe ble i 2001 suspendert fra Fremskrittspartiet på grunn av rasistiske og fremmedfiendtlige holdninger, og meldte seg siden inn i Det Liberale Folkeparti. Likevel har altså hans begrep fått en slik gjennomslagskraft.

6: Tolkning i lys av teori:

I det følgende skal jeg gi en oppsummering av funnene fra analysen av avistekster, og videre forsøke å knytte dem tilbake til det teoretiske utgangspunktet.

6.1: Problematiseringene

En gjennomgående tendens i tekstene, og i selve innvandringsdiskursen, er at det at mennesker kommer til Norge for å søke asyl fremstilles som et problem. Dette gjelder spesielt, men ikke bare, de gruppene jeg har tatt for meg; de ”grunnløse” og de som blir avvist. Også mange av de som er uenige i politikken som føres, deler dette grunnprinsippet, dog med et annet utgangspunkt og grunnsyn politisk eller moralsk. Kanskje kan denne tendensen forklares med at politikk grunnleggende er problemorientert, det går ut på å identifisere og løse problemer og utfordringer i samfunnet. En annen forklaring kan være at myndighetene ikke kan kontrollere hvem og hvor mange som kommer for å søke om asyl. De siste årene har vi sett tiltagende forsøk på å opprette en slik kontroll. Et tredje aspekt er at disse asylsøkerne utfordrer statens suverenitet, selvforståelse og verdensbilde. Også bildet av den ”gode flyktning” eller den verdige trengende blir utfordret når stadig flere har mulighet til å flytte på seg som et ledd i forsøket på å skape seg et bedre liv, eller unngå undertrykkelse.

Det er i hovedsak myndighetspersoner som presenterer og setter ord på de identifiserte problematiseringene. Journalister og avisene bidrar til at disse oppfatningene spres og blir kjent. Men noen ganger inntar journalistene en mer aktiv posisjon i forbindelse med problematiseringene, som i kriminaliseringseksempelet i kapittel 4.4.1. Oftest får uttalelser fra myndighetspersoner stå uimotsagt i artikler og intervjuer, noen ganger med en kommentar fra en som er uenig. Utfordringer mot det dominerende synet kommer frem i lederartikler og i artikler med andre intervjuobjekter, som for eksempel representanter for organisasjoner eller opposisjonspolitikere. Motstanden er ofte moralsk begrunnet. Oppgaven dekker nok ikke alternative politiske syn på en tilfredsstillende måte, da disse antagelig kommer tydeligere fram på andre arenaer, for eksempel i stortingsdebatter og i kronikker og leserbrev. At påfallende lite kritikk kommer frem i avisene er likevel et poeng i seg selv. Åpenlyst innvandringsfiendlige uttrykk fanges heller ikke opp av materialet, disse vil trolig være mest representert i leserinnlegg eller artikler som omhandler rasisme.

I det foregående har jeg identifisert ulike måter å problematisere asylsøkernes tilstedeværelse ut fra ulike utgangspunkt. Kort oppsummert er disse:

6.1.1: Objektiviserende problematiseringer:

Et hovedmoment er at det koster staten og skattebetalerne mange penger å ta i mot asylsøkere og å ha dem boende i asylmottak. Det påstås at det kommer alt for mange, og at enda flere har lyst til å komme. Slike bekymringer uttrykkes i et metaforrikt og passiviserende språk, ved at det snakkes om strømmer, flommer, og så videre. Det hevdes at det må bli mindre attraktivt å oppholde seg i norske asylmottak, da vil det ikke bare komme færre kriminelle, men også færre "grunnløse" og flere vil samarbeide om retur etter et avslag. Det sentrale her er det Hier og Greenberg (2002) kaller Amplification: problemet gjøres større enn det er i utgangspunktet og hele befolkningen i den fattige delen av verden presenteres som potensielle innvandrere. Alle disse problematiseringene er med på å bygge opp under en objektivisering av asylsøkerne.

6.1.2: Individualiserte problematiseringer:

Det fremkommer en helt klar moralsk fordømmelse ved at det hevdes eller impliseres at asylsøkerne kommer for å utnytte våre velferdsgoder og "tar opp plassen" eller ressursene til dem som trenger det mer. I forhold til de utviste tar moraliseringen form av en slags beskyldning om at de ikke har "skamvett" til å returnere frivillig på en verdig måte, derfor er det ingen annen løsning enn å "presse dem til det" gjennom å frata dem "goder" som kost og losji. Analogien blir gjesten som ikke vil forlate selskapet. De nekter å samarbeide med myndighetene, og dette er et tegn på lav moral, og muligens at de ikke har helt rent mel i posen. Motstandere av dette tiltaket peker på faren for økt kriminalitet og belastning på kommunebudsjettene. De vil ikke ha grupper som "vandrer gatelangs uten mat og husly" (Aftenposten, 29.1.2004), og mener dette skaper flere problemer enn det løser, i tillegg til at det er dyrere i det lange løp enn å la dem være i asylmottak.

Asylsøkernes grunner til å være her trivialiseres ved at en snakker om lyst, at Norge er et attraktivt land og så videre. På den andre siden uttrykkes også forståelse for økonomiske flyktninger. Det er forståelig at mennesker ønsker seg et bedre liv, men de må velge andre metoder for å oppnå dette, uten at det foreslås alternative muligheter.

6.1.3: Anstendighet:

Anstendighetsdiskursen viser seg klarest i insisteringen på at vi må stramme inn for å kunne hjelpe de som virkelig trenger det, de med et reellt beskyttelsesbehov. Viktigheten av å bevare asylinstituttet er et gjennomgangstema. Dette var også et eksplisitt mål for UDIs arbeid i 2004 i tråd med tildelingsbrevet fra Kommunaldepartementet, og de konkrete tiltakene som nevnes i den forbindelse er 48-timers behandlingstid og bortfall av botilbud i mottak. Slike tiltak legitimeres altså ved at de bidrar til å bevare asylinstituttet, presumptivt fordi de vil gjøre det mindre attraktivt å misbruke det. Det er ingen debatt om hva de strenge tiltakene gjør med "reelle" asylsøkeres oppfatning av asylinstituttet. Matthew Gibney kom fram til at deres tillit også er svekket, noen stoler ikke på at de vil bli beskyttet, er redde for deportasjon eller hjemlandets etterretningsagenter (Gibney 2004). Det blir tatt for gitt at tiltakene ikke har noen uintenderte konsekvenser, som for eksempel ulovlig innvandring, eller at noen flyktninger hindres i å fremme sin søknad i Vesten. Dette gjelder ikke bare norske tiltak, men hele Europas innstramminger, spesielt deportasjon av båtflyktninger til Nord-Afrika.

Vi må også være strenge for "de grunnløses" egen skyld, de må skjønne at det ikke "nytter å prøve seg" og at de gjør best i å bli hjemme for ikke å bli utnyttet av kyniske mellommenn. Dette utvides i noen uttalelser til også å gjelde ureturnerbare, dermed er disse gruppene koblet sammen. Slike er den norske innvandringspolitikken anstendig når man har fokus på informasjonskampanjer om hvor vanskelig det er å få opphold i Norge eller om dårlig forhold på asylmottakene (for de grunnløse).

Anstendighet avkreves også dem som kommer for å søke om asyl. Men når disse ikke selv viser seg anstendige og kommer til tross for at de er "grunnløse" eller ikke reiser hjem etter et avslag, ligger ansvaret på norske myndigheter. De må opptre moralsk riktig på asylsøkernes vegne, ved å påvirke dem til å handle rett. Slik umyndiggjøres de, eller man tar ansvaret fra dem, fordi de ikke lever opp til de standardene myndighetene i Norge har satt opp. Standarder som tilsier at de "reelle" flyktningene må komme først. Her er det helt klart at Differentiating the Other-diskursen aktiveres (Lynn og Lea 2003).

6.1.4: Krise og kontroll :

Fra myndighetspersoners side ser vi en tydelig kontrollillusjon. En tro på at Norge kan kontrollere ikke bare hvem og hvor mange som får opphold, men også hvor mange, og til en viss grad hvilke grupper, som i det hele tatt kommer for å søke asyl. Fortellingen som presenteres er at det har vært en krisesituasjon med alt for mange asylsøkere, spesielt for mange "grunnløse", men nå har myndighetene "ryddet opp", de har fått kontroll og løst krisen. Det signaliseres også at det nå er på tide å ta tak i andre problemer, som for eksempel enslige mindreårige. Det er spesielt reaksjonene på nedgangen i antall asylsøkere i 2004 som gjør at jeg vil konkludere med at det er grunnlag for å si at en diskursiv krise har blitt konstruert i forbindelse med antall asylsøkere til Norge. Myndighetspersoner er meget fornøyde med utviklingen og tar æren for den. Tiltakene har virket, er omkvedet. I tillegg er det klart at de samme myndighetspersonene har vært sentrale i å sette fokus på grunnløse asylsøkere som problem, det vil si konstituere fenomenet som en utfordring man må ta tak i, ordne opp i og løse. Kanskje var det et fenomen som ikke passet inn i forestillingen om Norge som humanitær stormakt, fordi en måtte avvise så mange asylsøkere?

6.2: Vagheten i begreper:

Bruken av "grunnløs asylsøker" begrenser seg ikke til personer fra landene på listen med 48-timers behandlingstid. Det er heller ikke bare de som plasseres i kategorien "grunnløse" som angripes. Språkbruken setter alle asylsøkere i et dårlig lys, deres motiver mistenkeliggjøres og det blir opp til dem selv å bevise at de er genuine flyktninger. Fordi kategorien grunnløse er så vid og uavklart kan alle i utgangspunktet være innbefattet av den. Hvordan skal en kunne bevise at en er en berettiget asylsøker? Og hva gjør denne vagheten med nordmenns oppfatning av asylsøkere, for eksempel i et lokalmiljø? Ser en "sine" asylsøkere som reelle og verdige hjelp og beskyttelse, eller skuler man litt og lurert på hva de egentlig gjør her? Begge deler kan nok være rimelig utbredt, det vil avhenge av blant annet hvor integrerte asylsøkerne er i nærmiljøet. Men det får bli en annen studie.

"Grunnløse asylsøkere" er nyttige som syndebukker for alt som går galt i innvandringspolitikken, myndighetspersoner og deres medspillere kritiserer sjeldnere politikere eller politikken i seg selv, til forskjell fra enkelte motstandere og dem som ser for seg et helt annet innvandringsregime. De "grunnløse" er også gode å ha som legitimering av

innstramninger som gjelder alle asylsøkere, vagheten i begrepet er viktig og gjør dette mulig. Det er et begrep som sjelden blir definert, og til tross for at det nå er knyttet opp mot 48-timers behandling, og dermed er et administrativt begrep, finner vi det hverken på UDIs eller Kommunaldepartementets ordforklaringslister. I UDIs ordliste finner vi derimot: "Differensiert asylsaksbehandling – UDI deler søknadene om asyl i forskjellige kategorier på bakgrunn av situasjonene i de forskjellige land." (www.udi.no). Men det følger ingen forklaring på hvilke kategorier en opererer med. Ut fra definisjonen ser det ut til å være flere enn de to som fremgår i materialet (reelle og "ubegrunnede"). Så lenge begrepet ikke låses fast til en bestemt mening kan det brukes som en vil. En kan ta for gitt at alle skjønner hva man mener med det, som for eksempel "personer uten beskyttelsesbehov". Men hvem som ikke har beskyttelsesbehov er også vanskelig å fastslå. Og beskrivelsen kan stadig utvides til å gjelde flere grupper, for eksempel ureturnerbare og enslige mindreårige asylsøkere. Denne siste gruppen blir ofte fremstilt som ankerbarn¹³ eller personer som forsøker å lyve på alderen. Det kan virke som problematiseringen av denne gruppen tiltar. Dersom begrepet "grunnløse" hadde vært mer formalisert eller fastlåst er det klart at kommunalministeren ikke kunne ha påstått at nedgangen i antall asylsøkere i 2004 i hovedsak skyldes nedgang i antall grunnløse. Dermed kunne heller ikke inntrykket av at det er regjeringen som har ordnet opp blitt gitt like tydelig. Det har altså vært bygget opp under en kriseforståelse i løpet av flere år og denne kulminerer med en løsning, at antall asylsøkere ble halvert i 2004. Det tas for gitt at det er positivt at det kommer færre asylsøkere, med en modifisering, nemlig at det er de ubegrunnede som har sluttet å komme. Det hadde ikke vært mulig å presentere utviklingen i så positive ordelag uten denne modifiseringen, for ingen vil hindre de reelle søkerne i å komme.

6.3: De rare uttrykkene:

Nasjonalstatslogikk og økonomimetaforer blandes ofte, som for eksempel i uttrykket "Flyktningproduserende land". Siden når har flyktninger kunne bli produsert? Her er det samme mekanisme som er i bruk som når man sier at det produseres vektall ved universitetene. Dette er et klart eksempel på det Fairclough kaller "marketization of discourse" (Jørgensen og Phillips 1999).

¹³ Det vil si at foreldre sender barn alene for å søke asyl, for så å søke familiegjenforening når barnet har fått oppholdstillatelse.

I en lederartikkel i Aftenposten snakkes det også om "land uten beskyttelsesbehov", en konstruksjon jeg finner en smule søkt: Sammenlignet med i fjor er antall asylsøkere fra land hvor det ikke er beskyttelsesbehov, kraftig redusert" (1-6). Det er jo ikke land som har beskyttelsesbehov, men mennesker. Det er heller ikke i landet behovet for beskyttelse er. Kunne man sagt "land med beskyttelsesbehov"? Som i "de kommer fra et land med beskyttelsesbehov"? Akkurat dette uttrykket har jeg kun sett en gang, og det kan være resultat av en glipp fra skribentens side. Men sammen med alle de andre merkelige ordsammensetningene på dette området, som for eksempel "grunnløse asylsøkere" og "ekte behov", ser jeg det som uttrykk for en tendens. En mulig forklaring på at slike merkelige uttrykk dukker opp er den ekstreme objektiviseringen vi ser i forhold til asylsøkere. De er kun personer i opprivende enkelthistorier i avisene (i rollen som ofre, sjeldnere som ressurspersoner), ellers presenteres de som et fenomen, en masse og et problem. Eller som medlemmer av en gruppe, "grunnløse", ekte eller enslige mindreårige og så videre. Det handlende subjektet forsvinner til fordel for en passiv strøm av hendelser. Ofte er myndighetenes handlinger også passivisert. Hvem som gjør hva og hvorfor er ikke i fokus, bare beskrivelsen eller tolkningen av det som skjer. Tolkningen blir dermed løftet ut av sammenheng og blir en egen realitet i seg selv, en diskurs.

To typer språkbruk er fremtredende i fremstillingen av den norske asylpolitikken: En sterkt byråkratisk og en hverdagslig. Spesielt fremtredende er dette i forhold til utkastelse fra mottak. Forsvarerne av ordningen benytter ofte byråkratiske vendinger og forholder seg ikke til personene det gjelder. Unntaket her er kommunalminister Erna Solberg. Hun drar på hverdagsspråket i uttalelser som for eksempel: "personer som ikke gidder samarbeide med myndighetene" (Aftenposten, 23.9.2004). Den første tendensen kan forklares med at slike tiltak vanskelig lar seg rettferdiggjøre, det er vanskelig å forklare hvorfor en tar fra mennesker basisrettigheter. Det byråkratiske språket letter dette ved at en ikke behøver å forholde seg til enkeltmennesker, kun vedtak og instruksjoner. Erna Solbergs taktikk innebærer at hun forholder seg til personene det gjelder, men fremstiller dem som kriminelle eller i beste fall at de selv er ansvarlige for situasjonen de har havnet i. Slik kan en også forankre dette tiltaket i en anstendighetsdiskurs. Disse menneskene har brutt "kontrakten" (vi tar i mot dere, dere får beskyttelse eller må forlate) ved å ikke returnere frivillig. De kan ikke forvente å motta kost og losji så lenge de oppholder seg her ulovlig (de bryter norsk lov, det vil si de er kriminelle), og de sverter ryktet til anstendige asylsøkere. Det fremstilles som moralsk riktig å frata dem disse "godene" fordi de ikke har rett på dem så lenge de ikke følger reglene og forblir her

ulovlig. I tillegg understrekes den norske befolkningens respekt for asylhåndteringen. Det påstås at denne respekten er i fare når skattepenger brukes på noen som er her ulovlig.

Begrepet "grunnløse asylsøkere" og dets avleggere har blitt brukt massivt i avistekster siden 2002. I enkelte tilfeller refererer man kun til "de grunnløse" og meningen er fortsatt den samme. I en artikkel i Aftenposten, 17.12.2002, er uttrykket brukt hele 13 ganger. Det får et preg av en slags messing og en oppnår en total objektivisering. Også naturkatastrofemetaphorene blir gjentatt hyppig. Det faller de fleste helt naturlig å skrive eller si "flyktningestrømmen" uten egentlig å tenke på store horder, det er bare slik en beskriver flukt eller migrasjon. Uttrykkene får sin autoritet fra at de blir repetert så ofte at de ikke lenger trenger noen forklaring.

6.4: Flere typer asylsøkere:

Utbredelsen av bruken av ordene som er analysert i denne oppgaven, støtter opp om antagelsen av at det har blitt en dominerende tenkemåte/naturlig å dele asylsøkere inn i "ekte" eller "reelle", og "falske" - det vil si grunnløse, økonomiske, kriminelle og ureturnerbare. Noen er verdige hjelp og støtte, andre ikke. Hva skillet mellom disse to gruppene konkret består i er ikke så lett å få øye på i argumentasjonen, annet enn antagelser om at noen land er helt trygge mens andre er farlige (for enkelte). Det er underforstått og "selvfølgelig" hva forskjellen er. Begrepene blir sjelden definert og jeg vil påstå det er basert på samme "negative inneforståthet" som Herbjørnsrud tillegger ordene fjern- og fremmedkulturell. Det vil si at ingen vet nøyaktig hva det betyr, men går ut fra at alle andre gjør det (Herbjørnsrud 1998). Lynn og Lea (2003) mener begrepet "bogus asylum seeker" har blitt naturalisert i Storbritannia, og at det ikke lenger er nødvendig å argumentere for at de finnes, det er "noe alle vet". Jeg mener det har kommet like langt også i Norge med "grunnløse asylsøkere". Et ord som "reell asylsøker" er ikke positivt i seg selv, det er avhengig av at det finnes en kategori falske, og det er disse det først og fremst handler om. De er et problem for den norske stat som må bruke ressurser på dem, og de er et problem for de reelle asylsøkerne fordi de legger beslag på ressursene og også fordi de svekker folks oppfatning av asylsøkere. Dersom de "falske" ikke hadde blitt gjort til et problem, hadde det heller ikke vært noen grunn til å ta i bruk adjektivet "reelle", de ville enkelt og greit bare bli kalt asylsøkere eller flyktninger.

I tillegg har vi en rekke andre grupper som skilles ut som selvstendige problemer, og som myndighetene skal finne løsninger for (eller mot). Det er de ureturnerbare, som nå ikke får kost og losji og slik skal påvirkes til å forlate landet frivillig. Det er de enslige mindreårige som må alderstestes, og dersom de faktisk er mindreårige skal man gjøre alt en kan for å finne foreldrene eller andre omsorgspersoner (Innvandringsnytt nr 14- 13.4.2005). Det er grupper som har fått midlertidige oppholdstillatelser (MUF) men som har blitt boende i mange år, særlig gjelder dette irakiske kurdere. Vi har også de kriminelle asylsøkerne, som først og fremst må hindres i å komme, men som må utvises så snart man oppdager dem. Tiltak settes i verk i forhold til søkere fra spesifikke land, som 48-timersprosedyren og midlertidig stans i behandling av søknader.

Man kan tolke inndelingen av asylsøkere i ulike grupper som en individualisering og fragmentering av viktige globale spørsmål. Det er de grunnløse, de ureturnerbare, de enslige mindreårige, alt blir brutt opp og tatt ut av sammenheng. Og det er disse gruppene som myndighetene har konstruert, det vil si personene, som får ansvaret for at ikke asylinstituttet blir respektert og at det er stort press på mottakerland. På den måten blir det vanskelig å danne seg et helhetlig bilde av hva dette egentlig handler om: nemlig en blodig urettferdig verden. Det blir fokusert mest på den urett som begås overfor "oss" i Norge ved at noen prøver å lure oss, for eksempel med å hevde at de har et beskyttelsesbehov når de i realiteten "bare" er økonomiske flyktninger, eller at noen lyver på alderen. Den urett som virkelig krever ofre, det vil si sult, konflikter og krig, internasjonale intervensjoner som i Irak og Afghanistan og så videre, blir usynlig i den norske innvandringsdebatten. De gangene dette er i fokus kobles det sjelden til asyl og flyktningsspørsmål i Vest, bare til flyktningssituasjoner i Sør.

Det er en dualitet i myndighetenes fremstilling av asylsøkere som problem: de er både objekter og konstruerte grupper, samtidig som medlemmene av disse gruppene blir stilt ansvarlige for problemer på et individuelt nivå. Det diskuteres ikke hvorfor det finnes mennesker her som ikke kan returneres til hjemlandet, de blir holdt personlig ansvarlig, de burde bare reise. Det samme gjelder "grunnløse asylsøkere". De burde bli hvor de er, ikke komme hit og belaste mottakssystemet på bekostning av de reelle flyktningene. Det impliseres at disse fenomenene ikke hadde eksistert dersom menneskene det gjelder hadde opptrådt ansvarlig og anstendig, og gjort som myndighetene i Norge mener de burde. På denne måten blir problemene forenklet og løsningene likeså. Samtidig er disse menneskene del av "strømmer", de flyter inn over oss. Her er handlinger og motiver fraværende, det handler om å

stanse strømmen av "grunnløse", også et klart definert og enkelt mål. Men de "grunnløse" blir ikke identifisert som konkrete individer, og betegnelsen rekker over stadig større grupper. Hvem man egentlig skal stanse, og hvorfor de kommer, forblir noe uklart.

6.5: Snillismens død:

6.5.1: Debattklima:

De siste årenes debatt rundt integrering og etniske minoriteter i Norge har vært preget av en slags oppgjør med det man kaller snillisme eller politisk korrekthet. Omkvedet har vært at vi må ta bladet fra munnen, og begynne å kreve noe av våre nye landsmenn. Det sies at vi har tolerert mye i kulturrelativismens navn og at det nå er på tide å ta tak i problemer i minoritetsmiljøene; kvinneundertrykking, omskjæring, tvangsekteskap og så videre. Jeg bestrider ikke at dette er viktige saker og debatter man absolutt må ta, men det har gått så langt at politisk korrekthet har blitt et skjellsord det nesten ikke er mulig å forsvare seg mot. Det er også blitt tilnærmet umulig å bruke ordet rasisme, eller snakke om kulturelt mangfold, uten å bli kalt politisk korrekt (Gullestad 2002, Fuglerud 2001 og Eide og Simonsen 2004). Det korrekte nå synes å være en skeptisk og "streng" holdning overfor innvandrere, og det ansees som mest rasistisk å "ikke stille krav til innvandrerne". Noe av dette klimaet ser ut til å ha smittet over på asyldebatten, særlig når det gjelder hvor strenge tiltak og hvilken språkbruk som blir akseptert. I tillegg kan det være slik at disse to debattene overlapper en del, som for eksempel når man snakker om integrering av nyankomne flyktninger. Men det kan også skje i en mindre konkrete former, for eksempel ved at en ikke skiller skarpt nok mellom asylsøkere, andre innvandrere og fastboende minoriteter (Kaye 1998). Det er også en fare for at majoritetens misnøye med minoritetsbefolkningen kommer tydeligere til syne når innvandring blir problematisert i utstrakt grad. Denne misnøyen kan bli representert av en mer uttrykt misnøye med for eksempel illegale innvandrere (Hier og Greenberg 2002). Dette kan muligens også skje når mange asylsøkere blir stemplet som grunnløse, kriminelle og ulovlige.

6.5.2. Konsekvenser:

Rekken av restriktive tiltak fra Bondevik 2-regjeringen har fått passere uten stor ståhei, kanskje med unntak av bortfall av botilbud i mottak. Det har ikke kommet opp store prinsipielle debatter rundt innvandringspolitikken de siste årene, selv om noen har forsøkt, særlig i forbindelse med arbeidsinnvandring (Thomas Hylland Eriksen og partiet Venstre). Til og med NOAS, asylsøkernes egen organisasjon har støttet mange av regjeringens

innstramningstiltak (Aftenposten, 6.6.2004). Kanskje er dette uttrykk for at tanken om at vi må være strenge fordi vi ikke kan hjelpe alle som trenger det har blitt mer utbredt og akseptert. Så også tanken om at vi må slå hardt ned på dem som prøver å utnytte vårt generøse system uten å ha behov for beskyttelse. Vi blir moralsk indignerte over at noen kan finne på å søke asyl uten å virkelig ha behov for det. Disse menneskene respekterer ikke asylinstituttet og anerkjenner ikke Norges innsats for å hjelpe dem som virkelig trenger det. En slik holdning har en sammenheng med forestillingen om flyktninger som moralsk overlegene eller i det minste takknemlige. Det blir ekstra ille når noen prøver å lure til seg en slik status. Ikke bare tror de at de kan utnytte vår godhjertethet, men de gir også de "ekte" (moralsk overlegne) flyktningene et dårlig rykte i befolkningen.

Grunntanken er at rettighetene som følger med oppholdstillatelse i et land er en begrenset ressurs og dermed må utenforståendes tilgang kontrolleres og begrenses. Premisset er at innvandring må være begrenset og kontrollert, hvis ikke kan vi stå overfor fullstendig kaos, som i skremmebildene av horder av sultne innvandrere fra Sør (Hagelund 2003). I Norge er det tradisjon for at de som får slippe inn skal ha de samme sosiale og økonomiske rettigheter som andre borgere (Papademetriou og O'Neil 2005).

6.5.3: Rasisme og anstendighet:

Strategien som Lynn og Lea kaller "Differentiating the Self" (se kap 2.6) er ikke spesielt fremtredende i tekstene jeg har analysert. Det kan ha sammenheng med at Lynn og Lea har analysert leserinnlegg og jeg har tatt for meg regulære avisartikler hvor de underliggende holdningene i en slik strategi ikke passer helt inn. En Differentiating the Self-strategi er kanskje mer aktuell for dem som vil fremme klart innvandringsfiendlige synspunkter, og det vil ikke politikerne. De vil fremstå som generøse overfor asylsøkere og flyktninger, så lenge disse er "reelle". En annen grunn kan være at "Vi", nasjonen Norge, ikke skal splittes opp. Også de gamle, minstepensjonistene og de arbeidsledige er med på laget som hjelper de trengende.

Et eksempel på en Differentiating the Self strategi i Norge kan være at "de som bygde landet" må komme før de som ikke har bidratt, altså at vi må sørge for våre egne svake først, siden kan vi hjelpe andre. Det ligger under at man må ha gjort seg fortjent til å nyte godt av de sosiale ordningene. Det egentlige kriteriet er å være født her, alle får ytelse før de begynner å betale skatt, men da med en forventning om at man skal yte noe i fremtiden. At en ikke har

samme forventninger til asylsøkere og flyktninger gir et inntrykk av dem som snyltere som ikke har noe å bidra med i det norske samfunnet. Det virker som man ikke har den samme forventningen om at dersom de får litt hjelp i starten vil de yte gjengjeld i fremtiden ved å få seg jobb og betale skatt.

Fremskrittspartiet har også glimret med sitt fravær i de analyserte tekstene. På 90-tallet var dette kanskje det mest markante partiet i innvandringsdebatten. Siden materialet er begrenset, kan det være en tilfeldighet. Men det kan også ha en sammenheng med at Frp har tonet ned innvandringspolitikken og konsentrert seg om andre områder. I tillegg kan det være at deres argumentasjonsmåte og individualiserte samfunnsforståelse har blitt mer utbredt også blant andre politikere (Hagelund 2003).

Anstendighet, som Anniken Hagelund mener har vært en viktig ramme for innvandringsdebatten de siste 20 årene, er også klart fremtredende i mitt materiale. Men her tar det en litt annen form. Hagelund ser en klar tendens til å appellere til anstendighet som en motvekt mot det uanstendige, det rasistiske og mot Fremskrittspartiet (Hagelund, 2003). Dette er ikke tilfelle i myndighetspersoners diskurs slik den fremstår i avisene. Her fremstår anstendighet i form av viktigheten av å ikke utvanne eller korrumpere asylinstituttet og de humanistiske verdier Norge som nasjon står for. Motstanderne av politikken appellerer til verdier og anstendighet på en litt annen måte, nemlig at vi må vise medmenneskelighet og at myndighetene svikter idealene de påstår å beskytte. Men heller ikke her er det uanstendigheten i rasistiske og fremmedfiendtlige krefter som angripes. Det er ingen henvisninger til rasisme i materialet. Om dette er et tegn på at anstendighetsdiskursen er i ferd med å forvandles eller miste tyngde, slik Hagelund selv antyder (ibid: 260), kan ikke denne oppgaven gi svar på. Til det trengs et større materiale, som stortingsdebatter og stortingsmeldinger, artikler om rasisme og så videre. Men vi kan i alle fall registrere at anstendigheten får et annet uttrykk I dagens debatt enn hva tilfellet var på 90-tallet.

6.6: Hva handler debatten egentlig om?

6.6.1: Oss og De Andre:

Ut fra analysen av ulike uttalelser i avisene, det vil si bruddstykker av den norsk debatten om asylsøkere, vil jeg si at debatten ikke handler om flyktninger og asylsøkere eller den globale

flyktningsituasjonen. Den handler i alle fall ikke om det store velstandsgapet mellom Nord og Sør, eller Vestlige selskaper eller staters virksomhet i utviklingsland. Det er ikke disse tingene som driver debatten. Men hva er det da? Hva handler det egentlig om? Jo, den handler i hovedsak om Oss, om nordmenn, og om nasjonen Norge. Fokuset er på de problemer vi støter på i forbindelse med håndtering av asylsøkere og flyktninger.

"Verdien, yteevnen, styrken og den tilsynelatende påliteligheten til en skriftlig redegjørelse for Orienten, baserer seg i liten grad på Orienten som sådan, og kan ikke være avhengig av den som redskap. Tvert i mot, de skriftlige redegjørelsene er en presentasjon for leseren i kraft av at den har utelatt, forskjøvet og overflødiggjort noe så virkelig som "Orienten". På denne måten står hele orientalismen frem og bort fra Orienten: det at orientalismen overhodet virker fornuftig har mer med Vesten å gjøre enn Orienten og er fornuftig takket være ulike, vestlige fremstillingsteknikker som gjør Orienten synlig, klar og "tilstede" i diskursen om den." (Said 1978:32)

Denne forklaringen på orientalismens gjennomslagskraft mener jeg også kan illustrere den norske innvandringsdebatten, og da spesielt fremstillingen av grunnløse asylsøkere og andre "grupper" asylsøkere, siden disse alltid er abstrakte konstruksjoner basert på myndighetenes behov for kontroll og struktur. De virkelige asylsøkerne som kommer hit blir usynliggjort som mennesker, og det gjør også realitetene i den globale flyktningsituasjonen og globale migrasjonsmønstre. Prosessene blir omgjort til norske fenomener, forståelige ut fra den nasjonale rammen, og i tillegg presentert slik at vi fremstår i best mulig lys. Ikke engang root cause-fokuseringen handler egentlig om "de andre", det handler om å forhindre at de kommer hit, om å finne en måte å løse "våre" problemer før de når fram til grensen (jfr kap. 2.2.2).

Oss – Dem konstruksjonen er relasjonell, slik både språk og identitetsbygging er det. Tegn får betydning ved å være ulike andre tegn, og en bygger sin identitet ved å markere hva en ikke er, hva en er forskjellig fra. (Jørgensen og Phillips 1999). Vi kan si mye om Oss ved å peke på trekk ved Andre som er annerledes. Den klassiske studien på dette feltet er, som nevnt tidligere, Edward Saids *Orientalismen*. Her beskriver han bildet Vesten har skapt av Orienten som tilbakestående, uforanderlig og despotisk som en motsats til det dynamiske, demokratiske utviklede Vesten. Ikke bare gjør konstruksjonen av Orienten det mulig å stille Vesten i et godt lys, den legitimerer kolonialismen ved at den insinuerer at de barbariske ikke kan bli overlatt til seg selv, Vesten må holde en beskyttende hånd over dem (Said 1978). Det er ikke mulig å trekke en direkte parallell her til forholdet mellom vertsnasjon og asylsøkere. Men det ligger noe mer i fremstillingen av asylsøkere, nemlig at de kommer fra et sted, mer bestemt fra det

fattige Sør eller Øst. De blir representanter for alle innbyggerne i resten av verden som vi i Vesten må beskytte oss mot. I diskursen om asylsøkere kommer det med andre ord fram en forestilling om resten av verden. Det underliggende i retorikken om at vi må være strenge for å hindre at det kommer så mange, er nettopp forestillingen om at alle innbyggerne i fattige (barbariske, kaotiske, ukontrollerbare) Sør og Øst ønsker å komme til oss for å ta del i vår (velorganiserte, selvskapte, demokratiske) rikdom. På den måten reduseres store deler av verden til et reservoar av sultne, krevende mennesker som vil komme til det rike, gode og velorganiserte Vesten. Som Uli Linke sier det: "The fluid depictions of their desires and needs are countered with ascriptions of German manhood and state authority: strength, hardness, order." (Linke 1999:101). Skillet mellom "oss" europeere og "de andre" som ikke-europeere ble påpekt av Denys Hay på 60-tallet i hans bok om *Europe: the Emergence of an Idea*. Det er oss på den ene siden, og resten av verden på den andre (Said 1978). Bare det å bruke et uttrykk som ikke-europeere signaliserer makt og overlegenhet. Det klinger ikke like bra med ikke-afrikaner eller ikke-asiat.

6.6.2: Mer om Oss:

Det er som sagt det nasjonale og nasjonalstatsperspektivet som er det dominerende i innvandringsdiskursen i Norge. På den ene siden handler det om hvordan vi konkret opplever og håndterer å ta i mot asylsøkere. Det fokuseres på lokalsamfunn med asylmottak, bosetting i kommuner, regler og forordninger og så videre. Det hevdes at vi må presentere et strengt image ute i verden, at vi må verne om asylinstituttet og så videre. På den andre siden handler det om myte og identitetsbygging. Vi som nasjon er opptatt av menneskerettigheter, humanisme og rettferdighet. Og dette må vi ta vare på, og beskytte det mot krefter som vil utnytte oss.

Det fokuseres ofte på belastningen asylsøkere påfører oss, om utgifter og ressurser, hvordan vi kan spare penger og hva vi kan gjøre for at færre skal komme. I bunnen av dette ligger en presentasjon av en oppofrende hjelper; se hvordan det belaster oss, men vi gjør det likevel. Vi ønsker å hjelpe dem som virkelig trenger det. Derfor må vi hindre alle dem som ikke trenger beskyttelse i å komme hit og legge beslag på ressursene. Jeg vil hevde at "grunnløse asylsøkere" fungerer som skurk og syndebukk i en fortelling om Norge som reddende engel for mennesker i "virkelig nød".

En annen dimensjon er at hele problematikken blir løsbar når den blir presentert i et nasjonalstatlig perspektiv. Det hevdes at vi ikke kan hjelpe alle, verdens problemer er for store til det, og vi må konsentrere oss om noen oppgaver. Det er ikke noen som tror at Norge alene kan løse fattigdomsproblemet i verden, men ved å fremstille problematikken slik blir noen oppgaver løsbare, og resten blir irrelevante. En unngår en diskusjon om hva man globalt kan gjøre for å forandre verden, for å minske fattigdom og bevare fred. Dette blir for stort og u håndterbart, og ikke minst politisk betent. Med andre ord diskuteres sjelden kjernen i flyktning- og migrasjonsspørsmål, den norske debatten kan sies å være løsrevet fra årsakene til at den eksisterer.

6.6.3: Kontroll eller løsninger?:

Det stoppes ikke opp for å spørre hvorfor mennesker som ikke kvalifiserer til flyktningestatus eller annen beskyttelse likevel søker asyl. Deres grunner blir avfeid, og man hører argumenter som for eksempel at asylsystemet ikke kan bli en ny kanal for arbeidsinnvandring. Det kan vel de fleste si seg enig i, men det sentrale spørsmålet burde være hvorfor en del mennesker forsøker uansett. Jeg ser for meg to mulige svar: At de det gjelder mener de har et beskyttelsesbehov, men at dette ikke blir anerkjent, eller det kan være et resultat av at å søke asyl er den eneste legale innfallsporten til Vesten for svært mange. Et skifte i fokus fra kontroll og restriksjoner til muligheter for å løse situasjonen på en måte som tilfredsstiller både Norge og menneskene det gjelder burde være i alles interesse. Slik det er nå utelukkes muligheten for å løse dette på en annen måte enn ved strengere kontroll og å minske tilstrømningen av asylsøkere. Det gjøres for eksempel ingen kobling mellom den økende aksepten av at Norge trenger arbeidsinnvandrere og det høye antallet asylsøkere. Prinsippet om å sende entydige og strenge signaler til utenomverdenen ser ut til å stå sterkest. En vil hindre at enda flere finner veien hit og da kan man ikke være "tvetydige" eller sende ulike signaler samtidig. Fokuset på kontroll og begrensning stenger for alternative visjoner i innvandringspolitikken. Kanskje man med de strenge imaget også avskrekker en del ønskede arbeidsinnvandrere? Norge har problemer med å tiltrekke seg høyt kvalifisert arbeidskraft, såkalte eksperter (Papademetriou og O`Neil 2005). I tillegg kommer det få konkrete forslag til hvordan en bedre kan hjelpe flyktninger. Dette spørsmålet blir satt i skyggen av kontroldiskursen, og det virker som myndighetene tar for gitt at det blir enklere å hjelpe "reelle flyktninger" dersom de "grunnløse" holder seg unna. Dermed er det enda en viktig diskusjon som ikke tas opp.

Hvis en kobler dette sammen med illegal immigrasjon blir spørsmålet enda viktigere. Hva er det som får mennesker til å bryte opp fra sitt lokalsamfunn og forsøke å skape seg et nytt liv selv om de blir forsøkt hindret og må leve skjult under kummerlige forhold i frykt for å bli oppdaget og deportert? Dette besvares enkelt med å si : fattigdom. Og at vi ikke kan løse verdens fattigdomsproblemer ved å la alle komme hit. Men det er også klart at man ikke kan stoppe all uønsket innvandring med strengere kontroll, dette har vist seg å være en ineffektiv strategi (Papademetriou og O`Neil 2005:26, Castles 2004). Papademetriou og O`Neil mener ”Illegal innvandring og menneskehandel (trafficking) vil vokse omvendt proporsjonalt med mottagerlandenes villighet til å tilpasse sin innvandringspolitikk til bedre å møte eksterne og interne behov for innvandrere” (ibid:15). Med andre ord, jo mer enn står på kontroll og restriksjonslinjen, jo flere vil komme over grensene, og bli værende innenfor, ulovlig. De mener myndigheter står i fare for å miste kontrollen over innvandringen dersom de fortsetter å fornekte kreftene som driver den. Jeg tror vi kunne kommet nærmere en løsning på disse problemene hvis myndighetene våget å tenke litt nytt og å ta dette spørsmålet på alvor.

”...vil fortsatte og kanskje økte innvandringsrestriksjoner tvinge de som ønsker å emigrere til å søke innpass ad andre veier og særlig søke hjelp hos menneskesmuglere. Hvis man ikke erkjenner disse kreftene og kanalisere dem (heller enn å fornekte dem) ved å anerkjenne de økende økonomiske interesser i selektiv innvandring, vil en skape en farlig situasjon. Det er en dobbelt fare her: For det første for regjeringen som mister kontrollen over innvandringspolitikken, og for det andre for innvandrerne idet mange av dem blir tvunget inn i umenneskelige situasjoner.” (Papademetriou og O`Neil 2005:15)

Innvandringsstoppen i 1975 gjorde ikke at det kom færre innvandrere til Norge. Det er for tidlig å si noe om hvordan de nye restriktive tiltakene vil fungere på lang sikt. Den umiddelbare effekten har vært færre asylsøkere. EU-utvidelsen har kanskje også demmet opp når det gjelder søkere fra de nye medlemslandene, nå har innbyggere der en legitim port inn i Vest dersom de kan skaffe seg arbeid. Men hva med resten? Det enorme gapet i levestandard kombinert med et velorganisert og velutviklet smuglertilbud og det Castles og Miller (1998) kaller migrasjonsindustrien¹⁴, står mot den rike del av verdens forsøk på å stanse eller begrense forflytninger ved hjelp av grensekontroller, felles databaser, visumkrav og så videre. Samtidig som man må innse at ikke alle i Sør og Øst ønsker eller forsøker å komme til Vesten, og at en ikke må overse de viktige migrasjonsrutene i Sør (Castles og Miller 1998),

¹⁴ De lovlige nettverkene som fremmer migrasjon. Reisebyråer, arbeidsgivere, telefonsentre, pengeoverføringsbyråer og så videre (Castles og Miller 1998, Castles 2004).

må man huske at det faktisk er så store ulikheter mellom deler av verden at det er mange som ønsker å komme til Vesten, og de vil finne måter å overkomme hindringene som blir lagt (Castles 2004). I tillegg kan det være krefter i destinasjonslandene som er interessert i illegale innvandreres nærvær. Dette kan være arbeidsgivere, familie og venner og i noen tilfeller selve statsapparatet (Papademetriou og O`Neil 2005: 25).

"One interpretation...is that, just as closing down the labour migration channel forced economic migrants into the asylum channel, increasing restrictions upon this asylum channel are now forcing asylum seekers into a new, illegal channel." (Koser 2001:62)

Temaet illegal innvandring står ikke høyt på dagsorden i Norge for tiden. Men det er en økende bekymring for menneskesmugling og trafficking. Kanskje vil disse problemstillingene bli mer aktuelle de kommende årene.

6.7: Nasjonal versus global diskurs

Grunnlaget for utforming av asylpolitikken i Norge kan sies å være forankret i en Nasjonalstatsdiskurs med sterk vekt på kontroll og kostnader. Med dette utgangspunktet kan asylsøkere bli konstruert som et problem og en trussel for nasjonens integritet og identitet. De blir et problem fordi Norge må bruke ressurser på dem, både de som kommer og de man vil hindre i å komme. De blir en trussel fordi staten ikke har mulighet til fullt ut å kontrollere hvem og hvor mange som kommer. Skjematisk kan dette presenteres slik:

Nasjonalstatsdiskurs- kontrolldiskurs- kostnadsdiskurs = Asylsøkere som problem og trussel

Et alternativt utgangspunkt kunne vært et globalt forankret syn på migrasjon og flyktningeproblematikk med vekt på hva Norge kan gjøre for å hjelpe flyktninger og hvordan man kan etablere et bedre migrasjonsregime i forhold til de tendensene som finnes, i stedet for å forsøke å stanse bevegelsene. Et skifte i fokus fra kontroll til integrering ville innebære at en kunne være mer opptatt av hvordan det multikulturelle samfunn skal fungere enn av hvordan nasjonen skal holdes mest mulig homogen, eller problemene flere "fremmede" fører med seg: Global diskurs – integreringsdiskurs – ansvarsdiskurs = Asylsøkere som utfordring og berikelse

Enkelte står kanskje for denne siste skisserte linjen, men den første forståelsesrammen er helt klart den dominerende i Norge i dag. I midten har vi en mellomposisjon hvor Norges rett til å forsvare grensene og velferdsgodene er anerkjent og uproblematisk, men hvor man mener vi har rom for å ta i mot flere flyktninger og at vi ikke burde praktisere asylpolitikken fullt så strengt som i dag, og muligens at vi burde åpne for arbeidsinnvandring. De fleste som har vist motstand mot regjeringens politikk i de analyserte artiklene har plassert seg i en slike mellomposisjon.

En global forståelse vil innebære at en innser at årsakene til migrasjon og flukt er mange og sammensatte. En må ta i betraktning sammenhengene mellom multinasjonale selskapers engasjement, spesielt våpenindustrien, og flukt eller arbeidsinnvandring (Castles og Miller, 1998). En aktuell avveining kan være om et land burde være pliktig til å ta i mot flyktninger fra områder de har solgt våpen til? Hvilket ansvar stater egentlig har utover sine grenser er et interessant filosofisk spørsmål. De har allerede anerkjent et visst ansvar overfor flyktninger, hvorfor ikke for eksempel overfor mennesker som har mistet alt som følge av et damprosjekt eller en krig finansiert og igangsatt av USA? Hvilke grupper en aksepterer ansvar for er ikke gitt en gang for alle. Det er resultater av konvensjoner og avtaler, altså politiske, fremforhandlede dokumenter. For å si det litt flåsete er det eneste som skal til for å endre situasjonen nye dokumenter. Et globalt utgangspunkt vil også innebære en forståelse av at det ikke er mulig å stanse bevegelser på den måten mange stater nå ønsker.

Et skifte i fokus fra kostnadene immigranter påfører et samfunn til verdiene de skaper eller bringer med seg vil kunne føre til en mer positivt rettet debatt. Det er ikke slik at det bare er utgifter knyttet til å ta i mot flyktninger. Men asylinnvandring er klart den dyreste formen for innvandring på grunn av den lange prosessen for avgjørelse av søknader. Hvis en i større grad fokuserte på at Vesten faktisk har et ansvar overfor mennesker og miljø i resten av verden, på grunn av den økende økonomiske og politiske integreringen globalt, kunne det også vært mer positivt vinklet. Det nærmeste vi kommer er å innrømme et moralsk (og folkerettslig) ansvar overfor mennesker i nød eller forfulgte personer, men uten at nøden eller forfølgelsen blir satt i sammenheng. Forholdene som gjør at mennesker flykter eller emigrerer blir sjelden det. Enten fremstilles det som resultat av korrupte eller diktatoriske regjeringer, mangel på frihet og demokrati i det barbariske Sør som ikke har lært å fordele godene, eller som naturskapt fenomen. Aldri med at for eksempel Statoil og British Petroleum pumper opp oljen utenfor Nigeria og dermed frarøver staten en inntektskilde (men samtidig skaper jobber). Zolberg et al

hevder denne interne forklaringen av flukt er utilstrekkelig. For å skape gode løsninger må også eksterne og transnasjonale faktorer tas i betraktning (Zolberg et al 1989).

Innebygd i nasjonalstatsdiskursen ligger også en forestilling om at folk burde holde seg der de hører hjemme, der de kommer fra, og at dette er det beste for individet. Men når rike vestlige flytter på seg er det kun familieband og ens personlige ønsker som legger restriksjoner. En velger selv om man vil holde seg der en hører hjemme, eller om en skal flytte på seg. Turistene har den globale reisefriheten. Omstreiferne har den ikke og blir holdt på plass av nasjonalstatstankegangen, i og med at de rike landene har rett til å stenge grensene for dem de ikke ønsker skal få komme inn (med unntak av dem som anerkjennes som flyktninger). Samtidig kan de bli tvunget til å forlate hjemstedet av ulike grunner og havner dermed i en meget vanskelig situasjon (Bauman 1998, Castles 2004).

6.8: Til slutt:

Debatten om innvandring i Norge i dag er preget av en nasjonal problemorientering. Den handler ikke om globale tendenser og fenomener, selv om dette er helt sentralt for substansen i problematikken. Målet for denne oppgaven var å finne ut hvordan asylsøkere blir fremstilt og hvordan asylopolitikken presenteres og legitimeres, dette kan sees som to sider av samme sak. Bildet av asylsøkere vokser fram i fremstillingen av politikken.

6.8.1: Legitimering av politikken:

Det tegnes et todelt portrett av asylsøkere i norske aviser: De er de grunnløse på den ene siden og de reelle på den andre, begge gruppene er stort sett ansiktsløse. Det snakkes om dem som fenomen eller gruppe, sjelden som handlende individer. En sterk objektivisering både muliggjør og legitimerer den behandling de "grunnløse" og "de ureturnerbare" får. Det ser ut til at nasjonal kontroll står over alt annet i denne sammenheng. En streng tolkning av blant annet flyktningekonvensjonen gjør at vi føler oss forpliktet kun overfor en liten del av verdens flyktninger. Opphold på humanitært grunnlag fremstilles som en ekstra utvei for de aller svakeste, de som får bli fordi Norge er en god, storsinnet og anstendig nasjon. Men som påpekt tidligere er sannheten at de fleste som får opphold faktisk har et beskyttelsesbehov og er dekket av internasjonale konvensjoner og avtaler (NOU 20 2004). De "grunnløse" brukes som legitimeringsgrunnlag for innstramninger i asylopolitikken, og det med suksess, hvis vi ser

på den minimale graden av motstand og debatt. Fordi oppfatningen om at det finnes en stor gruppe "grunnløse asylsøkere" har fått en slik gjennomslagskraft, er det få som stiller spørsmålstegn ved deres eksistens, og heller ikke ved de politiske vedtakene som er rettet mot å løse "problemet".

I forhold til befolkningens holdninger til asylsøkere er det helt klart at myndighetspersoner, det vil si representanter for Kommunaldepartementet og UDI, bygger opp under en forestilling om at innvandringspresset er enormt. Dette kommer særlig til uttrykk når det er snakk om å sende signaler til potensielle asylsøkere. Både når det gjelder "grunnløse asylsøkere" og ureturnerbare understrekes det gang på gang at de strenge tiltakene er nødvendige for å hindre at det kommer mange flere. Frykten for å bli "oversvømt" brukes som legitimering av den politikken man fører overfor grupper som allerede er i landet. Spesielt i forhold til bortfall av botilbud i mottak er dette et problematisk utgangspunkt. Kan den behandlingen enkeltpersoner får stå i forhold til målet om å hindre flere i å komme? Denne problemstillingen er også til stede i forhold til det mer eksplisitte målet med ordningen: å presse flere til å reise frivillig. Helliger målet midlet? I et henseende ser det ikke ut til at midlet er spesielt effektivt i det kun 10% av dem som har mistet botilbud og ytelse til livsopphold har søkt om retur med IOM (SMED 2005).

6.8.2: Nasjonalt eller globalt perspektiv?:

Med et ensidig nasjonalt fokus i innvandringspolitikken overser en viktige globale tendenser og problemer. Man skaper et problemkompleks som blir løsbart innenfor nasjonalstatens rammer (Hagelund 2003, Hier og Greenberg 2002) og skyver unna problemstillinger som ikke passer inn i det bildet man har skapt, med klart adskilte kategorier og fenomener. Politikerne vil gjerne fremstå som anstendige og begrunner innstramninger med at det beskytter asylinstituttet og respekten for dette. Men de står nå muligens i fare for å gjøre det motsatte: svekke troen på og respekten for asylinstituttet. Kan man stole på at alle som trenger beskyttelse når fram og får sin sak hørt? Dersom enkelte foretrekker å oppholde seg illegalt i et land framfor å søke asyl, er dette et signal man må ta på alvor (Gibney 2000). At det blir vanskeligere å komme seg til Europa gjør ikke at folk slutter å komme; det fører til at smuglerne må bli mer kreative og rutene farligere. Prisene går opp, og slik blir det blir mer lukrativt å drive med menneskesmugling (Nadig 2002).

Et annen diskurs om asylsøkere vil åpne opp mulighetene for å tenke annerledes og flytte fokus fra ensidig kontroll og begrensning til virkelig å ta fatt i Nord-Sør problematikken og innlemme migrasjon i dette. Språkbruken som er utbredt i norske aviser (og antagelig på andre arenaer) åpner ikke opp for en ny forståelse, snarere sementerer den underliggende antagelser om for eksempel sultne horder på vandring mot Nord, en overhengende fare for å bli "oversvømt", og asylsøkere som svindlere.

Papademetriou og O'Neil, som er nevnt flere ganger i dette kapitlet, er forfatterne bak en rapport bestilt av UDI om hvordan innvandringen til Norge kan håndteres bedre (2005). Disse har et helt annet utgangspunkt enn UDI og norske politikere, ved at de mener det norske samfunnet må tilpasse seg innvandringen i større grad, innse at integrering er en toveis prosess, legge bedre til rette for arbeidsinnvandring og kanalisere kreftene bak illegal og "grunnløs" innvandring isteden for å overse dem. Hvordan dette blir fulgt opp av myndighetene gjenstår å se.

Hvorfor ser en på asylsøkere og andre migranter (reelle og potensielle) som en trussel og et problem? Kanskje er det noe i Anthony Richmonds påstand:

"There is a world-wide trend towards stricter immigration controls and attempts to limit the flow of refugees and asylum applicants. It is part of a growing nostalgia for a simpler world in which people felt secure in homogeneous communities where neighbours shared 'traditional' values. It is also a reaction to the insecurity felt by many faced with a rapidly changing global society."
(Richmond 1994:211)

I et hurtig forandrende globalt samfunn er det symbolsk viktig å ha kontroll over nasjonens grenser, myndighetene må vise at de ikke er avmektige og de må gi inntrykk av at de opprettholder den nasjonale orden.

7: Litteratur:

ALLAN, STUART: (2001) *News from NowHere: Televisual News Discourse and the Construction of Hegemony*. I Bell, Allan og Peter Garret (eds): (1998/ 2001) *Approaches to media discourse*, Blackwell Publishers, Oxford.

BAUMAN; ZYGMUNT: (1998) *Globaliseringen og dens menneskelige konsekvenser*, Vidarforlaget A/S, Oslo

BELL, ALLAN OG PETER GARRETT: (2001) *Media and Discourse: A critical Overview*. I Bell, Allan og Peter Garrett (eds): *Approaches to media discourse*, Blackwell Publishers, Oxford.

BREKKE, JAN-PAUL: (2004) *The struggle for control. The impact of national control policies on the arrival of asylum seekers to Scandinavia 1999-2004*. Institutt for Samfunnsforskning, Rapport 2004: 13, Oslo

BROCHMANN, GRETE: (1997) *Grenser for kontroll, Norge og det europeiske innvandringsregimet*, Fagbokforlaget, Bergen

CASTLES, STEPHEN: (2004) *Why Migration Policies Fail, Ethnic and Racial Studies*, vol27, No 2, pp 205-227

CASTLES, STEPHEN og MARK J. MILLER: (1998) *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World*, Palgrave, Basingstoke og New York

CHIMINI, B.S. (2000): *Globalisation, Humanitarianism and the Erosion of Refugee Protection*, Working Paper no 3, Refugees Studies Center, University of Oxford

EIDE, ELISABETH OG ANNE HEGE SIMONSEN: (2004) *Å se verden fra et annet sted. Medier, norskhet og fremmedhet*, Cappelen, Oslo

EINARSEN, TERJE: (1997) *Flyktningers rettsstilling i Norge*, Fagbokforlaget, Bergen

FAIRCLOUGH, NORMAN: (2001) *Political Discourse in the Media: An Analytical Framework*. i Bell, Allan og Peter Garret, *Approaches to media discourse*, Blackwell Publishers, Oxford.

GIBNEY, MATTHEW J: (2000) *Outside the Protection of the Law. The situation of Irregular Immigrants in Europe*, Working Paper, Refugees Studies Center, University of Oxford.

---- (2004) *The Ethics and Politics of Asylum, Liberal Democracy and the Response to Refugees*, Cambridge University Press, Cambridge

GULLESTAD, MARIANNE: (2002) *Det norske sett med nye øyne*, Universitetsforlaget, Oslo

HAGELUND, ANNIKEN: (2003) *The Importance of Being Decent, Political Discourse on Immigration in Norway 1970-2002*, Institutt for samfunnsforskning/unipax, Oslo/Valdres.

- HERBJØRNSRUD, DAG: (1998) Dunsten av den norske tidsånde - og 1990-tallets nytale, *Samtiden* nr 5/6
- HIER, SEAN P. AND JOSHUA L. GREENBERG: (2002) Constructing a discursive crisis: risk, problematization and illegal Chinese in Canada, *Ethnic and Racial Studies* Vol. 25 (3) 2002, 490-513
- JØRGENSEN, MARIANNE WINTHER og LOUISE PHILLIPS: (1999) *Diskursanalyse som teori og metode*, Roskilde Universitetsforlag, Roskilde
- KAYE, RON: (1998) Redefining the Refugee: The UK Media Portrayal of Asylum Seekers. i Koser Khalid og Helma Lutz: *The New Migration in Europe, Social Constructions and Social Realities*, Macmillan Press, Basingstoke
- KJELDSTADLI; KNUT (red.): (2003) Norsk innvandringshistorie bind 3, *I globaliseringens tid 1940-2000*, Pax Forlag A/S, Oslo
- KOSER, KHALID: (1997) Social Networks and the Asylum Cycle: The Case of Iranians in the Netherlands. *International Migration Review*, volum 31, nr 3.
- (1998), Out of the Frying Pan and into the Fire: A Case Study of illegality amongst Asylum Seekers. I Koser Khalid og Helma Lutz: *The New Migration in Europe, Social Constructions and Social Realities*, Macmillan Press, Basingstoke
- (2001) The Smuggling of Asylum Seekers into Western Europe: Contradictions, Conundrums and Dilemmas. I Kyle, David og Ray Kosolowski (ed): 2001: *Global Human Smuggling. Comparative perspectives*. The John Hopkins University Press, Baltimore and London
- KOSER, KHALID AND HELMA LUTZ : (1998) The New Migration in Europe: Contexts, Constructions and Realities. I Koser, Khalid og Helma Lutz: *The New Migration in Europe, Social Constructions and Social Realities*, Macmillan Press, Basingstoke
- LINDSTAD, MERETE OG ØIVIND FJELLSTAD: (1999) *Pressen og de fremmede*, IJ-Forlaget, Kristiansand
- LINKE, ULI: (1999) *German Bodies. Race and Representation After Hitler*, Routledge, New York, London.
- LITHMAN, YNGVE: (2004) When Researchers Disagree: Epistemology, Multiculturalism, Universities and the State, *Ethnicities*, 2004:2
- LYNN, NICK AND SUSAN LEA: (2003) 'A phantom menace and the new Apartheid': the social construction of asylum seekers in the United Kingdom, *Discourse and Society*, Vol. 14 (4) 2003 425-452
- NADIG, ANINIA: (2002), Human Smuggling, National Security, and Refugee Protection, *Journal of Refugee Studies*, Vol 15, No 1

NEUMANN, IVER B: (2001), *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse*, Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS, Bergen

NOME; FRIDA: (2005), *Langs smuglerruta*, J.W Cappelens forlag a.s, Oslo

PAPADEMETRIOU, DEMETRIOS og KEVIN O'NEIL: (2005) Ideer for en bedre håndtering av innvandringen til Norge, Migration Policy Institute (rapport bestilt av UDI)

RICHMOND, ANTHONY: (1994) *Global Apartheid*, Oxford University Press, Toronto,

RIGGINS, STEPHEN H: (1997) The rhetoric of othering. I Riggins, S.H: *The Language and Politics of Exclusion. Others in Discourse*, Sage Publications, Thousand Oaks

SAID, EDWARD W: (1978/1994) *Orientalismen. Vestlige oppfatninger av orienten*. J.W Cappelens forlag a.s, Drammen

SILVERMAN, DAVID: (2001) *Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*, Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi

SJETNE, TORILL (red): *Flyktningregnskapet 2004*, Flyktningerådet, Oslo

SUHRKE. ASTRI : (1993) Den vanskelige migrasjonen: vandring i en verden av barrierer. I Suhrke, Astri og Svein Gjerdåker (red): *Dagens folkevandringer, berører de oss?* CMI /Cappelen, Lillehammer

VAN DIJK; TEUN A: (1993) *Elite Discourse and Racism*, Sage Publications, Newbury Park

---- (1997) Political Discourse and Racism: Describing Others in Western Parliaments. I Riggins, SH: *The Language and Politics of Exclusion. Others in Discourse*, Sage Publications, Thousand Oaks

--- (2001) Opinions and ideologies in the press. I Bell og Garret: *Approaches to media discourse*, Blackwell Publishers, Oxford.

ZOLBERG, ARISTIDE, Astri Suhrke og Sergio Aguayo: (1989) *Escape from Violence, Conflict and the Refugee Crisis in the Developing World*, Oxford University Press, New York / Oxford

Norske Offentlige Utredninger 2004:20 Ny utlendingslov

Senter mot etnisk diskriminering: 2005, Mat, tak over hodet og helsetjenester. Statens forpliktelser overfor personer uten lovlig opphold.

Utlendingsdirektoratet:

Årsrapport 2003 og 2004

Tall og fakta 2003 og 2004

Faktaark om 48 timers-prosedyren og bortfall av botilbud i mottak.

(finnes på www.udi.no)

Kilder:

Aftenposten:

- 19.3.2002: Rush av asylsøkere fra øst, UDI-rot gir mange opphold
- 7.4.2002: Kraftig økning av asylsøkere
- 17.12.2002: Hurtigmottak for grunnløse asylsøkere
- 31.3.2003: UDI-sjef vil fjerne kost og losji ved avslag på søknad
- 31.5.2003: Færre grunnløse asylsøkere
- 2.6.2003: Riktig retning
- 20.7.2003: Sjanseløse, ja. Men grunnløse?
- 6.12.2003: Dobler plassen i asylfengsel
- 19.12.2003: Asylmottakene stenger for dem som får avslag
- 23.9.2004: Norge trenger flere arbeidsinnvandrere, Erna Solberg, Aftenposten 21. september.
- Vi er jo her, men nå vil du ha oss ut, Khasraw Mohammed Amin (25), 22. september.
- 6.6.2004: Vi er ikke snille lenger
- 1.10.2004: Regjeringen vil kaste 350 asylsøkere på gaten

Dagbladet:

- 1.4.2003: Ubegrunnede asylsøknader
- 17.10.2003: Hastverksløsninger
- 6.9.2004: Asylsøkeren Yawar (19) måtte lete etter mat i søppelkasser da norske myndigheter stoppet utbetalingene. 17.mai ble han funnet druknet.
- 26.9.2004: Kritikerne synes hun er brutal og ubarmhjertig. I egne øyne er hun snill.
- 8.10.2004: Samson blir dobbelt så dyr
- 24.01.2005: Asyl og rettigheter
- 29.01.2005: Må Dagbladet skrive usant?
- 1.2..2005: Ernas retorikk

CARLING, JØRGEN OG FRIDA NOME: Hvem er menneskesmuglerne? Kronikk, Dagbladet 1.2.2005

Dagsavisen:

- 7.12.2002: Refser regjeringens asylpolitikk
- 3.9.2003: UDI har spart 300 millioner
- 11.12.2003: Refser norsk asylpolitikk
- 11.12.2003: Politikken må endres
- 13.1.2005: Jern.Erna skremmer asylsøkere fra Norge

NTB:

- 23.4.2001: Strengt flyktningiltak fra ytterste høyre
- 3.2.2002: UDI: rekordmange søknader om asyl i Norge
- 10.4.2002: Færre søker asyl i Norge
- 19.6.2002: Ap: Vil være restriktiv for å beskytte reelle flyktninger
- 7.10.2003: Solberg vil spare 300 millioner på færre asylsøkere
- 16.7.2004: Antall asylsøkere er halvert første halvår
- 16.9.2004: Antallet asylsøkere halvert
- 18.9.2004: Solberg: - Trondheim blir Somalias største by
- 20.1.2005: UDI i 2004: Halvert antall asylsøkere, men flere får bli

Andre aviser:

Adresseavisen, 12.6.2004: Ingen bedring i sikte

Bergens Tidende: 22.10.2004: - En del asylsøkere kommer med de reneste bullshit-historier om hvorfor de bør få bli i Norge.

Le Monde Diplomatique (Nordisk utgave) Nummer 3, 2004: Europa begraver asylretten.

Morgenbladet 14.1.2004: Kald kvinne

Utrop: 6.10.2004: På tide å tenke nytt i innvandringspolitikken.

Elektroniske ressurser:

www.atekst.mediarkivet.no

www.odin.dep/krd

www.udi.no

www.utrop.no

www.noas.no

www.unhcr.ch (1.3.2005)